

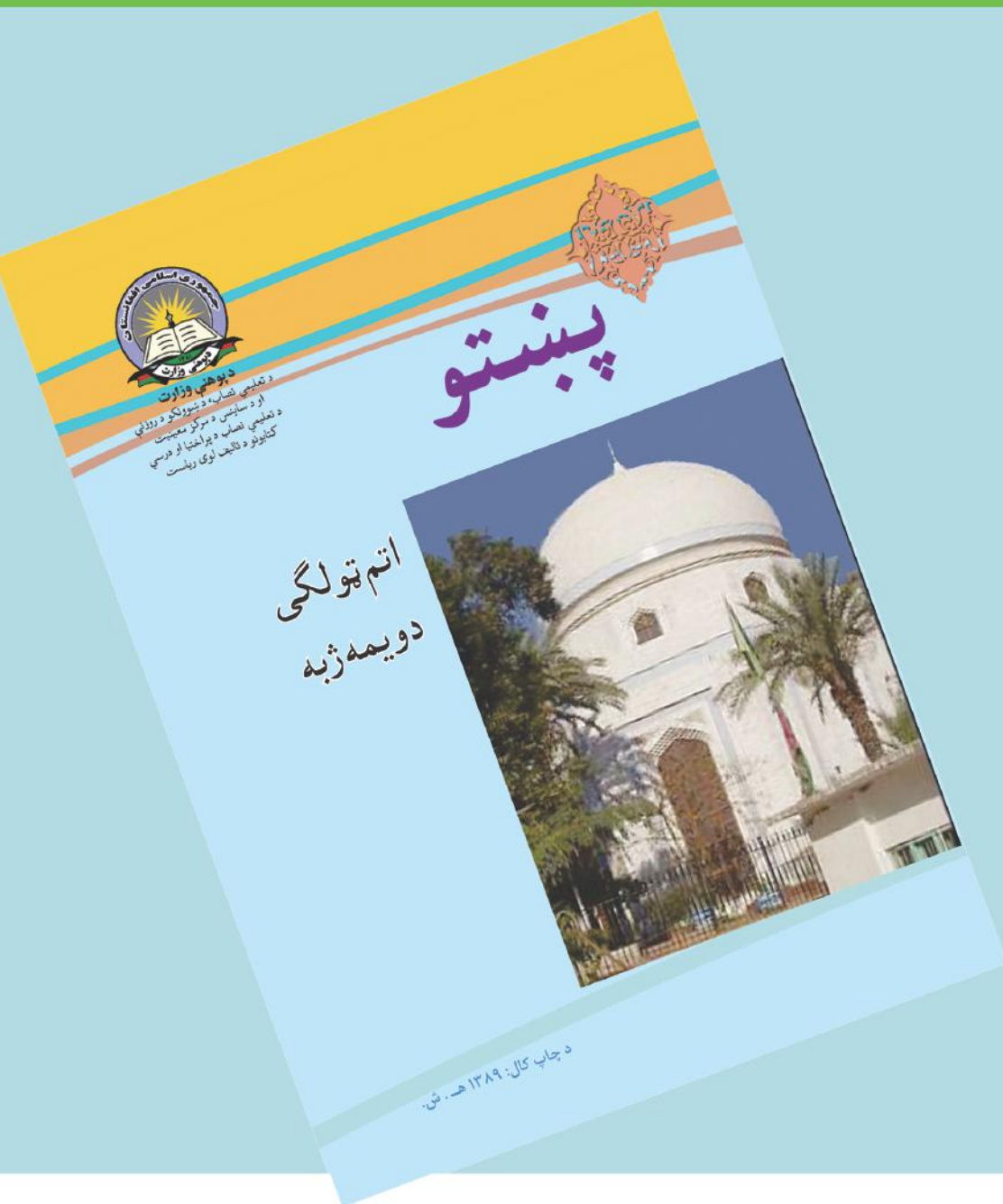

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو
د روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو
د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د پښتو ژبې د تدریس لارښود

اتم ټولگی (دویمه ژبه)

د پښتو ژبې د تدریس لارښود - اتم ټولگی دویمه ژبه

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري په بازار
کې يې اخیستنه او خرڅونه په کلکه منع ده. له سر غړونکو
سره قانوني چلن کېږي.

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش.

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او د

ښوونکو د روزنې معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي

کتابونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د پښتو ژبې د تدریس لارښود

اتم ټولگی

(دویمه ژبه)

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش.

ليکوالان:

- د مؤلف مرستياله فروزان خاموش
- د مؤلف مرستيال اقا محمد گړندی
- د مؤلف مرستيال محمد عزيز تحريک
- د مؤلف مرستيال محمد عزيز حسين خېل

علمي او مسلکي ايډيټ:

- محمد زرین انځور

د ژبې ايډيټ:

- بريالی باجوړی

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه:

- ډاکټر عطاء الله واحدیار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئیس.
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.
- محمد آصف کوچی

د څارنې کمیټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین
- دکتور شیر علي ظریفی د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤل
- د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ډیزاین:

صفت الله مومند او حمیدالله غفاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملی سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامپریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیري	لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر	وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام گرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتو کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکي د لارښود دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو او ترتیب شوی دی. د تدریس د نړیو میتودونو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډ سره به د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو د فعال ساتلو لپاره ګټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانګه، چې د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو د ګټې وړ وګرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کېږي د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي چې په دې توګه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او بریاوې ور په برخه کړي.

زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤلیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرګندو اړتیاوو، ملي ګټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او تکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي. ددې سترې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده ګټورو وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود د کتابونو په لاسه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنګه له ملي او نړیوالو درنو موسسو او نورو ملګرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي او د ښوونکي د لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفیق

دکتور اسدالله حنیف بلخي

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

د مطالبو فهرست

۱	سریزه
۳	د پښتو ژبې د زده کړې د لوست کتابونه
۶	د زده کړې موخې (هدفونه)
۱۰	د تدریس لارې چارې او نمونې
۱۸	لومړی لوست حمد
۲۲	دویم لوست خیرالبشر
۲۵	دریم لوست کار او ژوند
۲۸	څلورم لوست نوموړي (ضمیرونه)
۳۳	پنځم لوست کندهار
۳۶	شپږم لوست د افغانستان لویې لارې
۴۱	اووم لوست لیک نښې
۴۵	اتم لوست د ناروغ پوښتنه
۴۸	نهم لوست متلونه
۵۲	لسم لوست ځیرک قاضي
۵۶	یوولسم لوست د خپلواکۍ ورځ
۶۰	دولسم لوست اختر
۶۳	دیارلسم لوست د افغانستان مېوې
۶۶	څوارلسم لوست شعر
۷۶	پنځلسم لوست سگرتو زیانونه
۸۰	شپاړسم لوست پښتو غزل
۸۴	اوولسم لوست مېرمن عینو
۸۷	اتلسم لوست جرگه
۹۲	نولسم لوست چاپیریال پاک ساتل
۹۵	شلسم لوست اخیستونکي او پلورنکي
۹۹	یوویشتم لوست ټوکې ټکالې
۱۰۲	دوه ویشتم لوست د ماشومانو حقونه
۱۰۶	درویشتم لوست سیمه ییزې لوبې
۱۰۹	څلرویشتم لوست لاسي صنایع
۱۱۲	پنځه ویشتم لوست څلوریزې
۱۱۶	شپږویشتم لوست گل پاچا الفت
۱۲۰	اووه ویشتم لوست احمد شاه بابا
۱۲۴	اته ویشتم لوست خبرې اتري (محاوره)

سریزه

ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟ په دې اړه هرڅوک بېلا بېل نظرونه لري؛ څوک یې درسي مفردات گڼي او څوک یې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو یې هم بېلا بېل تعریفونه کړي دي. ښوونیز یا تعلیمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعالیتونه په کې شامل او تر لاسه کول یې هدف دی.

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي هدفونه، د افغاني ټولنې د ارزښتونو او د علم او پوهې د هراړخیزې پراختیا په پام کې نیولو سره ښوونې او روزنې ته د یوې ټولنې د اړتیاوو پر بنسټ ټاکل شوي دي. تعلیمي نصاب تل د بدلون په حالت کې دی او د بشري ټولنې ورځنیو غوښتنو ته د ځواب ویلو په خاطر لا پسې غوړېږي او پراختیا مومي.

لاندې موضوعگانې په افغانستان کې د ښوونې او روزنې اساسي توکي دي:

الف – اعتقادي او اخلاقي هدفونه

د زده کوونکو د عقیدتي او اخلاقي روحيې د پیاوړې کولو لپاره لاندې ټکي په پام کې نیول شوي دي:

- د اسلام د سپېڅلي دین پر بنسټونو د ایمان او عقیدې پیاوړې کول؛ د قران او د پیغمبر (ص) د سنتو د لارښوونو له مخې له افراط او تفريط پرته د اسلامي لید پراختیا،
- د خدای ﷻ پېژندلو په موخه د ځاني پېژندلو د روحيې رامنځته کول،
- پر نفس د باور او اخلاقي نیکو خویونو د رامنځته کولو د روحيې پیاوړتیا،
- د نظم او دسپلین د روحيې رامنځته کول او قانوني ارزښتونو ته درناوی،
- د ښوونیزو، روڼیزو او ټولنیزو ارزښتونو په وړاندې د مسؤلیت د درک او پېژندلو د روحيې پیاوړتیا.

ب - علمي او تعلیمي هدفونه

زده کوونکي د تعلیمي بهیرونو په پایلې کې، چې د تعلیمي نصاب او له تعلیمي نصاب بهر نورو فعالیتونو له لارې سرته رسیږي، اساسي او بنسټیزه پوهه ترلاسه او خپلې لوړې فکري وړتیاوې پراخوي. له دې امله لاندې علمي او تعلیمي هدفونه په پام کې نیول شوي دي:

- د اورېدلو، خبرو کولو، لوستلو او لیکلو په څېر د زده کړې د وړتیاوو ترلاسه کول او ځواکمنول؛ په رسمي او بهرنۍ ژبو کې د شمېر او حسن خط زده کړه،
- د زده کړې د وړتیاوو تر لاسه کول، د زده کړې په بهیر او له هغې څخه د ترلاسه شوو نتیجو په پېر کې د ځاني ارزونې په موخه د استعدادونو وده،
- په علمي او فرهنګي برخو کې د تفکر، مطالعې، څېړنې او نوښت پیاوړتیا،
- د پوهنو، فنونو، معاصرې تکنالوژۍ او د اړتیا وړ فردي او ټولنیزو مهارتونو لاس ته راوړل،
- د فردي او ټولنیزو ستونزو د هوارولو په موخه د وړتیاوو ترلاسه کول.

ج - فرهنگي او هنري هدفونه

لاندې هدفونو ته د رسېدلو له لارې ټولنيز فرهنگ او هنر بډای او پراخېدای شي:

- د فرهنگ او ملي هنرونو (لاسي صنايعو، سوزن دوزۍ، گنډ، اوبدلو، مهندسي، انځورگري، خطاطي، رسامي، موسيقي او د کورونو د ښکلي کولو) او سالمو نړيوالو هنرونو پېژندل او فرهنگي او تاريخي ميراثونو ته درناوی او د هغوی د ساتنې د روحيې پياوړتيا،
- د هنري او ښکلايزو استعدادونو او ذوقونو پېژندنه، پالنه او لارښوونه،
- د افغانستان د تاريخ او فرهنگ، اسلامي تمدن او نورو هېوادونو د فرهنگ پېژندل،
- د افغاني ټولنې د منلو دودونو او فرهنگ وده او د ارزښتونو ساتنه،
- د يو کسيز او ډله ييزو فعاليتونو او تمرين له لارې د هنري مهارتونو پراختيا.

د - مدني او ټولنيز هدفونه

د لاندې هدفونو ترلاسه کول به د يوې کورنۍ، کلي، سيمې، د ملي او نړيوالې ټولنې د يو غړي په توگه د زده کوونکو دريځ ته وده او پراختيا ورکړي:

- د ملي نواميسو د ساتنې او د برابرې حقونو او اسلامي اخلاقو پر بنسټ د کورنيو اړيکو د ټينگښت د روحيې پياوړتيا،
- د ورورگلوۍ، مرستې، سولې، ټولنيز عدالت، ملي او نړيوال پيوستون د روحيې پياوړتيا،
- د خيرغوښتنې، د اخلاقي فضايو د ودې، له جگړې سره د ضدیت او له نشه يي توکو سره د مبارزې د حس پياوړتيا،
- قانون ته د درناوۍ او د هغه د منښت، له قوم، جنس، سن، اقتصادي او ټولنيز دريځ او سياسي تړاو په پام کې له نيولو پرته د هرچا د قانوني حقونو د حمايت او ساتنې د روحيې پياوړتيا،
- په ديني، فرهنگي، ټولنيزو او اقتصادي فعاليتونو کې د گډون د روحيې وده او پراختيا،
- په ټولنيزو اړيکو او پر فردي گټو د ټولنيزو گټو د غوره گڼلو په لاره کې د تېرېدنې (عفوې) او سربښندنې د روحيې پياوړي کول،
- د نيوکو (انتقاد) او د نيوکو د منلو او د فکر په څرگندولو کې د زغم او نورو ته د درناوي د روحيې رامنځته کول،
- د افرادو شخصيت ته د درناوي، انساني کرامت او په ټولنيزو چارو کې د معاشرت د ادبونو د رعایتولو د روحيې وده او پراختيا، ...

ه - اقتصادي هدفونه

ددې لپاره چې زده کوونکي د ټولنې په اقتصادي فعاليتونو کې د برياليو گډون کوونکو په توگه راڅرگند شي، لاندې مهم اقتصادي هدفونه په پام کې نيول شوي دي:

- د ټولنې د اقتصادي ودې په ضرورت او له کورنيو سره د هغو د تړاو پېژندل،
- د کار په اهميت او ارزښت پوهېدل او په گټورو دندو کې د گډون د روحيې پياوړتيا،
- د سپما او قناعت او د اسراف او تجمل د مخنيوي د روحيې رامنځته کول،

- د هېواد د اقتصادي سرچينو پېژندل او له هغوی څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهيدل او د ملي ګټو، شتمنيو او پانګو د ساتلو د روحيې پياوړتيا،
- د عرضې او تقاضا پر اړيکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول ... .

و - روغتيايي هدفونه

- د لاندې هدفونو په مرسته به د رغنده چاپېريال په پراختيا او د ژوند د سمو لارو چارو په اړه د زده کوونکو د پوهې کچه پراخه شي:
- د ځاني پاک ساتنې (حفظ الصحي) او د فردي او ټولنيزې روغتيا په اړه د رغنده ژوند په لارو چارو پوهيدل،
  - د عمومي حفظ الصحي او د چاپېريال د پاک ساتنې د روحيې پراختيا،
  - له ناروغيو څخه د ساتلو په موخه له روغتيايي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسي مهارتونو پياوړي کول،
  - د لارو چارو او شرايطو په رامنځته کولو د بدني او رواني روغتيا تامينول او د سالمو تفريحګانو لپاره د بدني روزنې او ورزش او د خړوبه چاپېريال چمتو کول،
  - د ځمکنیو ماینونو، وسلې کارونې، د نشه يي توکو د استعمال او د هوا د ککړوالي له خطرونو څخه د مخنيوي لپاره د پوهې رامنځته کول او د وړتياوو کارول ... .

د پښتو ژبې د زده کړې د لوست کتابونه

د پښتو ژبې په نوو درسي کتابونو کې هر لوست له درېو برخو څخه جوړ شوی دی:

- د لوست سريزه يا ورودي برخه،
- د لوست متن يا اصلي برخه،
- د لوست د پياوړتيا او تحکيم برخه

لومړۍ، د لوست سريزه:

د لوست سريزه په عمومي توګه لوست ته د ننوتلو لاره پرانيزي. د لوست ارزښت په ګوته کوي او کله ناکله له تېر لوست سره د نوي لوست اړيکې ټينګوي او يو منطقي ارتباط تامينوي. کيدای شي دا برخه په يو، دوو پوښتنو پيل شي او يا په پای کې يوه نيمه پوښتنه راشي. زده کوونکي نوموړو پوښتنو ته وار له واره ځوابونه نه وايي، بلکې هغه له ځان سره ساتي. دا پوښتنې زده کوونکو ته د لوست په اړه انگيزه ورکوي، د زده کوونکو فکر هڅوي، لوست ته زده کوونکي متوجه کوي او په دې توګه هغوی څير کېږي چې پوښتنه د لوست په کومه برخه کې ځوابيږي.

دویم، د متن برخه:

دا د لوست اصلي برخه ده. په دې برخه کې د لوست پیغام نغښتل شوی. د زده کوونکو پوهه پراخېږي، د نوو کلمو زېرمه یې زیاتوي، نوې مفکوره تر لاسه کوي او په دې توګه د نوو لیکنو او متنونو د لیکلو وړتیا مومي او ژبني مهارتونه یې پیاوړي کېږي. د لوست همدا برخه ده چې د زده کوونکو پوهه، وړتیا (مهارت) او ذهنیت پیاوړی کوي او په سلوک یې مثبت بدلون راولي.

درېم، د لوست د پیاوړتیا او تحکیم برخه:

په دې برخه کې د متن لنډیز، فعالیتونه او کورنۍ دنده راځي. د متن په لنډیز کې عموماً د لوست مهمې برخې تکرارېږي او زده کوونکو ته د لوست ارزښت په ګوته کوي. فعالیتونه د ښوونکو په لارښوونه پخپله د زده کوونکو له خوا ځوابېږي او ښوونکي له دې لارې د زده کوونکو د پوهې، وړتیا او ذهنیت د کچې په لوړلو کې مرسته کوي او په پای کې لوست ارزوي.

ښاغلی ښوونکي دې هڅه وکړي، د لوست پیل، که ممکن و، له تېر لوست، د تېر ټولګي له لوست یا بلې کومې اړوندې موضوع سره وتړي. په بېلابېلو پوښتنو او لارو چارو زده کوونکو ته د نوي لوست په اړه ذهنیت ورکړي. بیا د متن په لوستلو پیل وکړي. په ورو او څرګنده ژبه متن ولولي او د متن نوو کلمو ته د زده کوونکو پام واړوي. د لوست لنډیز په خپله ژبه زده کوونکو ته ووايي او د لوست پر څرګند پیغام زده کوونکي وپوهوي. د فعالیتونو په سرته رسولو کې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي او ټول زده کوونکي دې د لوست په فعالیتونو کې شریک کړي. هیڅ زده کوونکي دې له دې بهیر څخه نه بې برخې کیږي. د لوست په پای کې دې زده کوونکي وارزوي او ډاډ دې تر لاسه کړي چې د لوست پیغام زده کوونکو اخیستی وي او په پوهه، وړتیا او فکر کې یې مثبت بدلون راغلی وي.

پاتې دې نه وي چې هر لوست د یوې اوونۍ لپاره چمتو شوی دی. ښاغلي ښوونکي کولای شي، هر لوست د اوونۍ په ساعتونو ویشي او د ښه تدریس لپاره هره برخه پر زده کوونکو ښه تکرار کړي. د زیات تکرار او د هر زده کوونکي د فعالې ونډې اخیستلو په پایله کې زده کړه په زړه پورې سرته رسیږي.

د ښاغلو ښوونکو د تدریس خپلې تجربې د لوست په پرمخ وړلو کې ډېر مهم رول لري. ګران ښوونکي دې هڅه وکړي له خپلو تجربو څخه په ګټې اخیستنې د تدریس بهیر ګټور کړي.

یادښت:

له مورنۍ ژبې پرته د پښتو لوست کتابونه ناپښتو سیمو ته هم لیکل شوي دي. د افغانستان د اساسي قانون د ۱۶ مادې له مخې پښتو او دري د افغانستان دوه رسمي ژبې دي. د افغانستان هر اوسیدونکی ښایي د خپلې مورنۍ ژبې ترڅنګ دا بله رسمي ژبه هم زده کړي. یو زده کوونکی باید له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته پردواړو ژبو وپوهیږي، افهام او تفهیم پرې وکړای شي او د امکان تر بریده پرې خپلې اړتیاوې پوره کړي. ددې موخو د تر لاسه کولو لپاره د دویمې ژبې په توګه د پښتو د لوست د کتابونو د تالیف په اړه له پوره غور او سوچ څخه کار اخیستل شوی. هڅه شوې هر لوست د زده کوونکو د عینې اړتیاوو پر بنسټ چمتو شي؛ ورځنۍ اړتیاوې، د جملو جوړښت او ساده ګڼي، د نوو کلمو کارول، د جملو

منطقي تسلسل او داسې نور په پام کې ونیول شي. که د پښتو دا کتابونه د ښاغلو ښوونکو له خوا په سمه او رغنده توګه تدریس شي، باور دی، چې له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته به زده کوونکي وکړای شي خپلې ورځنۍ اړتیاوې له ستونزو پرته هوارې کړي.

ښايي یادونه وشي، چې په مورنۍ ژبه کې یو زده کوونکی خبرې کولای شي او په اورېدلو یې مفهوم تر لاسه کولای شي، خو یوازې لوستل او لیکل نشي کولای. په داسې حال کې چې له مورنۍ ژبې پرته خبرې کول، اورېدل، لوستل او لیکل، څلور واړه، د زده کړې له لارې ترسره کېږي. په دې توګه د دویمې ژبې په زده کړه کې تر هرڅه دمخه پر خبرو کولو او پر خبرو پوهېدلو (اورېدلو) ټینګار کېږي. لوستل او لیکل په دویم پړاو کې راځي.

د دویمې ژبې په توګه د پښتو لوست په کتابونو کې د لوست د متن په پرتله په فعالیتونو او تمرینونو زیات زور اچول شوی دی. درانه ښوونکي دې، دې ټکي ته پوره پام وکړي، چې د متن د منځپانګې (محتوی) له مخې زده کوونکي ډېر فعال وساتي، د ټولګي مخې ته یې راوغواړي او خبرې پرې وکړي، که څه هم په لومړي سر کې دا خبرې پوره معنا ورنه کړي په ورو ورو زده کوونکي له خبرو سره مینه پیدا کوي، خپلو نیمګړتیاوو ته پام کوي، ډاډمن کېږي او له ډاره پرته د نورو په وړاندې خبرې کوي او د نورو پر خبرو ځان پوهوي. ښوونکي ته سپارښتنه کېږي، تر ډېره بریده په ټولګي کې له زده کوونکو سره په پښتو خبرې وکړي او هغوی هم وهڅوي، چې د پښتو په درسي ساعت کې په پښتو وغږېږي. ښاغلي ښوونکي دې د یو لوست موضوع د اوونۍ په اوږدو کې بیا بیا تکرار کړي او ډاډ دې ترلاسه کړي، چې د زده کوونکو په خبرو کولو او سمو اورېدلو کې ښه والی راغلی دی. درانه ښوونکي دې د خپلو تدریسي تجربو له مخې له بېلا بېلو میتودونو او لاروچارو څخه ښه واخلې او هڅه دې وکړي لوست د زده کوونکو له مینې سره برابر چمتو کړي. د ټولګي دننه د غونډو جوړول، تمثیل، د مقالو لیکل، د جړېدو جوړول او د ورځنیو اړتیاوو په اړه خبرې کول داسې فعالیتونه دي، چې زده کوونکي د ژبې زده کړې ته هڅوي او مرسته ورسره کوي.

د لوست په دې کتابونو کې د ورځنیو موضوعاتو په اړه یو لړ مرکې راغلي. ښوونکي دې دا مرکې په زده کوونکو سرته ورسوي. توپیر نه کوي، که مرکې ټکي په ټکي د کتاب له متن سره سمون ونه لري. درانه ښوونکي دې زیار وکاږي، ددې مرکو په څېر نورې په زړه پورې موضوعګانې پیدا او زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي، چې په لېدو مرکو یې سرته ورسوي. دلته د ښوونکو مهارت، وړتیا، تجربه، مینه، مسؤلیت او نه ستړی کېدونکی کار خورا ډېر اغېزمن واقع کېږي.

د داسې یوې ورځې په هیله، چې د افغانستان ټول وګړي له ستونزو پرته د یو واحد ولس په توګه یو د بل په ژبه وپوهېږي او خپلې اړتیاوې پوره کړي.

د منځنۍ دورې د پښتو ژبې درسي کتابونه د افغانستان د تعلیمي نصاب د عمومي هدفونو پر بنسټ په دې موخه تالیف او تدوین شوي دي چې زده کوونکي په ټولنیزو اړیکو کې د ژبې پر ارزښت، د معیاري ژبې پر پېژندنې او د ملي، دیني او فرهنګي ارزښتونو په پیاوړتیا کې د هغې په رول وپوهېږي. ښه او رغنده تدریس د زده کړې د عمومي پروګرام یوه برخه ده او ټاکلو موخو ته رسیدل اسانوي.

د ښوونکي لارښود ددې لپاره لیکل کېږي چې د زده کړې د بهیر علمي پلي کول اسانه کړي. له دې امله مولفین هڅه کوي ځاني ازموینې او فعالیتونو ته د سم او رغنده ځواب ترڅنګ هرې برخې (ژب پېژندنې، ګرامر، املا او انشاء) ته بشپړوونکي مطلبونه هم چمتو کړي. ددې بهیر له لارې د هېواد په ګوټ ګوټ کې د زده کوونکو تر منځ د یووالي او همغږۍ روحیه رامنځته او پیاوړې کېږي. .

اړتیاوې:

د زده کړې د ګټورو پایلو د تر لاسه کولو او د پښتو ژبې د لوست د عمومي او خصوصي موخو د رښتینولۍ لپاره باید د تدریس پر مهال لاندې ټکو ته پام واورول شي:

- د زده کوونکو په ذهن کې د کتاب د بېلابېلو برخو د انسجام او پیوستون او د لوستونو د سمبالښت او عمومي مفهوم د څرګندولو د میتود لارې،
- د پښتو ژبې د زده کړې د لازمو او بنسټي توکو په ډلې کې د ژبې د مهارتونو (اورېدلو، خبرې کولو، لوستلو، لیکلو) پیاوړتیا،
- تر پام لاندې موخو ته د رسېد په خاطر د تدریس لپاره د لارو چارو او مناسبو علمي بېلګو کارول،
- د زده کړې د پروګرام (فعال تدریس) د اړخونو او د زده کړې د محتوا د عملي کېدو لپاره د تمرینونو او فعالیتونو پر کارندې برخې ټینګار،
- د لوستونو د محتوا ارزولو ته پام او د محتوا (د لوست طرح) د چمتو کولو له لارې د هر لوست د هدف او د مناسب تدریس د لارې ټاکل.

د زده کړې موخې (هدفونه)

د لوست او زده کړې هر پروګرام یو لړ موخې لري چې هغه د (زده کړې موخې) نومېږي. د میتودونو او لارو چارو په کارولو کې ددې موخو د پلي کولو لپاره د هغې سمه او دقیقه پېژندنه خورا اړینه ده.

د زده کړې موخې په څو، څو بڼو ډلبندي شوي دي. پر دې ډلبنديو باندې پوهېدل ښوونکي ته وسه ورکوي چې د زده کړې بېلابېل پړاوونه وپېژني. له ښوونکي سره مرسته کوي چې د یو لوست د زده کړې موخې په بېلابېلو بڼو چمتو کړي. د هغو موخو د تکرار مخنیوی وکړي چې د زده کړې د یوې ځانګړې بڼې یا پر یوې ټاکلې سطحې محدودېږي.

د زده کړې د موخو ترټولو مشهوره ډلبندي په ۱۹۵۶ میلادي کال کې بینجامین بلوم (Benjamin Bloom) او ملګرو یې وړاندې کړه. په دې ډلبندي کې د زده کړې موخې په لاندې دریو ډګرونو (Domains) ویشل شوي دي:

- د پېژندنې (پوهې) ډګر (Cognitive Domain)
- عاطفي (ذهنیتي) ډګر (Affective Domain)
- رواني - حرکتی (وړتیا او مهارت) ډګر (Psychomotor Domain)

د پېژندنې او پوهې په ډگر کې زده کوونکو ته معلومات انتقالېږي، پوهه یې زیاتېږي او ذهني وړتیاوې یې وده کوي. عاطفي ډگر د شخص په مینې، انگیزې او لید لوري پورې تړلی دی. په رواني - حرکتې ډگر کې هغه فعالیتونه او مهارتونه راځي چې هم رواني او ذهني اړخ ولري او هم بدني. لکه، لیکل، تایپول، د موسیقي غږول، بدني روزنه، د بېلابېلو کارونو سرته رسول او نور.

الف: د پېژندلو ډگر (پوهه) (Cognitive Domain)

بلوم د پېژندنې ډگر په شپږو پړاوونو ویشي. هر پړاو د بل پړاو د تحقق او پلي کولو لپاره یو پیل دی. نوموړي پړاوونه په لاندې ډول دي:

الف: پوهه (Knowledge): په پوهه کې یادول یا حفظول او کوچنۍ او لویې موضوعگانې، لارې چارې او بهیرونه او بېلگې شاملې دي. د بېلگې په توګه د پښتو ژبې یو لوست درواخلی:

- په یوې لیکنې کې د ګرامري راغلو بڼو د نومونو اخیستل، یا

- د فعل د ځانګړتیاوو نومول....

ب: پوهېدل (فهم) یا زده کړه (Comprehension): پوهېدل یعنې د مطلب درک، سپړی له دې پرته چې له یو مطلب سره د بل مطلب تړاو ته اړتیا پیدا کړي، له دې لارې پوهېږي، د تر پام لاندې مطلب اصلي موخه څه شی ده، لکه:

- د یوې ادبي لیکنې د ځانګړتیاوو د بیانولو وړتیا،

- له بېلګې سره د فعل د ځانګړتیاوو د بیانولو وړتیا....

ج: پلي کول یا کارول (Application) په خاصو عیني شرایطو کې له انتزاعي مطلبونو، (عمومي فکر او اجرايوي لارو، عمومي روشونو) څخه ګټه اخیستل. لکه:

- په یوې لیکنې کې له قیدونو څخه د ګټې اخیستنې وړتیا،

- د یوې توصیفي جملې د لیکلو وړتیا...

د: تجزیه او تحلیل (Analysis): په جوړو شوو عناصرو باندې د یو تعریف، توصیف یا استدلال تجزیه، لکه:

- د جملې د جوړو شوو توکو د پېژندنې وړتیا،

- له نورو ډلو څخه د اسمي ډلې د پېژندلو وړتیا،

- په یوې توصیفي لیکنې کې د توصیف د ځانګړتیاوو د پېژندلو وړتیا....

هـ: ترکیب (Synthesis): د یوې لیکنې د رامنځته کولو لپاره د لازمو اجزاوو او عناصرو خوا په خوا کېښودل چې دمخه په دې بڼه موجود نه وو، لکه:

- په پرتله ییز ډول د یوې مقالې د لیکو وړتیا،

- د یو داستان د لنډیز وړتیا،

– د ځانگړو موضوعگانو په هکله د یوې توصیفي لیکنې د رامنځته کولو وړتیا....

و: ارزول (Evaluation): د ټاکلي مقصد لپاره د موضوعگانو او مطلبونو د ارزولو قضاوت، لکه:

- د لیکنې (علمي او ادبي) دوو ډولونو په اړه د قضاوت وړتیا او ارزول یې
- د خپلو هم ټولگیوالو د لیکنو د ستونزو د له منځه وړلو وړتیا (د ادیت د زده کړو له مخې) او نور.

۲- عاطفي – حرکتی ډگر (وړتیا او مهارت) (Affective Domain).

الف: تر لاسه کول، (پام کول) (Receiving): پر دې ټینګار چې زده کوونکی باید نورو پدیدو او یا د زده کړو د نورو هڅونو منلو ته مایل وي، لکه:

- د نورو (ښوونکي او زده کوونکو) خبرو ته په ټینګه غوږ نیول،
- د ښوونکي له خوا د ژبې زده کړې ته د مینې هڅول او د هغې ارزښت ته د زده کوونکو پام اړول او نور.

ب: ځواب ورکول (Responding): په دې پړاو کې زده کوونکی پدیدو یا هڅونو ته په پام کولو سربېره هر هغه څه ته ځواب وايي چې ویني یې یا اورې یې، لکه:

- د یوې خاطرې له مطالعې څخه خوند اخیستل،
- د هرلوست فعالیتونو ته په ځوابونو او ځان ازمایلو کې ګډون،
- د یوې خاطرې په لیکنو کې د څو کتابونو په چمتو کولو کې د مسؤلیت منل....

۳: رواني – حرکتی ډگر: Psychomotor Domain

الف – بدني عمومي حرکتونه: ددې ډگر فعالیتونه د سترگو او غوږونو همغږي او عمومي موخه یې پیاوړتیا، چټکتیا او په حرکتونو کې دقت دی، لکه:

- په ټولګي کې د بحث او خبرو اترو وړتیا،
- ب – د ښکلو حرکتونو همغږي: د همغږو حرکتونو پړاوونه یا نمونې چې معمولا د بدن له نورو غړو سره د سترگو یا غوږونو د همغږۍ غوښتونکي دي، لکه:
- د ښوونکي یا زده کوونکو له خبرو څخه یادداشت اخیستل....

ج – د پېښو (Pantomime) له لارې او له خبرو پرته د مفهوم لېږدونه: له کلمو او خبرو پرته اورېدونکو یا مخاطب ته د پیغام لېږدول. زیاتره دا چلن په وینا، نندارې او نورو هنري – ټولنیزو فعالیتونو کې لېدل کېږي، لکه:

- د یو پانتومیم Pantomime (له خبرو پرته نمایش) سرته رسول،
- د سر، لاس او یا ولو د خوځولو له لارې د مطلب بیانول. (د خبرو پر ځای له حرکت څخه ګټه اخیستل)

د- د خبرو له لارې اړیکې نیول: د څرګندو، کره او ساده کلمو او جملو له لارې د یو مطلب بیانول، لکه:

- د خپل ژوندلیک لیکل او په ټولګي کې د هغه لوستل،
- د ملګرو یا د یوې غونډې په وړاندې د یوې ادبي ټوټې او یا یو شعر لوستل،
- په ټولګي یا ښوونځي کې وینا اورول،
- د ژبې یا بل کوم شي په اړه د بحث وړتیا. ....

ژبني مهارتونه، یعنې غوړ نیول، خبرې کول، لوستل او لیکل په (رواني - حرکتی) ډګر پورې اړه پیدا کوي.

موږ کولای شو د پورته نومول شوو ډلبنديو له مخې د پښتو ژبې د زده کړې موخې په لاندې دریو ډګرونو کې بیان کړو:

الف - د پېژندنې ډګر

په پام کې ده چې زده کوونکي به د پښتو ژبې په لوستلو له دغو موضوعگانو او مسئلو سره اشنا شي:

- ۱- ژبه او په ټولنې کې د هغې رول (ژب پېژندنه)،
- ۲- د ژبې بڼې او په ژوند کې د ارتباطي، فکري او فرهنګي مهمو عواملو په توګه د هغې ارزښت، (ژب پېژندنه)،
- ۳- د معنا پېژندل او د کلمو معنایي اړیکې،
- ۴- د پښتو ژبې صرفي (کلمو) او نحوي (جملو) جوړښت (ګرامر)
- ۵- د لیکوالۍ لارې: علمي، ادبي، توصیفي، پرتلیز (مقایسوي) او نور،
- ۶- د سم لوستلو او سم لیکلو قاعدې او لارې چارې (لیکوالي او املا)....

ب- عاطفي (ډګر): په پام کې ده چې زده کوونکي د لاندې مطلبونو او موضوعگانو له زده کړې ورسته مثبت فکر پیدا کړي:

- ۱- د پښتو ژبې پالنه او د هغې د پراختیا لپاره هلې ځلې،
- ۲- په فردي او ټولنیزو اړیکو کې د ژبنيو مهارتونو سمه کارونه،
- ۳- په وینا ګانو او لیکنو کې د فکر او نظر سمه او مناسبه طرح،
- ۴- په هر اړخیزه توګه د نړۍ په اړه فکر کول او نور.

ج- رواني - حرکتی ډګر (مهارت)

په پام کې ده چې زده کوونکي د لوست په پای کې ذهني او علمي وړتیا ومومي، لکه:

- ۱- د ټولنیزو اړیکو په ساتلو کې د ژبې د څلورګونو مهارتونو پېژندنه او کارول،
- ۲- د کره پښتو په لیکنه کې د لیکنو د ډول او د لیکوالۍ د وړتیاوو پېژندل،
- ۳- د املا او لیکوالۍ د کارونې تشخیص،
- ۴- په مختلفو متنونو کې د ګرامري قواعدو پېژندنه او کارونه،
- ۵- د معناګانو د پېژندلو د لارو چارو کارول: پرتله کول، توصیف او د ژبې او ادب د رامنځته کولو وړتیا،
- ۶- د سیمه ییزو ګړدودونو (لهجو) پرځای د کره (معیاري) پښتو کارول،
- ۷- د لیکوالۍ، ادیت او لیکنو د نورو ډولونو له لارو چارو څخه سمه ګټه اخیستل،
- ۸- د پخوانیو ادبي لیکنو لنډیز او ساده کول او پر نننۍ پښتو یې را اړول.

د تدریس لارې چارې او نمونې

تدریس د پلان جوړولو یو ډول دی. له دې امله د پلان او طرحې د اصولو او بنسټونو تابع دی. زده کوونکو ته د کتاب د محتوا (لوست) د سم تدریس لپاره یوازې یو میتود موجود نه دی. که چېرته درسي پروگرام په منطقي او اصولي ډول جوړ شوی وي، نو د تدریس مناسبو لارو چارو ته هم اړتیا پیدا کېږي. له دې امله له گرانو ښوونکو څخه هیله کېږي د هر لوست محتوا داسې وړاندې کړي چې :

- ۱- په زده کوونکو کې ژبنۍ وړتیاوې (مهارتونه) (اورېدل، خبرې کول، لوستل، لیکل) په ځان وېسا، نوښت، د څېړنې او څیړتیا او د رواني - حرکتی مهارتونو خپلواکه روحیه پیاوړې شي.
- ۲- په زده کوونکو کې د نوښتگر او څېړنیز ذهن د راپیدا کېدو تر څنګ د هنري اثرونو د درک او تخلیق وسه او توان پیدا شي. د ښوونې روزنې او زده کړې څېړنو ښودلې ده چې په یو لوست کې د یو ځانګړې میتود کارول اغېزمن نه دي. ښه به دا وي چې د پروگرام د جوړښت او د ژوند او د زده کوونکو د اړتیاوو په پام کې نیولو سره موجود میتودونه په ګډه او تلفیقي توګه وکارول شي.
- ۳- ګډه او تلفیقي میتودونه دې داسې چمتو شي چې زده کوونکي د ټولګي په بحثونو او فعالیتونو کې د ځان ازمایلو په ځوابونو کې ښکېل او شریک کړي. دا باید په یاد ولرو چې د ښوونکي او د درسي پروگرام اصلي دنده زده کوونکو ته د بشپړې او هراړخیزې ودې د زمینه چمتو کول او همدارنګه د زده کوونکو د فردي وړتیاوو او استعدادونو پالل او هغوی ته وده ورکول دي چې په یوې ازادې ټولنې کې ارزښت او اهمیت لري. د زده کوونکو د دننیو ځواکونو خپلواکول او بشپړول د ښوونې او روزنې اصلي موخه او د ځان ډېره ښه او سمه پېژندنه د هغې ډېر ستر ارمان ګڼل کېږي.

اوس له گرانو ښوونکو سره د مرستې لپاره د تدریس په یو څو نمونو رڼا اچوو. هیله ده چې د ګټې وړ به وي.

۱ - د ګډ کار د تدریس میتود:

دې نمونې ته جان دیوي ګوته نیولې ده. وروسته نورو پوهانو هغه بشپړه کړه. ګډ تدریس د زده کړې لپاره د زده کوونکو ډله ییز کار ته ویل کېږي. ګډ تدریس د زده کړې یوه منظمه نمونه ده چې د یوې ډلې غړي په کې د پرله پسې اړیکو د ټینګولو له لارې لوست زده کوي. په دې نمونې کې زده کوونکي د زده کړې په کار کې فعال ګډون کوي او له زده کړې سره یې مینه او علاقه پیاوړې کېږي.

پر ۵ - ۶ کسيزو ډلو باندې د زده کوونکو وېش او د هغو پوښتنو د ځوابونو په وړاندې د هغوی همنظري ددې میتود ظاهري بڼه ده چې ښوونکی یې هغوی ته سپاري.

په دې میتود کې ښوونکی لوست نه توضیح کوي، بلکې مخکې له مخکې جرړې شوې پوښتنې پر زده کوونکو ویشي. په دې میتود کې د ښوونکي اصلي کار د مناسبو پوښتنو جوړول دي.

له بحث او خبرو اترو دمخه د ډلې هر غړی د نوي لوست په اړه خپل معلومات ارزوي. له هغې وروسته د لوست متن لوستل کېږي. وروسته هر زده کوونکی هغو پوښتنو ته ځوابونه وايي چې ورسره دي. د ډلو غړي تر هغې په خپل منځ کې د پوښتنو په اړه بحث او خبرې اترې کوي چې توافق ته نه وي رسيدلي.

ښوونکي کولای شي له سمعي او بصري توکو څخه کار واخلي او د سم ځواب پيدا کولو لپاره زده کوونکو ته لارښوونه وکړي. په پای کې د زده کوونکو د ډلو پوهه او پوښتنې ازمايل کېږي چې د زده کړې کچه وارزول شي.

په دې میتود کې د یو غلي او ارام ټولگي توقع نه شي کېدای. ټوکې ټکالې او خندا د ټولگي فضا خوندوروي.

۲- مخکې له مخکې سازمانوونکي میتود:

د مخکې له مخکې سازمانوونکي میتود بنسټ د (ازویل) نظریه جوړوي.

په دې میتود کې د پېژندنې جوړښت او هغه بدلونونه چې د زده کړې په بهیر کې رامنځته کېږي، د زده کړې اصلي بنسټ ګڼل کېږي. د پېژندنې له جوړښت څخه منظور د سازمان شوو اطلاعاتو، مفاهیمو او بهیرونو مجموعه ده چې زده کوونکو لا له وړاندې د پښتو ژبې په لوستونو کې تر لاسه کړي دي.

دا میتود له زده شوو لوستونو سره د نوو لوستونو پر اړیکو ټینګار کوي. په دې معنا چې که نوي او تازه مطلبونه له مخکینو مطلبونو سره تړاو ونه لري، زده کړه به بې معنا وي او د زده کوونکو په ذهن کې به ځای ونه نیسي. مخکې له مخکې سازمانوونکي میتود د زده کوونکو د پېژندنې د جوړښت د پیاوړتیا او ټینګښت لپاره تدوین شوې دی. له دې مخکې چې نوي موضوع وړاندې شي، باید د مخکینو موضوعګانو پر ټینګښت او پابښت یو څه زیاتوالی راشي. هره علمي برخه د یو لړ مفهومونو جوړښت لري. دا مفهومونه د مرتبو د لړۍ په بڼه جوړېږي. په دې ډول چې ددې جوړښت په لوړه څوکه کې عمومي مفاهیم او په ټیټه برخه کې یې جزئي مفاهیم راځي.

۳- د مفهوم د تر لاسه کولو میتود:

د مفهوم د تر لاسه کولو نظر (برونر) رامنځته کړ (۱۹۵۶). وروسته د ښوونې او روزنې نورو پوهانو هغه بشپړ کړ. (بروس جویس) او ملګري یې د وروستنیو پوهانو په ډلې کې وو چې دا نظریه یې وړاندې کړه (۱۹۹۲).

د ژب پېژندنې د ګرامر د تدریس لپاره له دې میتود څخه کار اخیستل کېدای شي.

۱- د مفهوم د تر لاسه کولو د زده کړې لارې چارې:

ټولګې ته له ننوتلو دمخه باید زده کوونکو ته د تمرین او ښوولو لپاره نمونې، بېلګې او پوښتنې چمتو کړو.

۲- زده کوونکو ته په مفهومونو باندې د بحث کولو زمینه چمتو کړو چې د نوو موضوعګانو د درک لپاره تیار شي.

۳- (د مخکې له مخکې سازمان شوي میتود) ته په پام کېدای شي داسې نمونې زده کوونکو ته وړاندې شي چې د پېژندلو په جوړښت او د ذهن په پیاوړتیا کې اغېزمن او موضوعګانو ته په ښې ورکولو کې هدفمنې وي.

- ۴- له زده کوونکو څخه وغواړو راته ووايي چې د نمونې په لیدو یې ذهن ته څه شی راغلی او تر هر څه د نمونې کومې برخې ته یې زیات پام کړی او ولې یې دا پام کړی دی.
- ۵- له زده کوونکو څخه دې غوښتنه وشي چې خپلې فرضیې او اټکلونه په څو کسيزو ډلو کې ولیکي.

۴- د استقرایي تفکر میتود:

دا میتود د (هیلداتابا) په نوم یو پوه ازمایلي دی. ددې میتود له مخې ښوونکي د هدفمندو پوښتنو له لارې زده کوونکي د لوست لوري ته بیایي. په دې کار د زده کوونکو ذهن له جزیي څخه کلي (استقرا) لوري ته ځي او د لوست په پای کې په تر پام لاندې مفهومونو باندې پوهیږي او ډاډ ترې تر لاسه کوي.

د استقرایي تفکر میتود د مفهوم د پیدا کولو له میتود سره ورته والی لري.

۵- د واحد (فردی - ډله ییز) کار میتود:

په دې میتود کې زده کوونکي له اورېدونکي سر بهر د ښوونکي له لارښوونې او د ډلې په مرسته کولای شي خپلې زده کړې پیاوړې او په بشپړ ډول یې مهارتي او کارنده کړي. په نوموړي میتود کې زده کوونکي په بشپړ ډول فعال او د ټولګي د وخت له زیاتې برخې څخه ګټه اخلي. د دېوالي جربډې، د هغې په مضمونونو غور کول او سمول، پرتله او داسې نور مهارتونه د کار د واحد میتود له لارې د تدریس وړ دي.

ښوونکي د یو لوست په هکله له لازمو څرګندونو وروسته کولای شي هرې کاري ډلې ته د بشپړولو لپاره یوه موضوع وسپاري. د کار په پای کې ډلې د خپل کار پایلې د خپل استازي له لارې ټولګي ته وړاندې کوي. په دې میتود کې کېدای شي ان د تدریس بهیر هم د کار ډلو ته وسپارل شي. د بېلګې په توګه، په لیک باندې د وینا تبدیلولو لپاره ټولګي په پنځو ډلو وېشل کیږي او هرې ډلې ته یوه وینا ورکول کیږي چې په لیک یې واړوي. په پای کې هره ډله هغه توپیرونه چې پام یې ورته اوښتی، تر خبرو اترو لاندې نیسي. په پای کې دا توپیرونه جمعېږي. کېدای شي دا کار له ټولګي بهر هم دوام وکړي. کورنۍ دنده هم د کاري ډلو په بڼې وسپارل شي.

۶- د پرتلې میتود

دا میتود په لیکوالۍ کې ډېر اغېزمن او فعال رول لري. د بېلګې په توګه، غواړو ((علمي لیکوالي)) او ((ادبي لیکوالي)) تدریس کړو. لومړی یوه علمي او ادبي لیکنه یوځای زده کوونکو ته ورکړو:

- علمي لیکنه:

((معمولا قید په یوې جملې کې د مبتدا یا صفت اندازه څرګندوي. کله یو قید د یو فعل په اړه څرګندوي کوي او یا ټوله جمله مقیدوي. کېدای شي دا څرګندونه پراخه وي...))

- ادبي ليکنه:

((د هغوی کوډله د رود پر غاړه په نمناکو خاورو او وښو کې پټه وه. داسې برېښېده چې تا به ویل، منگولې یې په ځمکې کې منډلې او ترهغې لاندې یې په خپل زور ځان په ځمکه کې ټینګ کړی دی. باران یې سر او مخ پرېولی و.))

وروسته د هر متن په ځانګړتیاوو خبرې کوو او سره پرتله کوو یې.

- په لومړۍ لیکنه کې هره کلمه څرګنده او دقیقه معنا لري، خو په دویمه لیکنه کې کلمې څو، څو معنا ګانې لري.
- په لومړۍ لیکنه کې ادبي ښکلا، لکه تشبیه، استعاره، مجاز او نور نه تر سترگو کیږي، خو په دویمه لیکنه کې (کوډلې... منگولې په ځمکې کې منډلې دي.) کارول شوې ده.
- په لومړۍ لیکنه کې پیغام په لږو او لنډو کلمو څرګند شوی دی، خو په دویمه لیکنه کې د یو پیغام څو اړخونو ته پام اړول شوی دی.
- او نور

د تدریس لپاره د پرتلې د میتود کارول او زده کوونکو ته د هغې لېږدول د یوې موضوع د تشریح او څرګندولو لپاره مناسب او د کارولو وړ دي. د پرتلې د میتود په واسطه د څو مسئلو یا موضوعګانو ترمنځ توپیرونه او ورته والی په ډېره اسانۍ بیانولای او څرګندولای شو.

۷- د ډله ییزو خبرو اترو میتود:

په دې میتود کې د داسې منظم او سنجول شوي بحث چې د یو ټولګي د ټولو زده کوونکو په خوښه وي، د لیکوالۍ د یوې وړتیا په هکله مطرح کوو. په نوموړي میتود کې زده کوونکو ته فرصت ورکول کیږي چې د یوې موضوع یا مسئلې په اړه د خپلو نظریو او تجربو په هکله خبرې اترې وکړي. د بېلګې په توګه، د یوې سفرنامې په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکوو. لومړی په دې هکله یو لړ پوښتنې کوو. په لاندې ډول:

- سفرنامه څه شی دی؟
- څه ګټه لري؟
- څو ډوله سفرنامې شته؟
- له کوم مهال راهیسې د سفرنامو په لیکلو پیل شوی دی؟
- په یوې سفرنامې کې څه ډول معلومات راټولېږي؟
- سفرنامه زموږ په ټولنیزو، تاریخي، ژبنيو او ادبي څېړنو کې څه مرسته کولای شي؟
- کومه یوه مشهوره سفرنامه پېژنئ؟
- یوه سفرنامه څنګه لیکلای شو؟
- د یوې سفرنامې د لیکلو لپاره باید کوم اصولونه په پام کې ونیول شي؟
- او نور

ښوونکی کولای شي زده کوونکو ته د لوست موضوع له وړاندې ووايي چې هغوی یوڅه معلومات راټول کړي. ښوونکی باید د خبرو اترو څارنه وکړي او د ټولګي د وخت د ضایع کېدلو مخه ونیسي. همدارنګه هڅه دې وکړي چې خبرې اترې ساده او د پوهېدلو وړ وي.

په دې میتود کې د لوست له وړتیا پرته نورې وړتیاوې هم پیاوړې او غښتلې کیږي، لکه: د خلکو په وړاندې د نظر څرګندول، له خلکو سره د نظر همغږي کول، د نورو د نیوکو او انتقادونو په وړاندې زغم اود لارښوونې وړتیا، د مسئلو پیژندل او د هغوی هوارولو ته د لارو چارو لټول، غوږ نیول او خبرې کول.

۸- د پوښتنو او ځوابونو میتود:

کېدای شي د یو مهارت د تدریس بهیر د پوښتنو او ځوابونو له لارې تر سره شي. دا میتود اوږده مخینه لري. له میلاد څخه دمخه په پنځمې پېړۍ کې سقراط دا میتود کارولی دی.

ښوونکی کولای شي د لوست اساسي مفهومونه او معلومات د ټولګي پر درې ولیکي او د زده کوونکو په مرسته ورته ځوابونه پیدا کړي.

پوښتنې باید ساده او د لوست اصلي مفهومونه په کې نغښتل شوي وي؛ منطقي پېوستون (پرله پسې والی) په کې وي؛ د ټولګي خبرو اترو او د زده کوونکو ذهن ته لوری ورکړای شي؛ د زده کوونکو په ورکړ شوو ځوابونو کې توافق رامنځته شي؛ ټول زده کوونکي په کې په فعال ډول برخه واخلي او پوښتنې له ساده وو پیل او په سختو پای ته ورسېږي.

د بېلګې په توګه، غواړو په یوې لیکنې کې تشبیه وپېژنو. لومړی یو متن پر درې لیکو چې تشبیه په کې کارول شوي وي. لکه، ((ناڅاپه په خبرو راغی. خبرې یې د یوې ماشیندارې د گولیو په څېر له خولې راووتې، لکه د تسپو تار چې وشلېږي.))

بیا یو څو پوښتنې کوو:

- خبرې له څه شي سره تشبیه شوي دي؟
- د خبرو او د ماشیندارې د گولیو تر منځ څه اړیکې لیدل کیږي؟
- لیکوال ولې دا اړیکې په ګوته کړي دي؟
- ستاسو په اند خبرې له بل کوم شي سره پرتله کېدای شي؟

په پورته توګه د پوښتنو د ځوابونو له لارې تشبیه په ښه ډول تدریسولای شو.

۹- د تمرین ورکولو میتود:

ښوونکی له هغه وروسته چې د لیکوالۍ یو مهارت یې تدریس کړ، زده کوونکي د یو یا څو تمرینونو له لارې د نوموړي مهارت کارونې ته هڅوي. د بېلګې په توګه د لیک نښو له تدریس وروسته ښوونکی زده کوونکو ته یو متن ورکوي چې

لیک نښې په کې نه وي کارول شوي او غوښتنه ترې کوي چې هغې ته لازمي لیک نښې کښېږدي. یا داسې یو متن چې پراگرافونه یې بیل شوي نه وي او له زده کوونکو څخه غوښتنه کوي چې پراگرافونه د منطقي تسلسل له مخې جلا کړي.

ښوونکي کولای شي له دې میتود څخه په پرله پسې توګه کار واخلي.

۱۰ - د (فردی - ډله ییزې) څېړنې میتود:

دا میتود زده کوونکو ته وړتیا ورکوي چې د فردی یا ډله ییزې څېړنې له لارې خپلې ستونزې هوارې کړي. د نوموړي میتود له لارې باید هر یو زده کوونکی د څېړنې اصول او بنسټونه زده کړي. په دې میتود کې باید ښوونکی مخکې له مخکې زده کوونکو ته د څېړنې لارې چارې زده کړي او پخپله هم ورباندې لاسبری وي. هغه فعالیتونه چې دا میتود په کې کارول کېږي، لاندې دي:

- د یوې موضوع د څېړلو لپاره له کتابتون څخه ګټه اخیستل،
- د یوې موضوع په اړه د مرکې یا پوښتنلیک له لارې څېړنه،
- کتابتون ته مراجعه او د یوې موضوع په اړه د ګډو سرلیکونو ځانګړي کول،
- د یوې تاریخي ودانۍ په اړه د یوې پنځه کسيزې کاري او څېړنیزې ډلې جوړول،
- او نور.

۱۱ - د مسئلې د حل میتود:

په دې میتود کې منطقي تفکر پیاوړی کېږي. کېدای شي له دې لارې زده کوونکي ته ورزده کړای شي چې د پدیدو تر منځ تازه اړیکې ومومي. دا میتود زده کوونکي ته ورزده کوي چې په یوازې ځان او د منطقي تفکر له لارې د تر پام لاندې موضوع په هکله یوڅه ولیکي.

د بېلګې په توګه، غواړو ((د لیکلو ساده تر میتود)) د مسئلې د حلولو د میتود د نمونې له لارې زده کوونکو ته ورزده کړو. ددې کار لپاره د لاندې پنځه ګونو پړاوونو د وهلو له لارې زده کوونکو ته وښیو چې لیکوالي یو اسان او شونی کار دی:

- د مسئلې ټاکل،
- د مسئلې د لاملونو په اړه ګومان یا د هغې ځانګړې کول،
- د حل د شونو او ممکنو لارو په پام کې نیول،
- د حل د ترټولو ښې لارې غوره کول،
- د حل د ټاکلې لارې سرته رسول.

د بېلګې په توګه:

۱ - احمدنه پوهېد چې د فرهنگ په اړه لیکنه څنګه او له کومه ځایه پیل کړي؛ کومه موضوع په کې راولي او څنګه یې سرته ورسوي.

۲ - هغه لومړۍ هڅه وکړه د خپلې بېوسۍ لاملونه له پامه تېر کړي. احمد کولای شي د فرهنگ په اړه خبرې وکړي، خو د خپلو خبرو د لیکلو وسه ورسره نشته.

۳ - احمد د ښوونکي او د خپلو مخکینیو زده کړو په مرسته د حل څو لارې په پام کې ونیولې:

الف - لومړۍ یې یو څو پوښتنې جوړې کړي او بیا یې هرې یوې ته لنډ، لنډ ځوابونه ولیکل او وروسته یې منظم کړل.

ب - د فرهنگ په اړه بنسټیزې کلمې او مفهومونه یې راټول او هغوی ته یې پراختیا ورکړه. د هر مفهوم په اړه یې یو څو کرښې ولیکلې او وروسته یې منظمې کړې.

ج - د فرهنگ په اړه یې له ځان سره یو څو دقیقې خبرې وکړې او هغه یې ثبتې کړې. وروسته یې هغه خبرې له ټیپ ریکارډر څخه د کاغذ په مخ ولیکلې.

د - د تحقیق او مطالعې له لارې یې د فرهنگ په اړه یادداشتونه چمتو کړل. وروسته یې دا یادداشتونه تنظیم او د کار لنډیز یې د یوې مقالې په توګه ولیکه او ټولګي ته یې وړاندې کړل.

۴ - احمد د موضوع د ماهیت له مخې د ((الف)) او ((د)) له لارو څخه ګټه واخیسته.

۵ - هغه ددې کار لپاره لومړۍ څو پوښتنې جوړې کړې.

- فرهنگ څه شی دی؟
- د فرهنگ جوړوونکي عناصر کوم دي؟
- له سواد سره د فرهنگ اړیکې څه شی دي؟
- د فرهنگ د ساتلو لپاره باید څه وکړو؟
- د یو هېواد د فرهنگ د غوړېدا لارې کومې دي؟

له هغې وروسته یې د هرې پوښتنې لپاره د تحقیق له میتود او له منابعو څخه په ګټې اخیستنې لنډ ځوابونه چمتو کړل. خپله لیکنه یې یوه پلا خپل یو ملګري ته ولوستله. په پای کې یې هغه ادیت او له سره یې پاکه ولیکله.

۱۲ - د تدریس عمومي نمونه

په اصل کې د تدریس عمومي نمونه د لوست د طرحې ډول دی او په عمومي مفهوم یو ټاکلی چوکاټ دی چې د تدریس مهم توکي په کې پیشبیني کېدای شي.

د تدریس میتودونه د زده کوونکي د فعالیت یا نه فعالیت پر بنسټ په فعالو او غیر فعالو دوو ډلو ویشل کېږي. د فعال میتود په تدریس کې زده کوونکي پخپله د زده کړې په بهیر کې ګډون کوي او د هغې محور (شاگرد محوره) دی. په غیر فعال میتود کې یا ښوونکي په پرله پسې خبرې کوي او کار کوي او زده کوونکی چوپ او بحرکته پاتې کېږي (معلم محوره) او یا دا چې ښوونکي او زده کوونکي هر یو خپل، خپل کار کوي او یو د بل په کار کې لاس نه وهي.

څرګنده ده چې د زده کړې پرمختګ د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکي د برخې اخیستنې او فعالیت پورې تړلی دی. د تدریس عمومي نمونه د زده کړې د بهیر د هر ډول سربزه ګڼل کېږي.

دا نمونه د لومړي ځل لپاره په ۱۹۶۱ کال کې (رابرت گلیزر) معرفي کړې او پنځه پړاوونه لري:

۱ - د زده کړې د موخو ټاکل: د زده کړې د موخو (عمومي - جزيي) په ټاکلو کې یې پوهې، وړتیا او ذهنیت ته پام وړول شي.

۲ - د مخکښو زده کړو معلومات او د لوست د پیل ارزونه: ښوونکي د زده کړې لپاره د زده کوونکي له چمتووالي څخه د ډاډمن کېدو په موخه د هغوی مخکښ پوهه پېښېښي کوي او د څرگندو کړنو له لارې یې بیانوي. ښوونکي د زده کوونکو د مخکښې پوهې د معلوماتو لپاره پوښتنې جوړوي چې د تدریس تر مخه یې له زده کوونکو څخه کوي. له دې ارزونې څخه لاس ته راغلي معلومات ښوونکي په دې پوهوي چې ایا زده کوونکي د نوي لوست زده کړې ته چمتووالی لري او که نه. ایا دې ته اړتیا شته چې د لوست له پیل څخه دمخه د تمرین په توګه یو څو پوښتنې وشي او که نه.

۳ - د زده کړې د وسایلو او میتود ټاکل: په دې پړاو کې باید د هر لوست د تدریس لپاره د هغې د وړ او مناسب میتود (توضیحي وینا، د رول لوبول، پلټنه او څېړنه، د رپوټ چمتو کول، مرکه، پوښتنې او ځوابونه او ...) څخه ګټه واخیستل شي. همدارنګه د زده کړې له وسایلو او درسي مرستندویه موادو څخه استفاده وشي.

۴ - د شرایطو او د زده کړې د فعالیتونو سمبالښت: ښوونکي باید د تدریس په هکله لازم معلومات او امکانات پېښېښي او چمتو کړي. وروسته ټول شیان یو د بل تر څنګ داسې کنټرول کوي چې مولد، معنا لرونکي او پرله غښتي (منسجم) وي.

۵ - د ارزولو د لارو چارو ټاکل: ارزونه د لوست او تدریس د دوام یا بدلون لپاره تر ټولو ښه لاره ده. د بريالیتوب او نېمګړتیا ارزول د ارزونې له لارې څرګندېږي.

ښوونکي کولای شي زده کوونکي د شفاهي ارزیابي، لیکلې ارزیابي او د څارنې د ارزیابي له لارې و ارزوي. د څارنې ارزونه په ټولګي کې د ګروپي کار په ترڅ کې کېدای شي، پرته له دې چې زده کوونکي وپوهېږي هغوی د ښوونکي تر ارزیابي لاندې دي.

د اووم، اتم او نهم ټولګي د پښتو د لوست کتابونه ۲۸ لوسته لري. هر لوست په درېو اوونیو کې تدریسېږي. د درېم ساعت په پای کې ښوونکي ډاډ تر لاسه کوي چې زده کوونکي د لوست ټولې موخې تر لاسه کړي دي؛ پوهه یې زیاته شوې؛ ژبني وړتیا یې پیاوړې شوې او ذهنیت یې مثبت بدلون موندلی دی. په دې موخو کې د ژبې زده کړه، خبرې کول او لوستل تر هر څه دمخه دي.

لومړۍ لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه	وخت
۱	د لوست موضوع:	حمد	
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي: — زده کوونکي به الله ﷻ ښه وپېژني. د پاک الله ﷻ دمخلوقاتو په اړه به معلومات ترلاسه کړي. — زده کوونکي به حمد ولوستلی او ځینې بیتونه به یې په تختې ولیکلی شي. — زده کوونکي به له حمد څخه اخیستل شوی مفهوم نوروته وویل شي. — زده کوونکي به دنووکلمو سره اشنا او په جملوکې به یې وکارولی شي.	
۳	د تدریس لارې:	په یوازې توګه لوستل، په یوازې توګه لیکل، سوال او ځواب، ګروپي فعالیتونه. عملي کار.	
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	تخته، تخته پاک، تباشیر، کتاب، کتابچه، مارکر، د کلمو لیکل شوي کارتونه، چارټونه، ټیپ ریکارډر، کسټونه او...	
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	سوال او ځواب، عملي کار، ګروپي کار، شفاهي پوښتنې، د یادښت کتابچه.	
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام ویل، د حال احوال پوښتنه، د ټولګي نظم او ترتیب، د حاضرۍ اخیستل. د کورنۍ دندې اصلاح او د تېر درس ارزونه.	۶ دقیقې
۷	د انګېزې رامنځته کول:	تاسې په ژوند کې هر نیک کار د چا په نوم پیل کوئ؟ ستاسې د تېر کال لومړۍ درس په کومې کلمې پیل شوی و؟ څوک ویلی شي چې حمد څه ته وايي؟	۴ دقیقې

	د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
۳۵ دقیقې	<p>— زده کوونکي دې په پوره غور غور ونیسي او د حمد لوستل دې وڅاري.</p> <p>— زده کوونکي دې په لوستلو کې ونډه واخلي او پوښتنو ته دې ځوابونه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې صفتونه په کتابچو کې وليکي او په جملو کې دې وکاروي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لوست مفهوم په خپلو خبرو کې د ټولگيوالو په وړاندې څرگند کړي.</p> <p>— هر زده کوونکي دې د سیالۍ په ډول د گروپي کار په اجراء کولو کې خپله وړتیا وښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لارښوونې سره سم جملې جوړې او وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې کورنۍ دنده واخلي او په کور کې دې حل کړي.</p>	<p>— ښوونکي وروسته تر دې چې عنوان په تختې وليکي د حمد متن دې په مناسب آواز ولولي او په مفهوم دې خبرې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې وهڅوي چې له ځان سره له لوستلو نه وروسته د متن په لوستلو کې برخه واخلي او پوښتنو ته ځوابونه ووايي.</p> <p>— له زده کوونکو څخه دې د صفت او موصوف په هکله پوښتنه وکړي چې په درس کې یې په نښه کړي او په تخته دې وليکي او پاتې زده کوونکي دې په وار سره جملې جوړې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې و هڅول شي چې د ټولگي په مخ کې په خپل وار سره د درس مفهوم او لنډيز په خپله ژبه ووايي.</p> <p>— د ټاکلو درسي هدفونو لپاره دې زده کوونکي په گروپونو ووېشي او گروپي کار دې وروسپارل شي، ښوونکي دې د گروپونو د څارنې په بهیر کې هر گروپ تشویق کړي.</p> <p>— زده کوونکو سره دې د جملو په جوړولو او د پوښتنو په ځوابولو کې مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته کورنۍ دنده وسپاري.</p>
	<p>زوال: له منځه تلل</p> <p>د صفت او موصوف ترکیبونه: د توصیفي ترکیبونو په نامه یادېږي. لکه توره تخته چې توره صفت او تخته موصوف دی.</p> <p>زیار: کوښښ او زحمت</p> <p>توبښه: ذخیره</p> <p>اړتیا: ضرورت</p> <p>سپما: پس انداز</p> <p>منځپانگه: د متن محتوی</p> <p>دنده: وظیفه</p> <p>هوډ: عزم او اراده</p> <p>وزگار: بیکار</p>	<p>د متن د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p>

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

په لوست کې د راغلو صفت او موصوف څخه نور مثالونه دا دي:

— رشاد د خپل ټولګي ممتاز زده کوونکی دی.

— لوړ خیالونه او ژور فکرونه د الفت صاحب ډېر مشهور نثري اثر دی.

— حمد یوازې د لوی څښتن تعالی له نامه سره ښايي.

د حمد په متن کې درې عام نومونه پیدا کړئ.

مانی، معمار، پادشاه، کور

الله ﷻ خاص نوم دی. نومونه د معنی او مفهوم له مخې داډولونه لري:

خاص نوم او عام نوم.

خاص نوم: هغه نوم دی چې د یوه مشخص ذات، شخص، زمان او مکان څرګندونه وکړي، لکه: الله ﷻ، لمر، محمد صديق
روهي، کابل.

عام نوم: هغه نوم دی چې په همنوعو باندې یو شان دلالت کوي، لکه: ونه، سړی، مرغه، ښار، هلک، نجلۍ، ښځه.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

حمد: حمد دا الله ﷺ ستاينې ته وايي، شکر ادا کولو ته يې هم وايي، چې له ده څخه پرته بل چا ته نه استعمالېږي او يوازې له ده سره ښايي، زياتره شاعران خپل شعري کتابونه په حمد پيل کوي، رحمان بابا چې د پښتو ژبې ستر شاعر دی خپل کلام يې په حمد ښکلی کړی دی.

نوميالی عارف، د پښتو خوږ ژبی شاعر عبدالرحمن بابا "رح" په ۱۰۴۲ هجري قمري کال د پېښور په جنوب (بهادر) نومي کلي کې سترگې نړۍ ته پرانيستې وې. پلار يې عبدالستار، دمومندو پښتني قبيلې ته منسوب و. د عبدالرحمان بابا له زيات ادبي شهرت او ټولنيز مقبوليت سره بيا هم دهغه د ژوند حالات ډېر څرگند، نه دي که څه هم دخلکو ترمنځ په فلکلوري رواياتو کې دهغه د ژوند پېښو په باب ډول ډول کيسې او خبرې شته، خو دمستندو سرچينو او ماخذونو د نشتوالي له امله هغه د باور وړ نه ښکاري. خو يوازې د ځان په اړه په خپلو اشعارو کې لږې ډېرې څرگندونې لري. خودرحمان بابا "رح" په هکله محمد هوتک په خپل مشهور اثر پټه خزانه کې (۱۱۴۲) هـ ق کال (تاليف) په ترڅ کې ليکي چې: عبدالرحمن بابا په وړوکتوب کې د فقهې او تصوف کتابونه په خپل کور او کلي (پېښور) کې له ملا محمد يوسفزي څخه ولوستل. او د نورو زده کړو لپاره کوهات ته تللی او هلته يې لوستي او دوخت په تېرېدو سره لوی عالم شو. د ځوانۍ په نوي او تاند پسرلي کې يې د نيايي کارونو ته شا کړه او تل به دخداي ﷺ په عبادت او رياضت بوخت و. په کوهات کې يې له ستر روحاني شخصيت حاجي بهادر کوهاتي څخه طريقه اولاس نيوی وکړ. رحمان بابا له کوچني والي څخه د ديني علومو تر څنگ د لوړ ادبي ذوق او بياوړي استعداد خاوند و د څوارلس پنځلسو کلونو په عمر يې په شعرو پيل کړی، بيا په دې لړ کې داستادي- لوړ پوړته رسېدلی او د يوه ځانگړي ادبي مکتب څښتن شوی، چې دهغه وخت ډېرو بياوړو او نومياليو شاعرانو دده ادبي لاره خپله کړې او هم په راوړسته زمانو کې تر دانه ډېر شاعران دهغه پيروان او مينه وال دي چې يوشمېر مشهورې عبارت دي له يونس خيبري، معز الله مومند، اخوندگدا، حافظ الپوري، ميانعيم مټي زي، عبدالعظيم رانيزی، عبدالرحيم هوتک، مطيع الله اوداسې نورو څخه، صوفي شاعر عبدالرحمان بابا "رح" په کال ۱۱۲۸ هجري قمري له دې فاني نړۍ څخه ابدی او تل پاتې نړۍ ته مخه کړه او د پېښور هزار خانې په هديره کې خاورو ته وسپارل شو او له ده څخه داشعارو يو ښکلی ديوان پاتې شو چې تراوسه پورې څو ځله چاپ شوی او اوس د ټولو پښتوليکوالو، شاعرانو او نورو مينه والو سره شته چې زياتره پښتانه او پښتني ميرمنې دده په اشعارو پالونه ګوري.

مأخذونه:

پټه خزانه، محمد هوتک بن داود، د پوهنې وزارت، ۱۳۳۹ هـ. ش. کال چاپ.

ادب پوهنه، محقق سيد محي الدين هاشمي، کال، ۱۳۸۱ هـ. ش.

د افغانستان مشاهير، محقق سيد محي الدين هاشمي، خپرونکی ميهن خپرونډويه ټولنه، کال ۱۳۸۶ هـ. ش.

دویم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	خيرالبشر
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: _ زده کوونکي به خيرالبشر (حضرت محمد ﷺ) په ښه توګه وپېژني. _ د اسلام د ستر لارښود د صورت او سیرت په هکله به معلومات لاس ته راوړي. _ زده کوونکي به د نوي لوست متن سم ولوستلی شي، ځينې نوې کلمې به په جملو کې وکارولي شي. _ زده کوونکي به له متن څخه اخیستل شوی مطلب نورو ته بیان کړای شي. _ زده کوونکي به د نويو لغتونو په معنا پوه شي او هم به یې په جملو کې وکارولي شي. _ زده کوونکي به له هغو بهرنیو لیکوالو سره اشنا شي چې د حضرت محمد ﷺ د ژوند په اړه یې لیکنې کړې دي.
۳	د تدریس لارې:	په یوازې توګه لوستل، لیکل، سوال او ځواب، ډله ییز فعالیتونه، عملي کار.
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، قلم، تخته، کتابچه، د امکان په صورت کې د کلمو لیکل شوي کارټونه.
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	سوال او ځواب، عملي کار، ګروپي کار، شفاهي پوښتنې، د یادښت کتابچه.
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام ورکول، د حال احوال پوښتنه، نظم او ترتیب، د حاضرۍ د پېژندنې، د کورنۍ دندې اصلاح او د تېر درس ارزونه.
۷	د انګېزې رامنځته کول:	_ تاسې د پیغمبرانو له جملې څخه د څو تنو نومونه اخیستلي شئ؟ _ قرآن کریم پر چا نازل شوی دی؟ _ د حضرت محمد ﷺ ویناوو ته څه ویل کېږي او له ایتونو سره څه توپیر لري؟

	د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
۳۵ دقیقې	<p>— زده کوونکي دې په پوره غور سره لوست ته غوږ ونیسي.</p> <p>— زده کوونکي دې په چوپتیا سره درس ولولي او مشکل ځایونه دې په نښه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې غوږ ونیسي او په کتابچو کې دې د ښوونکي تشریح ولیکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار او جرئت سره د ټولګي په مخ کې خبرې وکړي او د متضادو کلمو مثالونه دې ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ډله ییز کار کې د ښوونکي له لارښوونې سره سم عمل وکړي.</p>	<p>— ښوونکي دې د نوي درس عنوان په تخته وليکي او وروسته دې متن په مناسب آواز ولولي او زده کوونکي دې د خپلو لوستلو په ترڅ کې وڅاري.</p> <p>— زده کوونکو ته دې د چوپتیا لوستلو لارښوونه وشي او بیا دې په لوړ غږ د زده کوونکو لوستل وڅاري او نیمګړتیاوې دې اصلاح کړي.</p> <p>— ښوونکي دې د صفت د ډولونو په هکله د کتاب یو څو مثالونه د تخته پر مخ وليکي او تشریح دې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د متضادو کلمو په هکله د ټولګي په مخ کې نورو ته معلومات او مثالونه ورکړي.</p> <p>— ټاکل شوو ګروپونو ته دې لارښوونه وکړي چې پر (ی) ګانو پورې اړوند مثالونه له کتاب څخه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې تر لیکلو وروسته پرې خبرې وکړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p> <p>— حضرت محمد ﷺ د الله ﷻ غوره شوی پیغمبر دی چې د خاتم النبیین او خیرالبشر په صفتونو هم نومول شوی دی.</p> <p>— د سمې لارې له خپلولو څخه مطلب د سمې لارې غوره کول دي.</p> <p>— شپه یې وروڼه: مطلب ځینې د ټولې شپې په وېښه تېرول دي.</p> <p>— سپیدې چاودېدې یعنې شفق داغ شو.</p> <p>— لیک: هر کلی.</p>		
<p>د فعالیتونو په اړه معلومات او پوښتنو ته ځوابونه:</p> <p>— په پورتنی متن کې صفتونه پیدا کړئ.</p> <p>— سپین (صفت یا ذاتي صفت)</p> <p>زهیرتیا (مجرد صفت)</p>		
<p>د لاندې لغتونو متضادې کلمې دا دي:</p> <p>وروستی: پرمې</p> <p>پړه: نه ملامتي</p> <p>کینه: مینه</p> <p>ژړا: خندا</p> <p>لږ: ډېر</p> <p>ښکاره: پټ</p>		

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د خدای ﷺ نازولی پیغمبر د دومره ښکلي او سپیڅلو اخلاقو څښتن و چې د قلم په څوکه یې لیکل اسانه کار نه دی. رسول الله ﷺ هیڅکله د ځان لپاره له چاڅخه بدل نه دی اخیستی یوازې هغه وخت یې د خدای ﷻ لپاره بدل اخیسته چې د خدای ﷻ قانون به تر پښو لاندې کېده.

له قهر لري اوله هر چاڅخه ژر پخلا کېده هومره سخي او پراخ لاسی و چې د اندازې ټاکل ورته ناممکن و. د هغه چا په شان یې ورکړه کوله چې بې وسي بې هلو په خیال کې نه راځي.

حضرت ابن عباس صاحب وایي: رسول الله ﷺ تر هر چا سخي و، په ځانگړې توگه درمضان په میاشت کې. دروژې په میاشت کې به چې جبرائیل (ع) ورته راته په هره شپه د رمضان کې نو پیغمبر (ص) ته به یې قرآن کریم اورولو. او پیغمبر (ص) په سخاوت کې له رحمت اورونکي باد څخه هم گړندي و.

حضرت جابر ﷺ وایي داسې هېڅ نه دي شوي چې څوک ترې وغواړي اودی ووايي چې نه. همیشه یې دخلکو پوښتنه کوله اودخلکو له ژوند څخه یې ځان خبرولو، ښو ته یې ښه ویل اوبدو ته یې بد ویل. دخپل ځان لپاره یې ځانگړي ځای نه په گوته کاوه. کوم ټولي ته به چې ورغی هر ځای به چې خالي و، هملته به کېناسته او په همدغه کار یې نور وروته امر کاوه. د خوښۍ په وخت کې یې سترگې ښکته اچولې ټو له خندا یې یوازې تبسم وه، په خندا کې به یې غاښونو د شبنم د څاڅکي په څیر پرک واهه.

د خدای ﷻ د نعمتونو ستاینه به یې کوله که څه هم کم به وو، د یوشي بده یادونه به یې نه کوله. د خوراک یې نه ستاینه کوله اونه یې بدویل. که حق به تر پښو لاندې شو نو ترڅو به یې چې حق حقدار ته نه و سپارلی او یا به یې حق ثابت کړی نه و تر هغه به یې آرام نه کاوه. که خپلې خبرې راغونډې کړو، نو باید ووايو چې رسول الله ﷺ د غوره او منل شوو اخلاقو څښتن و.

ماخذ: سيرة النبي ﷺ مصنف مولانا صفی الرحمن مبارک پوري. پښتو ژباړه مولوي جانباز سرفراز

درېم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه	وخت
۱	د لوست موضوع:	کار او ژوند	
۲	د زده کړې پوهنیزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولی شي لاندې موخې ترلاسه کړي: — په ژوند کې به د کار په اړتیا وپوهېږي. — په ورځني ژوند کې به د کار د لارو چارو د موندلو په هکله معلومات ترلاسه کړي. — زده کوونکي به په ځان کې د کار وړتیا پیدا کړي او ګټې به یې نورو ته وویلي شي. — زده کوونکي به دا ډاډ ترلاسه کړي چې کار د ژوندانه د هوسایي وسیله ده. — زده کوونکي به متن په سمه توګه ولیکلی او ولوستلی شي. — زده کوونکي به د متن د نوو کلمو په معنا پوه او په جملو کې به یې وکارولای شي.	
۳	د تدریس لارې:	په یوازې توګه لوستل، په یوازې توګه لیکل، سوال او ځواب، ګروپي فعالیتونه.	
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر، قلم، د کلمو لیکلي کارتونه، (د امکان په صورت کې کمپیوټر، سلايدونه، فلش کارتونه ...)	
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې، د ښوونکي د یادښت کتابچه.	
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام، احوال پوښتنه، د حاضرۍ اخیستل، د ټولګي ترتیب او تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه.	۶ دقیقې
۷	د انګېزې رامنځته کول:	ښوونکي دې د لاندې پوښتنو په طرحه کولو سره د خپل درس عنوان ترلاسه کړي. — د ژوند پرمختګ په څه کې دی؟ — د ژوند د هوسایي لپاره باید څه وکړو؟	۴ دقیقې

	د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>۳۵ دقیقې</p>	<p>— زده کوونکي دې ورته په مینه پاملرنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې لوست په چوپه خوله ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې لوستلو ته غوږ ونیسي او لغتونه دې په کتابچو کې وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په مینه او جرئت متن په لوړ غږ او ښه آواز سم ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپلې ستونزې حل کړي او لغتونو ته دې جملې جوړې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې ډله ییز فعالیت اجرا کړي او د هرې ډلې استازی دې د خپلو گروپونو نظرونه په وار سره وړاندې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې پوره پاملرنه وکړي او خپلې تېروتنې دې سمې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په فعالیت کې ونډه واخلي او د بیت مفهوم دې په خپلو کتابچو کې وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي سپارښتنو ته پاملرنه وکړي او د کورنۍ دندې موضوع دې په خپلو کتابچو کې وليکي.</p>	<p>ښوونکي دې د تېر او نوي درس ترمنځ داسې اړیکې ټینګې کړي چې زده کوونکي د نوي لوست له سرليک سره مینه ونیسي.</p> <p>— ښوونکي دې عنوان په تختې وليکي او زده کوونکي دې په چوپې خولې لوستلو ته وهڅوي.</p> <p>— ښوونکي دې نوی لوست په لوړ او مناسب آواز ولولي او لغتونه دې له معنا سره پر تختې وليکي.</p> <p>— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه په وار سره وغواړي چې د ټولګي مخې ته راشي او متن ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته وخت ورکړي چې د ستونزمنو برخو او لغتونو پوښتنې وکړي او د لوست لغتونه په جملو کې راوړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په گروپونو وویشي چې هر گروپ د فعالیتونو یو یو پیا راګراف ولولي او اړوندو پوښتنو ته دې ځوابونه ورکړي. د هر گروپ استازی دې د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې ډلې نظر دې وړاندې کړي.</p> <p>— ښوونکي دې د ډلو د نظرونو په برخه کې تېروتنې او نیمګړتیاوې بشپړې کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې په لوست کې راوړل شوی بیت په نثر واړوي او په خپلو کتابچو کې یې وليکي.</p> <p>— ښوونکي دې د کورنۍ دندې سپارښتنه وکړي چې زده کوونکي د مېرې او چرچرۍ د ژوند په هکله یو څه وليکي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p> <p>بې زحمته راحت نشته زما وروره!</p> <p>که راحت غواړې، زحمت درلره بویه!</p> <p>دا بیت د ادبي فنونو له مخې په معنوي صنعتونو کې د مدعا المثل په توګه راغلی دی، په دې بیت کې د شاعر مدعا داده چې د راحت غوښتلو په صورت کې د زحمت ګاللو اړتیا ده، نو د دې مدعا د ثبوت لپاره یې ((بې زحمته راحت نشته!)) متل کارولی دی.</p> <p>متلونه هغه غوره، لنډې، په وزن برابرې، د پراخ مفهوم لرونکي ویناوې دي چې د مجربو خلکو د تجربو په پایله کې رامنځته شوي پخې ویناوې دي چې په کلام کې د استدلال په ډول استعمالېږي، په هر متل کې کتاب کتاب معناوې پرتې دي، یعنې</p>		

سمندر يې په کوزه کې ځای کړی دی.

نغښتې: پېچلې يا پېچلې شوی.

وگړي: خلک

هیلې: ارزوگانې

کالي: د کمال له مصدر څخه اخیستل شوی د تحمل کولو او زغملو په معنا.

ځواک: توان او قدرت

پیاوړی: قوي، غښتلی

اورښت: باران

ځواکمن: قدرتمن

هوسا: آسوده او آرام

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

— په پورتنۍ متن کې پنځه عام نومونه ومومئ. — غرونه — حشرات — سوږې — خواږه.

— په پورتنیو ترکیبونو کې د صفت او موصوف په نښه کړئ.

هوسا ژوند — ستره بلا — ځواکمن بدن — پرمختللي هېوادونه — وزگار وخت — بې ځایه وخت

(هوسا صفت او ژوند موصوف)

اضافي معلومات:

هر انسان په فطري توګه له یو لږ استعدادونو څخه برخه من دی چې له خپلو جسمي او فکري ځواکو نو او امکاناتو په کار اخیستنې سره ډېر هغه ستونزمن کارونه چې په لومړي نظر ناشوني ښکاري، ترسره کوي، استعدادونه د یوه واحد خدای ﷻ ورکړه ده چې پر انسان یې لورینه شوېده او دغه خدایي ورکړه دانسان په وجود کې داسې پټه نغښتې ده چې لیدنه او تشخیص یې ځانګړی مهارت غواړي. د ودې، غوړېدنې او برسېره کېدنې لپاره یې لازمي پاملرنې او دلاروچارو برابرولو ته ډېره زیاته اړتیا ده. په دې کې شک نشته چې که دیوې ټولنې ټول وګړي په فطري او عنعنوي توګه له ډېرو ښو استعدادونو څخه برخه من هم وي هغه چې د سلیم عقل خاوندان دي دغې الهي لورینې ته په ډېره درنه سترګه ګوري او دهغه دودې او فطري غوښتنې له مخې د ژوند هره شیبه غنیمت ګڼي، کار کوي اوزیارباسي او په دې لاره کې له هېڅ ډول هلو ځلو څخه لاس نه اخلي په پوره باور او ډاډ په دغه لار کې خپل ځان له هر ډول ستونزو سره د مقابلي لپاره چمتو کوي خو ویلی شو چې دغه استعدادونو غوړېدنه د ټولنیز ژوند په بهیر کې د ډېرو مهمو مسلو څخه ګڼل کېږي او هغه دهرچا او په ځانګړې توګه اوپه لومړي ګام کې د میندو، پلرونو او بیا دښو ونیزو او روزنیزو چارو د سمبالوونکو له پامه هیڅکله ونه غورځیږي ځکه همدوی کولای شي چې ماشومانو او ځوانانو د هراړخیزې ودې او پالنې په مسئله کې ډېر اساسي اوارزښتناک رول په ډېره او اغیزمنه توګه ترسره کړي نو دیوه هوسا اوسو کاله ژوند لپاره په ځانګړي او ډله ییزه توګه هر ډول فکري، جسمي او فزیکي کارونو ته همت کول ډېره اړینه خبره ده چې د ژوند چارې په ټینګه اراده، پوره استعداد او ځواک سرته ورسوي.

څلورم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه	وخت
۱	د لوست موضوع:	نومخري (ضميرونه)	
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې دا لاندې موخې ترلاسه کړي: _ زده کوونکي به نومخري وپېژني، په معنا او مفهوم به یې وپوهېږي. _ زده کوونکي به د نومخرو او ډولونو په اړه معلومات ترلاسه کړي. _ زده کوونکي به په کلام او جملو کې د نومخرو توپیر وکړای شي او نورو ته به یې وښودلی شي. _ زده کوونکي به نومخري په صحیح ډول ولوستلای او وليکلای شي. _ زده کوونکي به د نومخرو په پېژندلو سره د تېروتنو د مخنیوي په فکر کې شي. _ زده کوونکي به د نومخرو په ارزښت پوه او نورو ته به یې بیان کړای شي.	
۳	د تدریس لارې:	په یوازې توګه لوستل او لیکل، سوال او ځواب، ګروپي فعالیتونه.	
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر، قلم، د کلمو لیکلې کارټونه، د امکان په صورت کې ځینې ګرامري کتابونه.	
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، عملي کار، ګروپي کار.	
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام ویل، د حال او احوال پوښتنه، د ټولګي پاکوالی، ترتیب او تنظیم، د حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ دندې اصلاح او د تېر درس ارزونه.	۶ دقیقې
۷	د انگېزې رامنځته کول:	ښوونکي دې د لاندې پوښتنو په کولو سره د درس عنوان ته ورسېږي یا دې له زده کوونکو سره د بحث په لړ کې پیدا کړي. _ ستاسو په نظر په ژبه کې داسې کلمې شته چې د نومونو په ځای استعمال شي، که وي نو څه نومېږي یا څه ورته وايي؟ _ ایا نومخري (ضميرونه) له نورو کلمو سره توپیر لري؟ _ ایا نومخري (ضميرونه) په خپلو منځو کې هم توپیر لري؟	۴ دقیقې

	د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>۳۵ دقیقې</p>	<p>— زده کوونکي دې ورته پاملرنه ورکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په آرامتیا سره نوی لوست ولولي، ستونزمن ځایونه دې په نښه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې ورته په مینه غوږ ونیسي او پر مفهوم دې ځانونه پوه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په لوستلو کې خپله وړتیا وښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې نوي لغتونه په خپلو کتابچو کې وليکي او خپلې پوښتنې دې مطرح کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونې سره سم عمل وکړي او سپارل شوی فعالیت دې سرته ورسوي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي لارښوونې ترسره کړي او د نومخړو مثالونه دې پر تخته وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ځواب ویلو کې ونډه واخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کورنۍ دندې موضوع په کتابچو کې وليکي.</p>	<p>— د نوي او تېر درس د اړیکو په ټینګولو سره دې زده کوونکي د درس بهیر ته وهڅوي.</p> <p>— ښوونکي دې د زده کوونکو د پاملرنې لپاره د نوي لوست عنوان په تختې وليکي او زده کوونکي دې په پټه خوله لوستلو ته راوبولي.</p> <p>— ښوونکي دې نوی لوست په مناسب آواز ولولي، اصلي مطلب دې ورته په ساده ژبه بیان کړي.</p> <p>— ښوونکي دې نوی درس په څو تنو زده کوونکو په وار سره د ټولګي په مخ کې ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې نوي لغتونه له معناوو سره په تختې وليکي او زده کوونکو ته دې د پوښتنو کولو وخت ورکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې په خپلو جوړو شوو ډلو کې په ترتیب (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶) فعالیتونو په هکله خبرې اترې وکړي. وروسته دې د هرې ډلې لیکلې پاڼه د ګروپ د استازي په وسیله نورو ته واوروي.</p> <p>— ښوونکي دې له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې د نومخړي د ډولونو مثالونه په تختې وليکي او د نیمګړتیاوو په برخه کې دې ورسره مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د څو پوښتنو په وسیله د نوي درس ارزونه وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د درسي کتاب د کورنۍ دندې سپارښتنه او لارښوونه وکړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p> <p>۱ _ ځانګړي نومخړي دوه ډوله دي: غښتلي نومخړي او کمزوري نومخړي. غښتلی نومخړي یا منفصل ضمیرونه، لکه: زه، ته، ما، تا، موږ، تاسو، ده، دی، دوی. کمزوري نومخړي یا متصل ضمیرونه، لکه: مې، دې، یې، مو.</p> <p>۲ _ لاندې نومخړي په دغو غښتليو یا منفصلو نومخړو کې شامل دي:</p> <p>زه _ منفصل یا غښتلی ضمیر. د متکلم لپاره</p> <p>ته _ منفصل یا غښتلی ضمیر. د مخاطب لپاره</p> <p>ستا _ اضافي یا ملګي ضمیر. د مخاطب لپاره ملګي ضمیر دی چې ملکیت څرګندوي.</p> <p>هغه _ اشاري ضمیر.</p> <p>۳ _ په لاندې جملو کې نومخړي دا دي:</p> <p>زه هره ورځ ښوونځي ته ځم. (زه)</p> <p>د ده کتاب له ما سره دی. (ده)</p> <p>څوک به راغلی وي؟ (څوک)</p> <p>له چا سره دې ولیدل؟ (چا)</p> <p>ایا دا کتاب ستا دی؟ (ستا)</p> <p>هغه کله راځي؟ (هغه)</p>		

ښوونکي ته اضافي معلومات:

ضمير:

ضميرونه هم دنومونو او صفتونو ترڅنگه دگرامر يوه برخه جوړوي. ضميرونه د نوم پر ځای د تکرار د لرې کولو لپاره کارول کېږي چې پخوا يې په کلام کې ذکر راغلی دی.

د ضميرونو دنده په خبرو کې د نومونو د تکرار مخنيوی دی، ځکه چې تکرار د کلام د ضعف سبب کېږي.

ضمير دا ډولونه لري:

۱_ شخصي ضميرونه:

دغه ضميرونه د وگړو (اشخاصو) لپاره راځي. دا ضميرونه دوه ډولونه لري:

الف_ غښتلي (قوي) منفصل ضميرونه:

هغو ضميرونو ته ويل کېږي چې په يوازې (خپلواک) توگه استعمالېږي او د بلې کلمې سره پيوست او متصل نه راځي يا په بل عبارت په خپلواکه توگه معنا ورکوي. د دغو ضممايرو مفرده بڼه دوه حالتونه لري. اصلي حالت او غير اصلي حالت. د مطلب د بڼه وضاحت لپاره په لاندې ډول وړاندې کېږي.

غښتلي (قوي) ضمماير:

غښتلي ضمماير په خپلواکه توگه استعمالېږي او خپلواکه معنا لري چې اصلي حالتونه مفرد او د جمع شکلونه يې دا دي: (زه،

موږ، ته، تاسې، دی، دوی)

مغايره شکلونه يې دا دي: (ما، تا، ده، دوی).

ب_ کمزوري ضمماير:

هغو ضميرونو ته ويل کېږي چې په خپلواکه توگه کومه معنا نه ورکوي او کله چې د يو نوم سره استعمال شي، خپل مفهوم او معنا په ډاگه کوي؛

پاتې دې نه وي چې دغه ضميرونه ملکي ناخپلواکه ضميرونه هم دي.

د مطلب د بڼه څرگندتيا لپاره دغو مثالونو ته پاملرنه وکړئ.

مې، دې، بې (مفرد) مو، بې، بې (جمع)

مثالونه:

خور مې راغله، کتاب مې ولوست، قلم دې راکړه!، کور دې جوړ کړ؟ کتابونه مو واخيستل، ښوونځی مو له کوره لرې

دی؟ کتاب بې واخيست، کتابچې بې راوړې.

۲_ ملکي يا اضافي ضميرونه:

چې د يوه شي ملکيت او تعلق وښيي، لکه:

(زما، ستا، د ده، د دې) د مفرد لپاره.

(زموږ، ستاسې، د دوی) د جمع لپاره.

مثالونه:

_ زما کتاب راکړه! د ده کتاب مې ولوست.

_ زموږ کتابونه راوړئ! د دوی کتابونه نوي دي.

— ستا قلم ښکلی دی. تاسو کتاب ولوست؟
 — د ده خط ډېر ښه لوستل کېږي. د دوی کتابونه یې راوړل؟
 د دې درس خلاص شو. دده کور چېرې دی؟

۳ — اشاري ضمیرونه:

هغو ضمیرونو ته وایي چې اشخاصو او څیزونو ته اشاره کوي او د نوم پر ځای استعمالېږي. په پښتو کې اشاري ضمیرونه د شخص، عدد، حالت او واټن (فاصلې) له مخې ګردانېږي، لکه:
 دغه — دغو (لنډ یا نژدې اشارې لپاره)
 هغه — هغو (د لرې جمع او مفرد اشارې)
 هوغه — هوغو (د ډېر لرې جمع او مفرد اشارې لپاره)

مثالونه:

دغه نجلی ډېر درس وایي.
 دغو هلکانو درسونه خلاص کړل.
 هغه نجلی کور ته لاړه.
 هغو نجونو له بازاره سودا راوړه.
 هوغه ونه ډېره جگه ده.
 هوغو خلکو خپل کارونه خلاص کړل.

۴ — استفهامي ضمیرونه:

هغه ضمیرونه چې د یوې پوښتنې لپاره کارول کېږي چې د شخص، زمان، ځای څرنگوالي او څومره والي له مخې لاندې ډولونه لري او ځینې یې دحالت له مخې اوږون مومي.
 څوک (چا) چې د شخص یا (اشخاصو لپاره استعمالېږي، اصلي حالت یې څوک) او په غیر اصلي حالت کې د (چا) په شکل راځي.

لکه: څوک وایي چې سبا ته به درس خلاص کړو؟
 چا د خپل درس سره نور کارونه هم وکړل؟
 کوم: کومه نجلی نن درس ته نه وه راغلې؟ — چې د اشخاصو او شیانو پوښتنه کوي.
 کوم هلک نن درس ښه تشریح کړ؟
 څو: څو قلمونه دې له بازاره راوړل؟
 څومره: دا مرغی څومره ښکلې ده؟ چې دا ضمیر درجه، مقدار او اندازه ښيي.
 ولې: ولې درس ته په وخت رانه غلې؟ د علت پوښتنه کوي.

۵ — پلوي یا سمېي ضمیرونه:

هغه ضمیرونه دي چې د یوه عمل یا فعل سمت او پلو د اشخاصو له پلوه وښيي، د اشخاصو له پلوه درې بڼې لري.

— را، د متکلم لپاره، لکه: کتاب مې راکړه.
— در، د مخاطب لوری ښيي، لکه: کتاب در څخه غواړم.
— ور، د غائب لپاره راځي، لکه: تورپيکي ورسره لاړه.

۶ — مبهم ضميرونه:

هغه ضميرونه دي چې د يوه نا معين شخص لپاره راځي او دا نښې لري:
هر: لکه هر زلمی د وطن مينه په زړه کې لري. زموږ هره پيغله ملاله ده.
بل: بل څوک رانغله. بله نجلۍ داسې زيار کښه نشته.
ټول: ټول هلکان هلته ناست وو.
همدرانگه (هېڅ، ځينې) مبهم ضميرونه دي.
لکه: هېچا ډوډۍ ونه خوړه. هېڅوک سمه خبره نه کوي. ځينې په خبرو کې دقيق وي، هېڅ خبره نشته، هېڅ دې ونه کړل.

۷ — اشتراکي ضميرونه:

هغه ضميرونه دي چې د نورو ضميرونو په شان د نوم پر ځای کارول کېږي. د لومړي دويم او دريم شخص د مفرد او جمع لپاره يو ډول استعمالېږي. دا ضميرونه د جنس او حالت له مخې گردانېږي، لکه: شپون خپله رمه پيايي. ته خپل کارونه سرته ورسوه! خپلو همخولو سره مرسته وکړه!

ماخذونه: خویشکی، پوهنوال محمد صابر، پښتو غږ پوهنه او ويي پوهنه — دريم چاپ، ۱۳۸۷ کال.
زيور، پوهندوی زرغونه رښتين، پښتو گرامر، درسي لکچر نوټ، د ژبو او ادبياتو پوهنځی، پښتو څانگه، ۱۳۶۸ لمريز کال.

پنځم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه	وخت
۱	د لوست موضوع:	کندهار	
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي دا لاندې موخې ترلاسه کړي: _ کندهار به وپېژني. _ د کندهار د لرغونتوب په هکله به معلومات ترلاسه کړي. _ زده کوونکي به د کندهار د درس متن ولوستلی او وليکلی شي، نورو ته به یې بیان کړای شي. _ د کندهار تاریخي ابدات به وپېژني، په ارزښت به یې وپوهېږي چې د هغو د خوندي ساتلو مفکوره په کې وروزل شي. _ زده کوونکي به د کندهار د خلکو او په کندهار کې د پیداوارو په اړه معلومات ترلاسه کړي.	
۳	د تدریس لارې:	په یوازې توګه لوستل او لیکل، سوال او ځواب، ګروپي فعالیتونه.	
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر، قلم، کلمې (له کاغذ څخه د ښوونکي له خوا جوړ شوي کارتونه) د امکان په صورت کې د کندهار نقشه، د کندهار د ځینو تاریخي ودانیو عکسونه او .	
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	د ښوونکي د یادښت کتابچه، سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې.	
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام اچول، د حال او احوال پوښتنه، د ټولګي ترتیب او تنظیم، د حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ دندې اصلاح او د تېر درس ارزونه.	۶ دقیقې
۷	د انگېزې رامنځته کول:	ښوونکي دې د دغې پوښتنې په طرحه کولو سره د خپل درس عنوان ترلاسه کړي. _ تاسو د خرقې شریفې نوم اورېدلی؟ هغه په کوم ولایت کې ده؟	۴ دقیقې

	د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
۳۵ دقیقي	<p>— زده کوونکي دې له ښوونکي پوښتنې ځواب کړي چې د نوي لوست عنوان ته ورسېږي.</p> <p>— زده کوونکي دې د عنوان د پېدا کېدو لپاره پوښتنو ته ځواب ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې له لارښوونې سره سم عمل وکړي، متن دې په چوپه خوله ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي لوستلو ته غوږ ونیسي او په معنا او مفهوم دې ځان پوه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په لوستلو کې خپله ونډه واخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره خپلې پوښتنې وکړي.</p> <p>— د هر گروپ زده کوونکي دې په اړوند فعالیت کې خپله وړتیا وښيي.</p> <p>— د زده کوونکو استازي دې د خپلو تېروتنو اصلاح ته توجه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې ځوابونه ورکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په کور کې د خپل ولایت په اړه مقالې ولیکي.</p>	<p>— ښوونکي دې د تېر او نوي درس اړیکې د ځینو لنډو پوښتنو په وسیله داسې ټینګې کړي چې له زده کوونکو څخه د نوي لوست عنوان پیدا کړي.</p> <p>— ښوونکي دې موندل شوی عنوان په تختې ولیکي او زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي چې د نوي لوست متن په چوپه خوله ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې نوي لوست په پوره مینه په مناسب آواز ولولي او د درس په معنا او مطلب دې خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې نوي لوست په زده کوونکو باندې په وار سره ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه پوښتنې وکړي او ځوابونه دې په پوره دقت سره واورې.</p> <p>— ښوونکي دې د زده کوونکو ډلو ته لارښوونه وکړي چې د کندهار د مېوو، بندرونو، راوړل شوي لغتونو او متضادو کلمو په هکله په بېلا بېلو موضوعگانو باندې گروپي فعالیت سرته ورسوي.</p> <p>— ښوونکي دې د گروپونو د استازو په څرگندونو کې د تېروتنو او نیمګړیتاوو اصلاح ته پاملرنه وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د لنډو پوښتنو په ذریعه د نوي درس ارزونه وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته کورنۍ دنده وسپاري او ورته دې وغواړي چې هر زده کوونکي د خپل ولایت په هکله یو څو کرښې مقاله ولیکي.</p>
<p>د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p> <p>ختیځ: شرق</p> <p>سویل: جنوب</p> <p>لویدیځ: غرب</p> <p>اړوندې: مربوطې</p> <p>خړوب: سیراب</p> <p>غاړې: د یخن په معنا، ځنډې</p> <p>سکوی: لاسي ګنډول</p> <p>لېږدول: نقل کول، کوچ ورکول</p> <p>ګڼ: زیات، انبوه</p> <p>پلازمینه: پایتخت</p>		

ښوونکي ته اضافي معلومات:

خرقه شریفه د حضرت محمد ﷺ چینه ده چې هغه او د هغه د کورنۍ غړو په خپلو مبارکو لاسونو او بدلي و ه او د خپل عمر په پای کې یې اغوستله. پېغمبر ﷺ وصیت کړی و چې زما له مرګ څخه وروسته دغه چين عمرو اویس بن العامر القرني ته ورکړی. دا سړی د یمن اوسېدونکی و. کله چې حضرت محمد ﷺ وفات شو حضرت عمرو ﷺ او حضرت علي کرم الله وجهه دا چين هغه ته ورکړه. عمرو اویس بن العامر د خپل عمر تر پایه پورې دا چينه اغوستله. کله چې مړ شو، بیا نوموړې چينه د حرا په غار کې کېښودل شوه. ډېر کلونه هلته وه. بیا بغداد ته راوړل شوه. خود امير تېمورگورگان له فتوحاتو څخه وروسته سمرقند ته انتقال شوه او یوه ودانۍ هم ورته جوړه شوه.

په ۱۰۷۴ کلونو کې ابو سید اوغلان د شرقي ترکستان حکمران له سمرقند څخه شرقي ترکستان ته راوړه او تر ۱۱۰۹ هـ. پورې په بلخ کې وه. په شرقي ترکستان کې له دوو تنو شیخ اقا محمد او شیخ نظر محمد سره وه. (۱۱۰۹ هـ.). محمد ضیا او شیخ محمد نیاز د بدخشان د یاریګ حکمران هغه وخت غوښتل چې هغه د چترال له لارې هند ته ولېږدوي، خو والي پرې خبر شو او ویې ژغورله. بیا یې په بدخشان کې ورته ځای وټاکه. ودانۍ یې ورته جوړه کړه. ۳۵ کاله په بدخشان بیا وروسته مزار ته راوړل شوه. بیا له مزار څخه کابل ته راوړل شوه. وروسته ۱۱۸۲ هـ. کال قندهار ته یووړل شوه، خو تر قندهاره پورې ۵۰ ورځې پرې تېرې شوې. بیا په هغه جومات کې کېښودل شوه چې د قندهار لومړنی جومات و او د جومات امر هم احمدشاه بابا ورکړی و، د دې چينې ځانگړنې دا دي چې د اوبن له نازکو وړیو څخه جوړه شوې ده، لستوني یې له قد څخه لنډ دي، رنگ یې اسماني دی، ځانگړې ځلا لري، د انسان د قد په تناسب سور لري، استر نه لري، مخکینۍ برخه یې سولېدلې ده.

شپږم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
۱	د لوست موضوع:	د افغانستان لویې لارې	
۲	د زده کړې پوهنیزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولی شي لاندې موخې ترلاسه کړي: _ زده کوونکي به وکولای شي چې د افغانستان لویې لارې وپېژني. _ د افغانستان لویې لارې به په خبرو اترو کې یو بل ته وښودلی شي. _ د افغانستان لویې لارې به وپېژني او متن به یې ولیکلی شي _ د ګران هېواد د لویو لارو په لرغونتوب به پوه او د ارزښت په برخه کې به یې نورو ته معلومات ورکړای شي. _ د متن په لوستلو به د خبرو کولو وړتیا ترلاسه کړي. _ د متن په لوستلو کې به د سیالۍ په توګه خپله وړتیا وښيي. _ د لویو لارو په تجارتي ګټو به پوه شي.	
۳	د تدریس لارې:	لوستل او لیکل، سوال او ځواب، ګروپي فعالیتونه.	
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر، قلم، د کلمو لیکلي کارتونه، (د امکان په صورت کې ټیپ ریکارډر، کمپیوټر، سلايدونه، فلش کارتونه)	
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې، د ښوونکي د یادښت کتابچه.	
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام، احوال پوښتنه، د حاضری اخیستل، د ټولګي ترتیب او تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه.	۶ دقیقې
۷	د انګېزې رامنځته کول:	_ ایا تاسو د تګ او راتګ له عادي لارو څخه پرته نورې لارې پېژنئ؟	۴ دقیقې

	د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>۳۵ دقیقې</p>	<p>— زده کوونکي دې په پوره غور سره متن په چوپه خوله ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کلمو د لوستلو طرز ادا او تلفظ ته پاملرنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د متن په لوستلو کې خپله وړتیا وښيي او هم دې د متن په معنا کولو کې برخه واخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ګروپي فعالیت کې برخه واخلي او د ښوونکي له لارښوونې سره سم دې په ګروپ کې خپله ونډه ترسره کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د خپلو ستونزو په هکله فکر وکړي او په جرئت سره دې پوښتنې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د فعالیت په ترسره کولو کې خپله علاقه مندي او لیاقت وښيي او د ځواب په موندلو کې دې برخه واخلي.</p>	<p>— ښوونکي دې د انگیزه یي پوښتنو په وسیله پیدا شوی عنوان په تختې ولیکي او د زده کوونکو پاملرنه دې د متن لوستلو ته په چوپتیا سره راواړوي.</p> <p>— ښوونکي دې متن په لور او مناسب آواز ولولي او زده کوونکي دې د هغه په مفهوم او مطلب وپوهوي.</p> <p>— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه په وار سره وغواړي چې د ټولګي مخې ته راشي او د لوست یوه یوه برخه دې په لور آواز ولولي او له پاتې کسانو څخه دې د لوست معنا او مطلب وپوښتي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په دوو ګروپونو وویشي یو فعالیت دې په کار واچوي له یوه ګروپ څخه دې د افغانستان مشهور ښارونه او د مقابل ګروپ له هلکانو څخه دې یو تن هغه (ښارونه) په تختې ولیکي او په جملو کې دې استعمال کړي او د یوې سیالۍ په توګه دې دا فعالیت پرمخ بوځي په پای کې دې ښه جمله جوړونکي ګروپ او په هغه کې وړ زده کوونکي وستایي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته دا موقع ورکړي که چېرې کومه ستونزه یا پوښتنه ولري، نو پوښتنه دې وکړي.</p> <p>— ښاغلی ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې دلوست په پوهېدو او استفادې سره د ۲۴ مخ د فعالیتونو دوهمه برخه (تورخم بندر د کومو ښارونو ترمنځ او په کوم ولایت کې پروت دی، سم ځواب په نښه کړئ) له یو بل سره له مشورې وروسته دې سم ځواب ورته پیدا کړي.</p>

د متن د ستونزمنو برخو توضیح کول:

نغاړي: پیچي، بېلې بېلې موضوعگانې رانغاړي، یعنې بېلې بېلې موضوعگانې شاملوي.

لېوال: مشتاق، مینه وال

پېچومی: مخ په لوړه، کړی

غځېدلې: اوږد شوی، امتداد لري

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

۱_ د افغانستان د مشهورو بندرونو نومونه واخلئ. (د تورخم، حیرتان، تورغونلوی او شېرخان بندرونه)

۲_ تورخم بندر د کومو ښارونو ترمنځ او په کوم ولایت کې پروت دی؟

د جلال اباد، پېښور ترمنځ او په ننگرهار ولایت کې پروت دی.

۳_ د افغانستان مهم سوداګریز بندرونه کوم دي؟

تورخم، حیرتان بندر، شېرخان بندر او تور غونلوی بندر.

ښوونکي ته اضافي معلومات:

که څه هم زموږ گران هېواد افغانستان له ډېرو پخوا زمانو څخه له خپلو همسايه هېوادونو سره تجارتي اړيکې لري چې ښه بېلگه يې د ورېښمولار ده، خو د سرکونو د نشتوالي له امله تجارتي مالونه د خړو، قچرو، اسونو او اوبسانو په وسيله له يو ځای څخه بل ځای ته انتقالېدل، له دويمې نړيوالې جگړې څخه وروسته افغانستان ته د موټرو له راتلو سره سم په ۱۳۰۴ هـ. ش. کال کې په افغانستان کې لومړی د کابل کندهار په سړک کار پيل شو. په ۱۳۰۷ هـ. ش. کال د کابل هرات سړک جوړ شو، له دې وروسته بيا د کابل جلال اباد سړک د لته بند د کنډو له لارې جوړ شو. د شپږو د کنډو يا شکاری درې له لارې د کابل پلخمرې لويې لارې د موټرو پر مخ خلاصې شوې، خو د ۱۳۴۸ هـ. ش. څخه تر ۱۳۵۵ هـ. ش. کال پورې ۲۵۵۶ کيلو متره سړکونه په کانکريټي ډول جوړ شوي وو، اوس په خاص ډول هر سړک په ترتيب سره دروېژنو.

۱_ د کابل تورخم سړک:

د کابل او تورخم سړک چې ۲۲۲ کيلو متره اوږدوالی لري په عصري ډول يې د جوړولو کار په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال پيل شو او په ۱۳۴۴ هـ. ش. کال پای ته ورسېده. دا سړک د هند نيټې قارې ته، لوېديځې اروپايي هېوادونو، امريکايي هېوادونو ته له افغانستان څخه په حمل او نقل کې زياته برخه پر غاړه لري.

۲_ د کابل پکتيا سړک:

دا سړک ۲۲۲ کيلو متره اوږدوالی لري چې دجوړېدلو کار يې په ۱۹۶۵ م. کال پيل او په ۱۹۷۶ م. کال کې پای ته ورسېده، ستړو کنډو او تيری يې دوه مهم کنډونه دي. دا سړک له لوگر، پکتيا، خوست څخه تېرېږي بيا د غلام خان بندر سره نښلول کېږي.

۳_ د شمالي لويه لاره:

څرنګه چې د مرکز او نورو مرکزي او جنوبي ولاياتو د نښلولو لپاره زياته اړيتا لېدل کېږي، نو حکومت تصميم ونيو چې د پخوانۍ لارې پر ځای يې يوه لنډه قبر شوې لاره جوړه کړي، دا لار د پخوانۍ لارې پر پرتله ۲۰۰ کيلو متره اوږده ده. دا سړک له جبل سراج څخه تر دوشي پورې ۱۰۸ کيلو متره اوږدوالی لري. دا پروژه په ۱۳۳۷ هـ. ش. کال کې پيل او په ۱۳۴۳ هـ. ش. کې پای ته ورسېده. دا لار د سالنگ د لويې لارې په نامه هم يادېږي.

۴_ د کابل کندهار سړک:

دا سړک ۴۸۳ کيلو متره اوږدوالی لري او د هېواد له مهمو سړکونو څخه شمېرل کېږي، دا لويه لاره د افغانستان لس مهم ولايتونه سره نښلوي. د دې سړک د پخېدو او عصري جوړولو کار په ۱۳۴۰ هـ. ش. کې پيل او په ۱۳۴۵ هـ. ش. کې پای ته ورسېده، دا سړک له پخواني سړک څخه ۲۴۰ کيلو متره لنډ دی، د کندهار او سپين بولدک سړک ۱۰۴ کيلو متره اوږدوالي لري دا هم په همدغه وخت کې په پاڅه او اساسي ډول جوړ شوې دی چې آخري برخه يې د چمن د اورګاډي له ليکې سره نښتې ده.

۵_ کندهار، هرات او تور غونډۍ سړک:

له کندهار څخه تر تور غونډۍ پورې غځېدلی او اوږدوالی يې ۶۷۹ کيلو مترو ته رسېږي، د پخواني سړک پر نسبت ۹۰ کيلو متره لنډ دی، په افغانستان کې د حلقوي سړکونو زياته برخه نيسي چې له هرات څخه پيل بيا له کندهار، غزني کابل، پلخمرې، مزار شريف، شبرغان او ميمني څخه تېرېږي، وروسته بيا له هرات سره يو ځای کېږي.

۶_ د اسلام کلا (قلعه) سړک:

دا سړک ۳۶۰ کیلو متره اوږدوالی لري، د هېواد په شمال کې یې مهم ښارونه لکه پلخمري، سمنگان، خلم مزار، اقچه او شبرغان یو له بل سره نښلولي دي. دا سړک له پخواني سړک څخه ۴۰ کیلومتره لنډ دی، که په عمومي ډول ووايو موږ په دې ورو ستیو یعنې له جنگونو مخکې ټول ټال ۱۵۰۰۰ کیلو متره پاخه یعنې قیر شوي سړکونه درلودل چې د هغوله جملې څخه ۲۵۵۶ کیلو متره کانکرېټ شوي وو.

ماخذونه:

- ۱_ د دولسم ټولګي جغرافیه.
- ۲_ جغرافیه عمومي افغانستان.
- ۳_ د نړۍ عمومي جغرافیه، دکتور رحیم مشري.
- ۴_ د افغانستان اقتصادي جغرافیه، ظریف تني وال، پوهاند حمیدالله امین.

اووم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	د ليک نښې
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې وکولای شي چې لاندې موخو ته ورسېږي:</p> <p>— د لوستلو، ليکلو او د ليک نښو په اړتيا به پوهیږي.</p> <p>— په ورځنيو ليکونو کې به له ليک نښو څخه د کار اخيستلو په هکله معلومات ترلاسه کړي.</p> <p>— زده کوونکي به د ليک نښو د کارولو وړتيا پيدا او ګټې به يې نورو ته وويلاي شي.</p> <p>— زده کوونکي به په دې باوري شي چې د ليک نښو مراعاتول د ليکونکي ليکل او لوستل سموي.</p> <p>— زده کوونکي به د ليک نښو متن سم ولوستلای شي او پخپلو ليکنو کې به يې د تل لپاره وکاروي.</p>
۳	د تدریس لارې:	په يوازې توګه لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه، ګروپي فعاليتونه.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشير، قلم، د ليک نښو ليکلي کارتونه، که امکان ولري سلايدونه، او فلش کارتونه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، تحريري پوښتنې، د ښوونکي د يادښت کتابچه.
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	ټولګي ته له ننوتو سره سم د سلام اچول، احوال پوښتنه، د حاضري اخيستل، د ټولګي ترتيب او تنظيم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	ښوونکي دې په تخته باندې يوه جمله وليکي (ستا کور چېرې دی) د سوالې نښه دې نه ورکوي، بيا دې له زده کوونکو څخه د جملې د سموالي په اړه پوښتنه وکړي، بيا دې نورې پوښتنې طرحه کړي.

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>زده کوونکي په نوبت ځواب ورکوي چې:</p> <p>— ښه لیکنه هغه وخت بشپړه او د هر چا خوښېږي چې د لیک نښو په واسطه بشپړه شوې وي .</p> <p>— زده کوونکي دې دلوست سرلیک ته پاملرنه وکړي .</p> <p>— زده کوونکي دې لوست په چوپتیاوولولي اوځینې برخې چې پرې نه پوهیږي له ځان سره وليکي .</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره پوښتنې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لیک نښو د ځایونو په هکله په خپلو منځو کې خبرې وکړي.</p> <p>— د زده کوونکو هره ډله دې خپل استازي ټاکي چې د ټولګي مخی ته راشي او د دوی کار نورو ته روښانه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپلونیځګړتیاووته پوره پام وکړي او ځانونه دې وپوهوي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي پوښتنوته په وار ځواب ورکړي او ځانونه دې وپوهوي.</p> <p>— زده کوونکي دې ډله ییز فعالیت سرته ورسوي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي د لارښوونې سره خپلې نیمګړتیاوې سمې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کورنۍ دندې په برخه کې ځان وپوهوي چې څنګه یې ترسره کړي.</p>	<p>— ښوونکي دې د تېر او نوي لوست ترمنځ داسې اړیکې رامنځ ته کړي چې زده کوونکي د نوي لوست سرلیک پیدا کړي، لکه: لیکنه څنګه وي؟ لیکنه په څه شي بشپړه او د هر چا د منلو وړ کېږي؟ هغه څه چې زموږ د نوي لوست سرلیک دی لیک نښې دي ، ښوونکي دې سرلیک په ښه خط په تخته وليکي او بیا دې په لوړ او مناسب آواز ولولي او لغتونه دې له معنا سره پر تخته وليکي .</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکوته لارښوونه وکړي چې لوست په چوپتیا سره ولولي او کومه برخه کې چې ورته روښانه نه وي هغه دې په نښه کړي .</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته وخت ورکړي چې خپلې ستونزې حل او د څلورم فعالیت جملې په لیک نښو بشپړې کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په ډلو وویشي چې هره ډله د لیک نښو لکه: پوښتنه، خطاب، کامه، پای، شارحه د بېلا بېلو نښو په هکله څو جملې وليکي.</p> <p>— ښوونکي دې له ډلې څخه یو غړی تختې ته راپورته کړي چې دخپلې ډلې کارنوروته دتختې پرمخ وښي .</p> <p>— ښوونکي دې د ډلو د استازو نیمګړتیاوې بشپړې کړي او هغوی دې خپلو تیروتنوته متوجې کړي چې په راتلونکې کې تکرار نه شي .</p> <p>— ښوونکي دې دندو پوښتنو په واسطه دنوي لوست (د لیک نښې) ارزونه وکړي او د ۲۹ مخ (۷) شمېره فعالیت دې سرته ورسوي .</p> <p>— ښوونکي دې د زده کوونکو د کورنۍ دندو پر اړوند داسې سپارښتنه وکړي چې په یوه لیک کې دلیک نښې نښانې وليکي او بله ورځ دې ټولګي ته راوړي او ښوونکي دې وګوري او نیمګړتیا دې ورته په ګوته کړي .</p>

د ستونزمنو برخو تشرېح کول:

څنگه چې د کامه (،)، ټکي (.)، شارحي (:)، پوښتنيزې (سواليزې) (؟)، او د انصراف علامې (...) ارزښتناکې دي. دحیرانتیا یا ندا (غږ) (!) نښه دې هم په خپل ځای کې وکارول شي.

دا نښه سربېره پر دې چې د غږ او ندا په پای کې راځي، د حیرانتیا، خطاب، امر، آرزو او د خوشحالی په وخت کې هم کارول کېږي. هغه عبارتونه، کلمې او جملې چې په پورتنۍ موخه وویل شي د هغو په پای کې راځي او لیکل کېږي، لکه: خویندو، وروڼو!، دلته راشئ! گوري! احتیاط کوی! وخت ډېر کم دی! د غږ کولو برخه یې:

وروره! خورکي!، مورې!، دلته راشه!، ای خدایه!، ای زما د سترگو توره!
د امر برخه یې:

دلته راشه! چوپ شه!، راځه!، مه درېږه!

د آرزو برخه یې: کاشکې زه هم درسره وای!، کاشکې ما هم بوځي!
د حیرانتیا برخه یې:

توبه، توبه دومره ټکي!، وا وا خومره پوه هلک دی!، خومره ښکلی ښ دی!
د ستاینې او افرین برخه یې:

افرین ستا په مېړانه!، ډېر اعلی!، خومره ښه!، افرین!

د افسوس او ارمان برخه یې:

دریغه! دریغه!، ارمان!، ارمان! چې زه هم درسره وای! ارمان!، ارمان! چې ما هم زده کړی وای! ارمان! ارمان! چې زه نه وم!

د خوشحالی په برخه کې: وا، وا! خومره ښه ښکاري! وا، وا! څنگه ښه خوي لري!، وا، وا! خومره ښکلی باغ دی!

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

۱_ په لیکلو او لوستلو کې د لیک نښو کارول څه گټه لري؟

په لیکلو کې که لیک نښې په نظر کې ونه نیول شي، نو بشپړ مطلب نه شي افاده کولی او لیکنه به له نیمگړتیاوو څخه ډکه وي.

۲_ په لاندې جملو کې صفتونه دا دي:

_ زما واسکت تور دی. (تور) صفت راغلی دی.

_ د احمد موټر سپین دی. (سپین) صفت راغلی دی.

_ دا دېوال پلن دی. (پلن) صفت راغلی دی.

_ محمود ځیرک هلک دی. (ځیرک) صفت راغل دی.

۳_ په لاندې برخو کې لیک نښې ولیکئ!

د لیکنې یو شمېر کیفیتونه، لکه پوښتنه (؟)، خطاب (!)، کامه (،)، تمسخر (!)، پای (.)، شارحه (:)، او نور د دغو ټکو په واسطه څرگندېږي.

ښوونکي ته اضافي معلومات:

بې له تورو نه ځينې ټکي اونښې شته چې دليک په لوستلو کې ځای لري اويوه جمله ياکلمه له اشتباه اوابهام څخه ژغوري يعنې ددغونښواوټکو په ليکلوسره سرې پوهېږي چې په کوم ځای کې په کوم ټکي سرې درېږي اوکومه کلمه ياجمله له بلې سره وتړي . دتعجب ، ندا ، پوښتنې ، خطاب اونورو څرگندونه په همدغو نښو اوټکو کېږي چې په ليکلو کې خورا زيات اهميت لري ، دلته به يې په لنډ او مختصر ډول دروپېژنو .

کامه ياسرچپه واو( ) دانښه د کلماتو ترمنځ راځي لکه زماپه باغ کې منې ، ناک ، زردالواوشفتالو شته اوهمدارنگه يوه نيمگړې جمله له بلې نه دهمدغې نښې په وسيله بېلېږي .

(؟) دانښه له فاصلي زياته وقفه راولي اودداسې جملوپه اخر کې وي لکه زه له چاسره بدنه کوم ؛ بدمې نه خوښېږي ؛نېکي مې خوښېږي ؛

(.) ټکي دانښه ديوې کاملې جملې په اخر کې راځي اودخبرې دتما ميدو علامه ده لکه زموږ هېواد ډېرغرونه لري .

(:) دوه نقطې سرپه سر دهغې جملې ياکلمې په اخر کې وي چې شرحه اوتفصيل يې ورپسې وي لکه زړه مې غواړي: چې يوخوږملگری ولرم . ديوښه موټرخاوند شم .

(—) دا نښه په څو بېلا بېلو ځايونو کې استعمالېږي اودمعترضو جملود ښودلو لپاره راځي لکه هغه ورځ دې خدای ﷻ بيا نه راولي — په ما باندې څومره وغمېده چې ته رانه خوابدې شوې .

سواليه (?) دانښه دسوال اويوښتنې علامه ده ، دهرې جملې په اخر کې چې دغه نښه وي هغه داستفهام معنالرونکې ده . کوم باغ ته ځي؟ عزيزجان درس وايي؟

(!) ندايه: دانښه دخطاب ، تعجب ، تحسین او افسوس لپاره ده لکه :ښاغلوملگرو ! دوستانو ! پورته شئ! خپلې خاورې ته خدمت وکړئ !

( ) د دغسې دوو ليندکيو ترمنځ هغه توضيح يامعترضه جمله ليکي چې ډېرزيات اهميت نه لري اوحذفول يې جملې ته څه زيان نه رسوي لکه :زما ملگری (احمد) راغی ؛ ستا ورور (محمود) له مانه دوه کتابونه وړي دي .

[ ] دانښه هلته کارېږي چې په يوه معترضه جمله کې بله معترضه جمله ياکلمه راشي نودغه دوه جملې داسې ليکي : که رښتياووايم[خدای ﷻ مې دې غاړه نه بندوي]

(( )) دانښه هغه وخت په کارېږي چې يوعبارت له کوم کتاب څخه رانقلوي ياکومه مقوله راوړي نوپه دغوکړنو کې ليکل کېږي .لکه زموږ رسول پاک ويلي دي ((دوطن مينه دايمان جزدی))

(....) څوټکي څنگ په څنگ اېښودل دخبرو دقطع کولو اودځينو کلمو دنه ليکلو علامه ده ، لکه زماپه کتابتون کې ددغوعلومو کتابونه شته ، لکه صرف ، منطق ، اوادي ....

(×××) دانښه چېرته چې ديوې مقالې يوه برخه تمامه شي اوبله برخه شروع کېږي نوددواړو برخو ترمنځ دغه نښه يعنې ستوري ليکي چې يوه برخه له بلې نه بېله شي .

ماخذونه:

ليکوالي ، املاء او انشاء ، گل پاچا الفت ، پښتو ټولنه ، دولتي مطبعه .

پښتو پښويه : دوکتور مجاور احمدزيار .

اتم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	د ناروغ پوښتنه
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخو ته ورسېږي.</p> <p>— زده کوونکي به د ځينو ناروغيو په هکله پوه او د ناروغۍ په وخت کې به د پوښتنې په ضرورت وپوهېږي.</p> <p>— له ناروغيو څخه به د ځان ژغورنې لارې چارې وپېژني.</p> <p>— د ناروغ د پوښتنې متن به ولوستلی او وليکلی شي.</p> <p>— په محاوره کې به له ځينو نوو کلمو سره اشنا او په ورځنيو خبرو کې به یې وکاروي.</p> <p>— زده کوونکي به د محاورې له لوستلو سره د خبرو کولو مهارت پیاوړی کړي.</p>
۳	د تدریس لارې:	په یوازې ډول لیکل او لوستل، پوښتنې او ځوابونه، ډله ییز کار او خبرې اترې.
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر، مارکر، قلم، د کلمو لیکلي کارتونه له امکان سره په سلايد کې د ناروغ ښودل او پوښتنه کول.
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	د ښوونکي د یادښت کتابچه، پوښتنې او ځوابونه، دوه کسيزه خبرې اترې.
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام او د احوال پوښتنې، د حاضرۍ-اخیستل، د ټولګي ترتیب او تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	ایا تاسې یوازې د خوښیو او خوشحالیو په وخت کې له دوستانو سره لیدنه کوئ؟

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې د تېر لوست په باره کې معلومات وړاندې کړي، د نوي لوست سرلیک (د ناروغ پوښتنه) دې ورته ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي لوستلو ته په پوره پاملرنې غوږ ونیسي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونې سره سم لوست په چوپټیا ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره نوی لوست ولولي د کلمو تلفظ ته دې متوجه او معنا دې په کتابچو کې وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ستونزمنو کلمو پوښتنه وکړي او د پوښتنو ځوابونه دې په کتابچو کې وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې د هرې ډلې څخه دوه دوه تنه د ټولګي مخې ته د خبرو اترو لپاره وټاکي او د ناروغ پوښتنه دې عملي ونیسي.</p> <p>— زده کوونکي دې د فعالیت په ترسره کولو کې برخه واخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کورنۍ دندې په ترسره کولو کې پوره پام وکړي چې په کور کې یې ترسره او بله ورځ یې د ټولګي مخې ته ولولي.</p>	<p>— ښوونکي دې د تېر او نوي لوست اړیکې داسې پیدا کړي چې له زده کوونکو څخه د نوي لوست سرلیک ترلاسه کړي.</p> <p>— ښوونکي دې د نوي لوست سرلیک د پوښتنو په ترڅ کې پیدا کړي، او هغه دې په تخته وليکي او زده کوونکو ته دې لوست په مناسب آواز ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې لوست په پټه خوله له ځان سره ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې نوی لوست په زده کوونکو په وار سره ولولي او د پیچلو کلمو په تلفظ او معنا کې دې ورسره مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي وهڅوي چې په لاندې جملو کې صفتونه په نښه کړي.</p> <p>— د کوهي اوبه په دوبي کې یخې او په ژمي کې تودې وي.</p> <p>— د گلاب گل سور او د نارنج گل سپین رنګ لري.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې په خپلو گروپونو کې د شریف او اکبر خبرې اترې له هر گروپ څخه د دوو تنو په واسطه د ټولګي مخې ته د سوال او ځواب په ډول ووايي او پاتې کسان دې دا لغتونه په جملو کې وکاروي: نیمګړی، ټولنه، ټولنیز، روغتون.</p> <p>— ښوونکي دې د ۳۲ مخ (۵) شمېره فعالیت په زده کوونکو سرته ورسوي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکړي چې دخپلو ناروغانو د پوښتنې په اړه څو کرښې وليکي او بیا یې سبا ته په ټولګي کې ولولي.</p>
<p>په متن کې د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p> <p>— روغتون، یوه مرکبه کلمه ده د روغ او تون له ترکیب څخه، چې د روغېدو د ځای معنا ورکوي.</p> <p>— له یوه زړه نه بل زړه ته لار وي. دا یوه مروج اصطلاح ده چې د زړونو د یووالي مفهوم لري، یعنې کوم اخلاص او لورینه چې په یوه زړه کې د چا لپاره موجوده وي، په هماغه شان یې د هغه له خوا غبرګون ښودل کېږي.</p> <p>— نیمګړی: ناتمام</p> <p>— ټولنه: اجتماع</p> <p>— ټولنیز: اجتماعي</p> <p>د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:</p> <p>۱— زده کوونکي دې په لاندې جملو کې صفتونه په نښه کړي!</p> <p>— د کوهي اوبه په دوبي کې یخې او په ژمي کې تودې وي.</p> <p>یخې (صفت)، تودې (صفت)</p> <p>— د گلاب گل سور او د نارنج گل سپین رنګ لري.</p> <p>سور (صفت)، سپین (صفت)</p>	

ښوونکي ته اضافي معلومات:

د ناروغ پوښتنه کول د اسلام له نظره مستحب دي، ځکه رسول الله ﷺ خپلو اصحابو کرامو ته د مریضانو د پوښتنې کولو امر کاوه، رسول الله ﷺ د ناروغانو په هکله ډېر څه ویلي دي او فضیلتونه یې بیان کړي دي چې موږ یې دلته یو څو نمونې وړاندې کوو:

— په یوه حدیث شریف کې راغلي دي، کله چې کوم مسلمان ورور د بل مسلمان ورور پوښتنې لره ورځي، نو یو آواز کوونکی له آسمان څخه آواز کوي، ته ډېر مبارک یې، ستا راتلل مبارک دي، تا په دې کار سره د ځان لپاره په جنت کې ځای تیار کړ. په بل ځای کې وايي، کله چې څوک د ناروغ پوښتنې لره ورځي، نو باید د ځان لپاره د څه غوښتنې دعا وکړي د ناروغ غوښتنه د خدای ﷻ په مقابل کې داسې ده، لکه د ملایکو دعا.

رسول الله ﷺ به چې کله د کوم ناروغ پوښتنې ته ورځي، پوښتنه به یې ترې کوله؟ طبیعت دی څنگه دی؟ بیا به یې تسلي ورکوله او ورته فرمایل به یې: مه بې حوصلې کېږه، څه نشته، دا ناروغي ستا لپاره د گناهونو د بخښنې او معذرت لامل ګرځي. په بل حدیث شریف کې راغلي دي چې یو مسلمان په بل مسلمان پنځه حقونه لري. (۱) دا چې کله مریض شي نو پوښتنې ته به ورځي. (۲) کله چې پرنجی ورشي، نو یرحکم الله به وايي. (۳) کله چې دعوت ورکړي، دعوت به یې مني. (۵) کله چې یو مسلمان ورور مړ شي، نو جنازې ته به یې ورځي.

او په بل ځای کې راغلي دي چې کله کوم مسلمان د بل مسلمان پوښتنې لره ورځي، نو که وس یې وي، باید له ځان سره یوه اندازه تازه مېوه وروړي او که وس یې نه و، نو چې کله د مریض کور ته ورځي، نو د مریض ترڅنگ دې کښېني او هغه ته باید په ډېرو خوږو الفاظو سره تسلي ورکړي چې د مریض سره د ښه کېدو هیله پیدا شي.

مأخذ:

سیرت النبی پښتو، ژباړه مولوي جانباز سرفراز.

نهم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	متلونه
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخو ته ورسېږي:</p> <p>— د متلونو په معنا او مفهوم به پوهېږي.</p> <p>— په ورځني ژوند کې به د متلونو په کارولو او د هغو په اړتياوو پوه شي.</p> <p>— زده کوونکي به دا وړتيا پيدا کړي چې بايد کوم متل په کوم وخت وکاروي.</p> <p>— په دې به باوري شي چې د متلونو پر ځای کارونه د انسان له پوهې، ځيرکۍ او ښه استدلال څخه نمايندګي کوي.</p> <p>— زده کوونکي به وتوانېږي چې متن سم ولولي، ويې ليکي او د مفهوم په هکله يې خبرې وکړای شي.</p>
۳	د تدریس لارې:	په يوازې توګه لوستل او ليکل، سوال او ځواب، ګروپي فعاليتونه.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشير، قلم، د کلمو ځينې کارتونه، (د امکان په صورت کې ځينې فلش کارتونه، کمپيوټر او د متلونو ځينې نور کتابونه)
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، په تحريري توګه ځينې پوښتنې، د ښوونکي د يادښت او د نمر وړکولو کتابچه.
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	سلام او روغې، احوال پوښتنه، د حاضري اخيستل، د ټولګي ترتيب او تنظيم، دکورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	په شفاهي ادبياتو کې هغه لنډې او مؤجزې ويناوې چې ډېر لوی مطلب او مفهوم په کې وي په څه نامه پېژنئ؟

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>زده کوونکي دې په پوره پاملرنې سوالونو ته ځوابونه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې له لارښوونې سره سم عمل وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې متن په چوپه خوله ولولي او ځان دې پرې وپوهوي.</p> <p>— زده کوونکي دې د متن لوستلو ته غوږ ونيسي. د مفهوم په اړه دې پوښتنې وکړي او ځوابونه دې په خپلو کتابچو کې یادښت کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپلې پوښتنې طرحه کړي او ځواب دې ترلاسه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په جرئت سره د متن ویلو ته خپله امادګي وښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې د پوښتنو په ځوابونو کې برخه واخلي او خپلې ستونزې دې له مینځه یوسي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپلو نیمګړتیاوو ته پاملرنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کورنۍ دندې موضوع وليکي او په خپلو کورونو کې دې بشپړې کړي.</p>	<p>ښوونکي دې د نوي لوست او تېر درس د اړیکو په نظر کې لرلو سره د څو هڅوونکو پوښتنو په وسیله عنوان مشخص او بیا دې په تختې وليکي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په چوپه خوله د متن لوستلو ته راوبولي.</p> <p>— ښوونکي دې د زده کوونکو د توجه په رااړولو سره بیا متن په لوړ او مناسب آواز ولولي، د مفهوم او د مطلب په هکله دې پوره توضیحات ورکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته پوره موقع ورکړي چې هغوی په ډاډ سره خپلې پوښتنې وکړي او خپلې ستونزې له مینځه یوسي.</p> <p>— ښوونکي دې د ځینو ګوښه ګیرو زده کوونکو د ښې هڅونې لپاره دوی په وار سره د ټولګي مخې ته د متن د لوستلو لپاره راوغواړي او په تحسیني کلمو دې وستایي.</p> <p>— ښوونکي دې دوه دوه تنه زده کوونکي وګماري چې تر مشورې وروسته د ۳۷ مخ فعالیتونه له (۱ — ۷) شمېرې پورې له یو بل څخه وپوښتي او بل تن دې د ټولګي په مخ کې سوال ځواب ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې د ځوابونو په برخه کې پوره پاملرنه وکړي، ځینې نیمګړتیاوې که موجودې وي هغه دې له مینځه یوسي.</p> <p>— ښوونکي دې د کورنۍ دندې په توګه دوی ته په دې ټینګار وکړي چې ځینې متلونه زده کړي او په خپلو کتابچو کې دې وليکي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>شفاهي ادب: هغه ادب چې لیکلې بڼه نه لري او سینه په سینه له یوه نسل څخه بل نسل ته راغلې وي او ویونکي یې معلوم نه وي.</p> <p>— لفظي ښکلا: هغه ښکلا وې دي چې په لفظ پورې اړه لري، دغه ښکلا هم په نثري او هم په شعري مثالونو کې تطبیقېږي، لکه د تجنیس صنعتونه، قلب، ترصیح، سجع او نور</p> <p>— معنوي ښکلا: د صنعتونو هغه بنایست دی چې په معنا پورې اړه لري لکه: طباق، لف و نثر، تجاهل عارف او نور صنعتونه.</p> <p>— کنایه: په لغت کې د تصریح ضد ده او پټو خبرو کولو ته وايي او په اصطلاح کې دا ده چې متکلم یوه معنا په داسې لفظونو کې راواړوي چې د مطلوبې معنا لپاره وضعي معنا د دلیل حیثیت ولري، لکه:</p>	

<p>د قبول گوتې به پوه په لیمه کښېږدي</p> <p>که هجري په داهنر وایي اعجاز کړم</p> <p>گوتې په لیمه اېښودل یا د قبول گوتې په لیمه اېښودل د منلو لپاره کنایه ده.</p> <p>— استعاره: استعاره په لغت کې د یوه شي امانت غوښتل دي او په اصطلاح کې هغه مجاز دی چې علاقه یې تشبیه وي قراین او متعلقات هم ولري. په استعارې کې د متکلم اصلي غرض تشبیه ده، خود مبالغې په صورت کې افاده کېږي، لکه:</p> <p>کجه کجه په نازدرومې فهم بویه لاندې نه کړې ترقد م دمخ مارونه</p> <p>په دې بیت کې (مارونه) د استعارې کلمه ده او زلفې ورسره تشبیه شوي دي.</p> <p>ځانگړی: مشخص</p> <p>جوگه: وړ، برابر</p>	
<p>د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:</p> <p>۱ _ متلونه د ادب په کومې برخې پورې اړه لري؟</p> <p>متلونه د شفاهي ادبیاتو یوه ځانگړې او مهمه برخه ده چې د ولسونو په ولسي ادب کې ډېر مهم او غوره ځای لري او د هر ولس کلتور ترې څرگندېږي.</p> <p>۲ _ ایا منظوم متلونه هم شته؟</p> <p>متلونه دوه ډوله دي منظوم او منثور.</p>	
<p>ښوونکي ته اضافي معلومات</p> <p>د هر ملت په شفاهي ادب کې متل (ضرب المثل) مهم ځای لري. متلونه هغه لنډې جملې دي چې د معنا په لحاظ پوره او د مفهوم په لحاظ عام وي. متلونه د خلکو هغه سپېڅلې او پاکې پوره معنا لرونکې لوبې او وړې جملې دي چې د ولس د ثقافت او فرهنګ، علم، پوهې او کړو وړو ژوندۍ نمونې دي چې د ولس د پوهې نمایندګي کوي.</p> <p>متلونه له ډېر پخوا زمانو څخه موجود وو او زموږ د پلرونو او نیکونو غوره قیمتي او په ټول تللې پخې ویناوې دي چې د لنډیو په شان خوله په خوله تر دې وخته رارسېدلې دي. د متلونو د ویلو تاریخ هم د لنډیو په شان معلوم نه دی او نه یې ویونکي معلوم دی، بلکې په هره زمانه کې ویل کېږي او د لنډیو په شان هر پښتون او هرې پښتنې ویلي دي. متلونه د ټولو پښتنو د خولو مرغلرې دي چې خواره واره د خلکو په سینو او ذهنونو کې پراته دي. د متلونو عبارت لاندې او خوندور مطلبونه په کې ځای شوي وي. د متلونو څخه د هر قوم د پوهې تجربې او فکري لوړتیا اندازه معلومېږي، ځکه چې متلونه هغه پخې ویناوې دي چې له ډېرو تجربو وروسته لاس ته راځي. پښتانه متلونو ته ډېر اهمیت ورکوي.</p> <p>هر متل په خپل ځای کې د کانې د کرښې په شان ښکاري او هغه یو پوخ او غټ دلیل بولي. د پښتنو په هره سیمه کې ډېر زیات متلونه شته او هر متل ځانگړی او خپلواک مطلب لري. یا په بل عبارت متلونه د یوې پېښې او واقعي لښیز دی، د متلونو پېژندنه دوې خواوې لري، یو دا چې د ویلو اصلي ځای سړي ته معلوم شي او بل دا چې د استعمال ځای یې وپېژندل شي. لومړۍ معنا یې حقیقي او دوهمه معنا یې مجازي ده مثلاً: دا متل، لاس چې مات شي غاړې ته لوېږي چې حقیقي معنا یې هم موجوده ده، ځکه چې د چا لاس مات شي، نو غاړې ته ځي او مجازي معنا یې داسې ده چې یو بې وزله او ناتوانه انسان د خپل ځان او بچو غم پر خپل کوم بل مشر وروریاخپلوخپلوانوچوي، خو متلونه د موضوع په لحاظ مختلف شکونه لري، اجتماعي، انتقادي، فکاهي، سیاسي، اخلاقي، فلسفي او داسې نور او د فورم په لحاظ هم مختلف شکونه لري، خو په پښتو کې موږ درې ډوله متلونه لرو.</p> <p>الف: منثور متلونه، هغه متلونه دي چې نه وزن او نه قافیه لري او نه سجعه ولري.</p>	

یوازې ساده بسیطې جملې ولري، لکه په دې متل کې.

د زوی په ځوانۍ مور له سره ځوانېږي.

ب: منظوم یا سجع لرونکي متلونه:

دا هغه متلونه دي چې په پای کې یې سجع مراعات شوې وي، لکه په لاندې مثال کې،
جنگ سوړ شو، میری تود شو. چې لار شې تر بلخه، درسره به وي خپله برخه.

ج: منظوم متلونه:

دا هغه متلونه دي چې علاوه پر سجعې وزن او قافیه هم ولري، لکه:

بې زحمته راحت نشته زما وروره، که راحت غواړې زحمت درلره بویه

سل روږۍ پور که   د اختر شپه پر کور که   یو زوی په کابل لوی که

امیر چې ظالم کار وي   اور بل په ټول دیار وي

بد به دې په زړه لرمه   سلام به دې په خوله لرمه

ماخذونه:

ادبي فنون (بدیع او بیان) مؤلف: پوهنمل محمد اقا شیرزاد، ۱۳۸۴ هـ . ش.

په پښتو ادب کې متل . مؤلف داورخان داود دچاپ کال ۱۹۹۰ ع

پښتو متلونه : مؤلف محمدین ژواک دچاپ کال ۱۳۸۲ هـ . ش

لسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	ځيرک قاضي
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به وکولی شي چې د لوست په پای کې لاندې موخو ته ورسېږي:</p> <p>— زده کوونکي به د کیسې په اصلي مفهوم وپوهېږي.</p> <p>— زده کوونکي به د کیسې په لوستلو سره دا وړتیا پیدا کړي چې د حق او ناحق توپیر وکولای شي.</p> <p>— زده کوونکي به د کیسې نه په الهام اخیستلو سره د حق او حقیقت پلویان شي.</p> <p>— زده کوونکي به د اړوندې کیسې ارزښت ملګرو او د کورنۍ غړو ته بیان کړای شي.</p> <p>— په زده کوونکو کې به د ښه قضاوت او فکر کولو استعداد وروزل شي.</p> <p>— زده کوونکي به په کیسه کې له نوو کلمو سره اشنا شي.</p> <p>— په زده کوونکو کې به د کیسې په لوستلو سره د کیسو لوستنې علاقه پیدا شي.</p>
۳	د تدریس لارې:	په یوازې توګه لوستل، په یوازې توګه لیکل، سوال او ځواب، ګروپي فعالیتونه.
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تخته پاک، تباشیر، مارکر، د امکان په صورت کې د کلمو لیکل شوي کارتونه، چارټونه.
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	سوال او ځواب، عملي کار، ګروپي کار، شفاهي پوښتنې، کورنۍ دنده.
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	<p>— لومړني فعالیتونه:</p> <p>سلام ورکول، د حال احوال پوښتنه، د ټولګي پاکوالی، تنظیم او ترتیب، د حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ دندې اصلاح او د تېر درس ارزونه.</p>
۷	د انګېزې رامنځته کول:	<p>— ایا تاسې داسې کومه کیسه اورېدلې ده چې د چا ځیرکتیا څرګنده کړي؟</p> <p>— کله مو د چا د رښتیاوو او دروغو معلومولو په برخه کې قضاوت کړی دی؟</p> <p>— څوک دي چې په رښتیا او ځیرکتیا سره د حق او باطل ترمنځ قضاوت کوی؟</p>

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې ورته غور ونيسي.</p> <p>— زده کوونکي دې په چوپه خوله متن ولولي او په درس کې دې ستونزمنې کلمې په نښه کړي او په نوبت دې پوښتنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په نوبت سره متن ولولي، بیا دې په وار سره پر مفهوم خبرې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د دندې په اجرا کې خپله وړتیا وښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي د لارښوونې سره سم عمل وکړي، په گروپونو کې دې ورسپارل شوي فعالیتونه سرته ورسوي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ووايي.</p>	<p>— ښوونکي دې په تختې د عنوان تر لیکلو وروسته د درس متن په لور او مناسب آواز ولولي او د مفهوم په هکله دې خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې نوی درس له ځان سره په چوپه خوله ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته موقع ورکړي چې د نوي لوست یوه یوه برخه په وار سره د ټولگي په مخ کې ولولي او د هغه د لنډ مطلب په برخه کې دې بیا خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په گروپونو ووېشي او داسې لارښوونه دې ورته وکړي: لومړي گروپ دې د لغتونو د معناوو برخه، دویم گروپ دې د لغتونو ضد معناوې، دریم گروپ دې لغتونه د گرامر له مخې او څلورم گروپ دې لغتونه په جملو کې استعمال کړي، بیا دې د هر گروپ استازی د خپل گروپ نظر د ټولگي په مخ کې ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې له څو تنو زده کوونکو څخه د درس ارزونې لپاره ځینې لنډې پوښتنې وکړي او ټولو ته دې پکې برخه ورکړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p> <p>بوډا: هغه چا ته ویل کېږي چې ډېر عمر یې تېر کړی وي او مؤنثه بڼه یې بوډۍ ده.</p> <p>خداپرېو: په خدای قسم! د یادونې وړ ده چې ((ږو)) قسم خوړلو ته ویل کېږي.</p> <p>گنې: گوندې، ته یې قبول کړه، ته یې وشمېره.</p> <p>تپوس: پوښتنه، سوال.</p> <p>نهيلي: ناهيلي، ناامیده، مایوس، بې اسرې.</p> <p>مهر: ټاپه، د دفترونو مهر.</p>	
<p>د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:</p> <p>— د لاندې لغتونو ضد معناوې پیدا کړئ!</p> <p>شخړې: (جنگونه او جنجالونه) ضد یې صلح</p> <p>صادق: ضد یې کاذب، دروغجن</p> <p>زلمی: زور</p> <p>ژړا: خندا</p> <p>هېڅوک: هر څوک</p> <p>امانت: خیانت</p>	

— په متن کې راغلي لاندې لغتونه د گرامر له مخې څه نومېږي؟

زلمی: عام نوم

بوډا: عام نوم

ونه: عام نوم

څوک: استفهامي ضمير

ستا: ملکي ضمير د دويم شخص لپاره (مفرد مخاطب)

زما: ملکي ضمير د لومړي شخص لپاره (مفرد متکلم)

چېرې: د استفهام لپاره چې د ځای پوښتنه کوي

ولې: د استفهام لپاره چې د علت پوښتنه کوي.

ښوونکي ته اضافي معلومات

وايي چې د سليمان عليه السلام په زمانه کې يوې ښځې له بلې ښځې څخه ماشوم پټ کړ، د دواړو ښځو ترمنځ پرې جنجال پيدا شو، بالاخره د ماشوم مور د وخت پاچا سليمان عليه السلام ته ورغله او عرض يې وکړ چې اې سليمان عليه السلام فلانې ښځې زما زوی پټ کړی دی. سليمان عليه السلام ژر تر ژره دويمه ښځه راوغوښته او له هغې نه يې د ماشوم په اړه وپوښتل، هغې ځواب ورکړ چې دا زما خپل ماشوم دی. سليمان عليه السلام د دې لپاره چې د ماشوم اصلي مور پيدا کړي، نو پر جلاد يې امر وکړ چې په خپلې تورې ماشوم دوه نيمه کړه او يوه يوه برخه يې هرې ښځې ته ورکړه.

کومه ښځه چې د ماشوم رښتيني مور نه وه، هغې وويل:

دا پرېکړه ډېره معقوله او عادلانه ده. پرېږده چې ماشوم په منځ غوڅ شي، خو د ماشوم اصلي مور چېنې کړې او په لوړ آواز يې وويل:

د خدای جل جلاله لپاره زما زوی مه وژنئ، خير دی همدې ته يې ورکړئ.

سليمان عليه السلام پر دې وپوهېده چې د ماشوم رښتيني مور هغه ښځه ده، کومه چې د ماشوم ژوند غواړي او له وژنې سره يې مخالفه ده، نو امر يې وکړ چې ماشوم له غلې ښځې خپلې اصلي مور ته ورکړئ. د همدې عادلانه قضاوت له مخې سليمان عليه السلام ته د نړۍ د پاچاهانو په منځ کې د هونيار پاچا لقب ورکړل شوی دی.

کيسه

وايي چې په يوه کلي کې له يوه کور څخه چا غلا وکړه، هغه کس چې غلا يې شوی وه د خپل کلي مشر ته ورغی او هغه يې له حال خبر کړ. د کلي مشر د خپل کلي ځوانان او سپين ږيري راټول کړل او گډر چاپېره يې کښول، مخ يې ورواړاوه او هغو ته يې په درنو خبرو او لارښوونو پيل وکړ، خلکو ته يې د خپلې وينا په ترڅ کې وويل:

ورونو! عزيزانو! زموږ د گاونډي نظر گل خان غلا شوې ده. ما ته غل معلوم دی، هغه زه پېژنم، د هغه په ډېره کې خلۍ دی. غله وار د واره خپل لاس ډيرې ته وروړ چې خلۍ لرې کړي، د کلي مشر ورته وويل پلانيه د دې لپاره چې ستا ابرو تويه نه شي، په کور او کلي کې رسوا نه شي، نو د نظر گل خان مالونه به ژر تر ژره وروسپاري. غل وشرمېده، سترگې يې ځمکې ته ټيټې کړې او په خپل ناوړه عمل يې اقرار وکړ.

خودڅيرک قاضي کومه ليکنه چې په کتاب کې راغلې ده، داليکنه دمنشي احمد جان ده، منشي احمد جان دنولسمې پېړۍ په وروستيو او دشلسمې پېړۍ په سر کې دپېښور په نوبنار کې اوسيده. وايي چې منشي احمد جان لوی عالم پوه او په پښتو کې ديوه رانه فکر اومسلک خاوند و، شعر يې کم ليدل کيږي، مگر دنثري ليکنو په لوی اوپراخ ميدان کې يې خپل نيلى ښه زغلولی دی او دپښتو دمعاصلو ادبياتو پرنثر کې ده ته ديو نوي سبک موسس او جوړونکی وايي. دمنشي احمد جان دنثر

خانگړنه داده چې ده په خپل خواږه نشر کې ښکلي عبارتونه، لنډې لنډې جملې ، ښه اداء سلاست اورواني، دلغاتوسوچه والی، متلونه، راوړي دي. اوده په خپل ژوند کې داسې اثارولیکل چې په نشر کې لوی شهکار گڼل کېږي. د اثارونومونه یې په دې ډول دي .هغه دغه، دقصه خوانی گپ، تاریخ افغانستان اوداسې نور کتابونه یې په پښتو ژبه لیکلي دي. احمد جان په ۱۳۳۰ هجري کال د ۶۰ کلوپه عمر له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړې.

مأخذ:

دپښتو ادبیاتو تاریخ اوسنی دوره، پوهاند ډاکتر زیورالدین زیور ۱۳۸۵ هجري کال چاپ.

يوولسم لوست

د تدريس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	د خپلواکۍ ورځ
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به وکولای شي چې د لوست په پای کې لاندې موخو ته ورسېږي:</p> <p>— زده کوونکي به د لوست په پوهېدو سره د خپلواکۍ په مفهوم پوهېږي.</p> <p>— متن به په روانه توګه ولولي او په مطلب به يې پوهېږي.</p> <p>— د متن په لوستلو سره به زده کوونکي پوه شي چې افغانانو آزادي کله او څنګه اخیستې ده.</p> <p>— د متن په لوستلو به پوه شي او په دې به هم پوه شي چې په پښتو ادب کې د آزادۍ په اړه کومو شاعرانو شعرونه ويلي دي.</p> <p>— په متن کې به راغلي لغتونه په جملو کې وکارولي او وليکلي شي.</p> <p>— د متن په اړه به پوښتنو ته ځوابونه وويلي شي.</p> <p>— په متن کې به ستاينومونه پيدا او په تختې به يې وليکلي شي.</p> <p>— د متن د مفهوم په پوهېدو سره به د آزادۍ په ارزښت پوه او د هغې د ساتلو روحیه به په ځان کې وروزلې شي.</p>
۳	د تدريس لارې:	په يوازې توګه د متن لوستل، سوال او ځواب، په يوازې توګه خبرې کول، ډله ييز کار.
۴	د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشير، قلم، د امکان په صورت کې د آزادۍ د نومياليو تصويرونه يا د آزادۍ د جګړو د ډګرونو انځورونه، کارتونه يا فلش کارتونه او نور.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، په تحريري ډول پوښتنې، د ښوونکي د يادداشت او نمر وکتاېچه.
۶	د زده کړې او تدريس فعاليتونه:	سلام او روغې، د احوال پوښتنه، د حاضرۍ اخيستل، د ټولګي ترتيب او نظم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	تاسې د بند او اسارت پر ژوند څه ډول ژوند غوره او بهتر بولي؟ لوی خدای ﷻ چې موږ انسانان ازاد پيدا کړي يو، نو د څه شي ساتنه زموږ ملي او ايماني وجيبه ده؟

د ښوونکي فعاليتونه:	د زده کوونکو فعاليتونه:
<p>— ښوونکی دې د نوي او تېر درس د اړیکو په پام کې نیولو سره په انگېزه یي پوښتنو پیل وکړي او د عنوان تر پیدا کېدو وروسته دې هغه په تختې وليکي او زده کوونکي دې په چوپه خوله متن لوستلو ته راوبولي.</p> <p>— ښوونکی دې متن په لوړ او مناسب آواز ولولي، د مطلب په هکله دې پوره څرگندونې وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکي په وار سره د متن د یوې یوې برخې لوستلو ته راوبولي او له پاتې کسانو څخه دې د متن مفهوم او د راغلو شعرونو معنا وپوښتي.</p> <p>— ښوونکی دې لارښوونه وکړي چې دوه دوه تنه د متن په دوو لیکو کې راغلي مربوطې مترادفې کلمې پیدا او په کتابچو کې دې وليکي او په پای کې دې ځینې زده کوونکي هغه په تختې وليکي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته پوره موقع ورکړي چې د ۴ شمېرې فعالیتونو په برخه کې فکر وکړي او ځوابونه ووايي. په ورین تندي دې د هغو ځوابونه سره پرتله او د اړتیا په صورت کې دې ورسره مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکي وهڅوي چې هر تن یې په متن کې راغلي ستاینومونه پیدا او په نښه کړي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته د کورنۍ دندې په برخه کې پوره سپارښتنه وکړي او د ازادۍ د جگړې په هکله دې یو لنډ مطلب وليکي.</p>	<p>— زده کوونکي دې پوښتنو ته پوره پاملرنه وکړي او په ځواب ویلو کې دې برخه واخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې متن په پوره غور په چوپه خوله سره ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې پوره او دقیق غور ونیسي او نیمګړتیاوو ته دې پاملرنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په لوستلو کې برخه واخلي او د مفهوم په ویلو کې دې خپله وړتیا وښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې دوه دوه تنه د فعالیتونو په ترسره کولو کې پوره برخه واخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې په پوره غور او فکر ځوابونه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ستاینومونو تر پېژندلو وروسته هغه په نښه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کورنۍ دندې په برخه کې د ښوونکي له لارښوونې سره سم عمل وکړي او په کورونو کې دې خپلې لیکنې وکړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو توضیح:</p> <p>تیسټ مې مه بوله غورځنګ راباندې مه کړه زه په دې افتادګۍ کې لوی ګرڼګ یم</p> <p>شاعر په دې بیت کې هر بلواګر ته ګواښ کوي چې ماتیټ مه ګڼه، زه په دې ټیټوالي کې هغه لوی ګرڼګ یم چې تا غوندې ډېر مغرور تاراګګر او سر زوري مې له پښو غورځولي دي. د دې بیت شاعر شمس الدین مجروح دی.</p> <p>په لومړۍ قطعه کې د ازادۍ یو ساعت د غلامۍ له سلو کالو ژوند څخه غوره او ښه ګڼلی دی، هر انسان ازادۍ ته د ژوند په بیه قایل دی په تېره افغانان چې له سر او مال پرې تېرېږي.</p>	
<p>د فعالیتونو په اړه معلومات او پوښتنو ته ځوابونه:</p> <p>د ۵ فعالیت روښانول:</p> <p>لوی جشن کې (لوی) ستاینوم (صفت) دی، ګڼو نندارچیانو کې (ګڼ) صفت دی.</p> <p>په ۶ فعالیت کې شپږ عام نومونه دا دي:</p> <p>جشن، پلازمېنه، پوځ، پولیس، محصلین، نندارچیان، لوبغاړي، لوژ، بزګران، هېواد</p>	

ښوونکي ته اضافي معلومات

خپلواکۍ د پروړاندې لوی نعمت دی او د ژوندانه ستره نیکمرغي ده. انسان ازاد پیداشوی، نو ځکه له خپلواکۍ سره مینه لري، انسان ته خپلواک ژوند تر هر څه غوره ښکاري. ازادي په توره اخیستل کېږي. او په پوهه او تدبیر ساتل کېږي. دا چې زموږ په گران وطن افغانستان باندې درې ځلې انگریزانو یرغل کړی، خو افغانان یې اشغال نه کړای شو، او له انگریزانو سره یې درې لویې جگړې وکړې، خو هیڅکله ښکېلاک ته تسلیم نه شول او په پرله پسې سختو جنگونو کې یې دهغه وخت انگریزي پوځو نه ښه وځپل، په پای کې د هېواد دفاع په خاطر داعیې حضرت امیر امان الله په مشرۍ درې لوی جنگي مورچلونه جوړ شول چې د مورچلونو عبارت دي له:

الف. د هېواد څخه د دفاع ختیځ مورچل: د مورچل د ښاغلي سپه سالار صالح محمد خان تر مشرۍ لاندې و. د خپلواکۍ لپاره د جگړې تیاری د امانی دولت دواکمنۍ له پیل سره ملگری وه، خو د اپرېل په میاشت کې د افغاني ځواکونو منظمې او پرله پسې هڅې غښتلې او گړندۍ شوې. د افغاني ځواکونو لومړنی خوځښت د هېواد د ختیځ مورچل په لور ترسره شو. سپه سالار صالح محمد خان چې د خپلو منظمو ځواکونو سره جلال اباد ته ورسیده ورسره سم د سیمې اوولسي ځواکونو او د خپلواکۍ جگړې لپاره سرسپارونکو زلمو د انګلیسانو په وړاندې د جگړې تیاری څرګند کړ، د هېواد په ختیځ مورچل کې جگړه د ثور د میاشتې په درېیمه نېټه د افغاني ځواکونو په یوه ناڅاپي حمله پیل شوه. دا برید دومره ځواکمن او گړندی و چې د انګلیسانو په منځ کې یې دوېرې اوډار فضاواکمنه کړه او په دې ډول یې بشپړې ماتې په خبر پرشاتګ ته اړایستل او افغانانو د درنو جگړو په ترڅ کې د انګلیسانو پوځونه شاتګ ته مجبور کړل او دهغوی پاڅه سنگرونه یې ترې ونيول. افغاني ځواکونو د یوې اونۍ جگړې په ترڅ کې انگریزي پوځو نه د ننگرهار له پولو څخه تر پېښور پورې داسې وتبول چې د بېرته راتګ توان یې نه درلود. د انګریزي پوځونو د دې ماتې په مقابل کې د کابل او جلال اباد سیمې تر سختې بمباري لاندې راوستې چې په نتیجه کې یې زموږ گڼ شمېر سپین ږيري او ماشومان شهیدان کړل او داهوایي بمبارۍ دومره سختې وې چې د امانی دولت یو شمېر لوړ پوړو کسانو له کابل څخه یو مېشت ځای ته د لېږد هیله وکړه، خو داعیې حضرت ددوی د اړار وړاندیز ونه مانه. او د جگړې لارښوونه یې له همدې کابل ښار څخه د بري تر وروستيو شېبو بشپړه کړه.

ب:

. د هېواد دفاع سهيلي مورچل: د سپه سالار محمد نادر خان په مشرۍ د امانی دولت له پریکړې سره سم سپه سالار محمد نادر خان د خپلو منظمو ځواکونو سره د اپرېل په ۲۴ نېټه گردیز ته ورسیده. په گردیز کې د لویې پکتیا له بېلابېلو برخو څخه راغلو هېوادوالو د غزا او جهاد په نیت په ډول اواتیونو سره د مرکزي دولت د ځواکونو هرکلی وکړ او د جگړې ډگرتنه یې دروانېدلو تیاری څرګند کړ. سپه سالار محمد نادر خان او ورسره ځواکونه یې د گردیز په مرکز کې جگړې ته د تیاري او ځواکونو د تنظیم او ترتیب په نیت د دوو اونیو لپاره پاتې شول، د ثور د میاشتې په ۱۴ نېټه په ټوله پکتیا کې د خپلواکۍ گټلو نغاره ووهل شوه او د پکتیا اربکي او د سپه سالار ځواکونه یوځای د انګریزانو پر مورچلونو وروپورته شول، افغاني ځواکونو او ولسي اربکيو د انګریز لښکرو ته داسې پرله پسې ماتې ورکړې چې انګریزانو یو په بل پسې خپل عسکر کوټونه له لاسه ورکول او افغاني پوځونو په ډېره کمه موده کې له ټل نه ترواڼه پورې د منطقي فتحه کړې، خو هغه غوڅ او پرېکنده برید چې د ثور د میاشتې په ۲۶ مه نېټه ترسره شو، نور نو غلیم ته توان پاتې نه شو او د جوزا د میاشتې په درېیمه نېټه یې له امانی دولت سره د متارکې او اور بند غوښتنه وکړه.

دریم د هېواد د خپلواکۍ سهيل لويديځ مورچل: د مورچل د سردار عبدالقدوس خان اعتماد الدوله په مشرۍ: د هېواد په سهيل لويديځ کې هم د خپلواکۍ لپاره د افغانانو تودې ولولې ورځ په ورځ زیاتېدلې، او د خپلو اکۍ جگړې لپاره د سهيل لويديځې

ساحې د بېلابېلو سيمو اوسيدو نكي دتيارسي په حال كې دمرکز امرته سترگې په لارولاروو. اعتمادالدوله له كابل څخه دكندهارپه لور له انگريزانو سره دجگړې لپاره دچارودسمون په لاروخوځيده. له كابل څخه دروانېدو په حال يوڅودگړو توبه شمېركسان ورسره دبدرگې لپاره ملگري وو، خو دوردگوميدان اوغزني ترسيمو پورې له اعتمادالدوله سره دايله جاري لښكروشمېر ترزرگونو كسانوزيات شو. كله چې د مې د مياشتې په دويمه نيمايي كې اعتمادالدوله كندهارته ورسيد، ورسره د ايله جاري په زرگونو جنگياليو سربيره دكندهار او شا و خوا سيمو نور په خپلواكۍ مين زلمي او د هېواد د خپلواكۍ د ساتلو لپاره سرسپارلي ځوانان دتيارسي په حالت كې د اعتمادالدوله له راغلو ځواكونو سره ملگري او شمېر يې په لسگونو زرو كسانوته ورسيده. په كندهار كې دځواكونو ترتيب اوتيارى لا نه وه بشپړ شوى چې انگريزي پوځيانو له لوري په يوه ناڅاپي بريد كې دسپين بولدك اوپنين يوشمېر افغاني ساتندويان ترحملې لاندې راغلل اوپه يوه نابيره جگړه كې افغاني فوځيان په شهادت ورسېدل. ددې خبرپه اورېدوسره دكندهاراوسيدونكو او كندهارته دراغلوزلميو په گډون د انگريزانو سره جگړه شروع شوه اودافغاني زلميانوبريد قوي و چې سردارعبدالقدوس خان ته يې دځواكونو دسمون او تنظيم موقع نه وركو له اوبې له څنډه يې د مې د مياشتې په ۲۶ مه نېټه پرانگريزانو دلښكر كشي نغاره واوروله، اودجگړې ډول يې وغږاوه. افغاني زلميو په چټكۍ سره د انگريزانوچونيو ته ځانونه ورسول. ځوانگريزي فوځو نو مخكې له دې چې دافغاني زلميو دتو رې غږ يې ترغوږو شي، له خپلومورچوڅخه يې دټينېټې پښې سپكې كړې وې. ځوافغاني فوځونو ددوى پخې مورچې يوپه بل پسې ترخپلې ولكې لاندې راوستلې، ان تردې چې دكوټې ښار يې دغليم له منگولوڅخه خلاص كړ، نوپه دې وخت كې انگريزانواماني دولت ته د متاركې اواورېند خواست وكړ اوددواړو دولتونوترمنځ دجون دمياشتې پردريمه نېټه داورېند اعلان خپور شو. چې ورسره جوخت دانگريزانوله خوا دافغانستان دخپلواكۍ دمنلو ډيپلوماتيك بهيريپل شو. خوپاتې دې نه وې چې دهېواد دخپلواكۍ لپاره دافغانستان هره برخه دانگريزانو لپاره كلك سنگر و، خو دغه درې يې لوى اوقوي سنگرونه وو چې انگريزان يې دخپلواكۍ منلوته اړكړل، چې له نيکه مرغه يې ۱۹۱۹ ميلادي كال د جون دمياشتې په دريمه نېټه دافغانستان خپلواكي دانگريزانوله خوا داورېند اومتاركې ترنوم لاندې ومنل شوه، اودهېواد دسرسپارلوزلموپه سربښندنه افغانستان خپلواك شو.

مأخذونه:

- نوې پوهنه دتعليمي نصاب دپراختيا د رياست درې مياشتنۍ خپرونه.
- افغانستان درمسيرتاريخ ميرغلامحمد غبار.
- افغانستان از امير كبير تار هير حضرت علامه عبدالحق مجددي، داكتر فضل الله مجددي.

دولسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبو نو شرحه
۱	د لوست موضوع:	اختر
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولی شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي. ۱_ د اخترونو پېژندنه، ۲_ د اخترونو په مراسمو پوهېدل، ۳_ په اخترونو کې د پخلاينې په ارزښت پوهېدل، ۴_ د اسلامي او ملي ورځو د نماځلو په ارزښتونو باندې پوهېدل، ۵_ د اختر د متن سم لوستل، ليکل او نورو ته يې مطلب روښانه کول.
۳	د تدریس لارې:	په يوازې توګه لوستل او ليکل، سوال او ځواب، په يوازې توګه خبرې کول، ډله ييز فعاليت.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشير، قلم او د امکان په صورت کې د اختر د مبارکۍ انځورونه، د لوی اختر د قربانۍ انځورونه او د نوو کلمو کارتونه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	سوال او ځواب، شفاهي پوښتنې، تحريري پوښتنې، د ښوونکي د يادښت کتابچه، شفاهي، ليکنې او د زده کوونکو د فعاليت څارنه.
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	ټولګي ته له ننوتلو سره سم سلام، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ اخيستل، دکورنۍ دندې کتل او په يوه زده کوونکي باندې کورنۍ کار په تخته ليکل چې نور زده کوونکي خپلې دندې ورسره پرتله او اصلاح کړي.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	__ تاسې په کومو مراسمو کې نوي کالي اغوندې؟ __ په کال کې څو د خوښۍ ورځې لرئ او په څه نامه يادېږي؟

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:
<p>— ښوونکی دې د اختر کلمه چې د نوي لوست سرلیک دې د تختې پر مخ و لیکي او د زده کوونکو پاملرنه دې ورته راواړوي.</p> <p>— د اختر متن دې په مناسب لوړ آواز ولولي او زده کوونکي دې د سم تلفظ لپاره چمتو کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې سپارښتنه وکړي چې یو ځل یې په پټه خوله له ځان سره ولولي.</p> <p>— یوه زده کوونکي ته دې بلنه ورکوي چې لوست په مناسب لوړ آواز د ټولگي په مخکې ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشي او هرې ډلې ته دې بلنه ورکړي چې د اختر متن په خپلو منځو کې ولولي، لومړۍ ډله دې د کوچني او دویمه ډله دې د لوی اختر په ځانگړتیاوو خبرې وکړي.</p> <p>— د لومړۍ او دویمې ډلې یوه یوه غړي ته دې په نوبت بلنه ورکړي چې د ټولگي مخې ته راشي او د خپل کار څرنگوالی نورو ته ووايي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې بلنه ورکړي چې لومړي، دویم، دریم او څلورم فعالیت ته ځواب ورکړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې پنځم فعالیت په خپلو کتابچو کې وليکي.</p> <p>— د شپږم فعالیت د سم ځواب پوښتنه دې وکړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې د اووم فعالیت لغتونه معنا او په جملو کې استعمال کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې د خپلو کلو د اخترونو په هکله لس لس کرښې د کورنۍ دندې په توگه وليکي.</p>	<p>— زده کوونکي په نوي لوست کې داختر کلمې ته متوجه کېږي او په کتابونو کې یې پیدا کوي.</p> <p>— زده کوونکي کتاب ته گوري او د کلمو سم تلفظ ته پام اړوي.</p> <p>— زده کوونکي له لارښوونې سره سم لوست په پټه خوله لولي.</p> <p>— زده کوونکي لاس پورته کوي او یو زده کوونکی لوست په مناسب لوړ آواز لولي.</p> <p>— لومړۍ ډله د کوچني اختر او دویمه ډله د لوی اختر په هکله په خپلو منځو کې خبرې کوي.</p> <p>— زده کوونکي لاسونه پورته کوي چې د خپلې ډلې په نمایندگي په نوبت یو یو غړی د ټولگي مخې ته راشي او خپل مطلب نورو ته روښانه کړي.</p> <p>— زده کوونکي ځوابونه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې پنځم فعالیت په خپلو کتابچو کې وليکي.</p> <p>— زده کوونکي لاسونه پورته کوي او سم ځواب ورکوي.</p> <p>— زده کوونکي دې لغتونه معنا او په جملو کې دې استعمال کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په کورنۍ دنده ځان پوه کړي او بیا دې وليکي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>په لوی اختر کې د اختر له لمانځه وروسته قرباني کېږي، کله چې الله تعالی ﷻ حضرت ابراهیم ﷺ ته امر وکړ چې خپل زوی اسمعیل ﷺ قرباني کړي، دی په خپل کار کې بریالی شو او د الله ﷻ امر یې په ځای کړ، الله تعالی د اسمعیل ﷺ په عوض له جنت څخه یو ښه پسه حاللولو ته چمتو کړی و او له هغه وخته تر اوسه د لوی اختر له لمانځه وروسته هر شتمن مسلمان یو څاروی حاللوي او په حاللولو کې یې دا تکبیر وايي:</p> <p>الله اکبر، الله اکبر، لا اله الا الله والله اکبر، الله اکبر والله الحمد.</p>	

د فعاليتونو اړوند پوښتنې:

- ۱_ مسلمانان په کال کې يو لوی او يو کوچنی اختر لري.
- ۲_ کوچنی اختر د شوال په مياشت کې وي.
- ۳_ د لوی اختر د مياشتې نوم ذی الحجه دی.
- ۴_ صدقه فطر په کوچني اختر کې مخکې ترلمانځه څخه بايد ورکړای شي.
- ۵_ لاندې لغتونه:
څانښت: غرمې ته نژدې
زانگل: ټال خوړل
ټال: گاز
غوزان: چهارمغز
سيالي: رقابت
پخلا: اشتي

ښوونکي ته اضافي معلومات:

د اختر جمع يې اخترونه راځي او عيد يې عربي کلمه ده، د بيا راگرځېدو په معنی ده او دا هغه د خوښۍ او خوشحالي ورځې دي چې په يو کال کې دوه وارې خدای ﷻ په مسلمانانو لورولي دي چې د کمکي او لوی اختر په نامه يادېږي. د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی، کله چې حضرت محمد ﷺ مدينې منورې ته تشریف راوړ، نو د مدينې منورې اوسېدونکو به دوه ورځې لمانځلې چې هغه عبارت وې له نورو او د تلې يا ميزان ورځې. خلکو ورته وويل چې دا هغه دوه د خوښۍ ورځې دي چې موږ ته د جاهليت له زمانې څخه راپدې خوا په ميراث ياتې دي او د لوبو او تماشو لپاره ځانگړې شوې دي، نو حضرت محمد ﷺ وفرمايل چې الله ﷻ ستاسو لپاره دا ورځې په دوه نورو غوره ورځو بدلې کړي دي چې هغه عبارت دي له کوچني اختر او لوی اختر څخه، خو پاتې دې نه وي چې دا زېږی د هجرت په لومړي کال مسلمانانو ته د حضرت محمد ﷺ له خوا ورکړل شو.

مأخذونه:

- ۱_ الفقه الاسلامي پښتو ترجمه
- ۲_ هدايه پښتو ترجمه
- ۳_ سيرت النبي

ديارلسم لوست

د تدريس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	د افغانستان مېوې
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې وکولی شي لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— زده کوونکي به د افغانستان مېوې وپېژني.</p> <p>— زده کوونکي به د افغانستان د مختلفو مېوو په هکله معلومات ترلاسه کړي.</p> <p>— زده کوونکي به د افغانستان د مختلفو ولایتونو په اړه معلومات ترلاسه کړي.</p> <p>— زده کوونکي به د افغانستان د مېوو په ارزښت پوه او نورو ته به یې وویلي شي.</p> <p>— زده کوونکي به د افغانستان د مېوو متن سم ولوستلی او و لیکلی شي.</p> <p>— زده کوونکي به په دې پوه شي چې کومې مېوې بهرنیو هېوادونو ته استول کېږي؟</p>
۳	د تدريس لارې:	په یوازې توګه لوستل، سوال او ځواب، خبرې کول، یو کسيز فعالیت، ډله ییز فعالیت.
۴	د تدريس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر، قلم، د مېوو چارټونه، د نومونو کارتونه، انځورونه او د ښوونکي د یادښت کتابچه.
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	سوال او ځواب، د ښوونکي د یادښت کتابچه، شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې او څارنه.
۶	د زده کړې او تدريس فعالیتونه:	ټولګي ته له ننوتلو سره سم سلام، روغې، د ټولګي تنظیم، د حاضري اخیستل او د کورنۍ دندې له کتلو وروسته د یو زده کوونکي په واسطه د کورنۍ دندې لیکل چې نور زده کوونکي ورڅخه دندې اصلاح کړي.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	زموږ او ستاسو وجود پرته له اوبو او غذا څخه نور څه شي ته اړتیا لري؟ تاسې له خپلو باغونو څخه څه حاصل اخلئ؟

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:
<p>— د نوي لوست سرليک ((د افغانستان مېوې)) دې په تخته وليکي او د زده کوونکو پاملرنه دې ورته واپروي چې په خپلو کتابونو کې يې پيدا کړي.</p> <p>— لوست دې په مناسب لوړ آواز و لولي او زده کوونکي دې ورته متوجه کړي چې د کلمو سم تلفظ زده کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې لوست په پټه خوله له ځان سره ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې نوی لوست په يو زده کوونکي د ټولگي په مخکې په لوړ آوازو لولي او تلفظ ته دې متوجه اوسي او بيا دې د څو مېوو نومونه واخلې.</p> <p>— په زده کوونکو باندې دې لومړی، دویم او دریم فعالیت ترسره کړي چې نور زده کوونکي پرې پوه شي.</p> <p>— د څلورم مهارت د ترسره کولو لپاردې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې خاص، عام نومونه او صفتونه دې د ټولگي په تخته وليکي.</p> <p>— دوه زده کوونکي دې تختې ته را وغواړي چې يو پنځم فعالیت او بل شپږم فعالیت ترسره کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې د خپل هېواد د مشهورو مېوو نومونه او ځايونه په خپلو کتابچو کې وليکي او بله ورځ دې يې په ټولگي کې ولولي.</p>	<p>— زده کوونکي دې د لوست سرليک ((د افغانستان مېوې)) په کتابونو کې پيدا او ورته متوجه شي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي لوستلو ته پام ورواړوي او د کلمو سم تلفظ دې زده کړي.</p> <p>— له لارښوونې سره سم دې زده کوونکي لوست په پټه خوله و لولي.</p> <p>— زده کوونکي دې لاس پورته کړي چې نوی لوست ولولي او د مېوو نومونه دې واخلې.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره برخه واخلې او د فعالیتونو په باره کې دې معلومات ورکړي.</p> <p>— له تختې څخه د ليکل شوو صفتونو، خاص او عام نومونه په خپلو کتابچو کې ليکي.</p> <p>— د پنځم فعالیت تش ځايونه دې ډک او د شپږم فعالیت سم ځواب دې په خپلو کتابچو کې وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په کورنۍ دندې ځانونه و پوهوي چې د بلې ورځې لپاره يې ترسره او په ټولگي کې ولولي.</p>
<p>د ستونزمنو کلمو روښانول:</p> <p>له متن څه ځينې صفتونه دا دي:</p> <p>تازه، وچ، لږ، ډېر، ښه، پاخه، خواړه، لوی</p> <p>عام نومونه: وطن، مېوه، ښارونه، لارې، غرونه، خلک</p> <p>خاص نومونه: ننگرهار، کندهار، هلمند، تګاب، لوگر، پکتيا، وردک، لغمان، کونړ، هرات، تاشقرغان.</p> <p>د فعالیتونو څرګندول:</p> <p>— د هېواد مشهور انار په قندهار، تګاب او تاشقرغان کې پيدا کېږي.</p> <p>— زموږ د هېواد يو شمېر مېوې، لکه: انار، انگور، خټکي، مڼې، پسته، بادام او نور بهر ته لېږل کېږي.</p>	

د مېوو ګټې او غذايي ارزښت

دا چې زموږ ګران هېواد افغانستان يو کرنيز هېواد دی او په هر ولايت کې د نورو کښتونو ترڅنګ ډېر ښکلي او سمسور ښونه شته چې له دغو ښونو څخه هر کال زيات شمېر مېوې لاس ته راځي چې دغه مېوې دومره ښکلي او خوږې دي چې د خپل وطن له اړتياوو وروسته بهرنيو هېوادونو ته هم صادريږي او په سلو کې له ۲۵ نه تر ۳۰ فيصده بهرني اسعار لاس ته راوړي.

د افغانستان وچې او تازه مېوې په بهرنۍ سوداګرۍ کې مهم رول لري، دا چې په د رسي کتاب کې څومره مېوې معرفي شوي دي د هغو له جملې څخه موږ يوازې د مېو په غذايي ارزښت خبرې کوو. مېې د الله ﷻ د لوی طبيعت په ګڼ شمېر مېوو کې بې سارې او خوندورې ګڼل کېږي چې له پخوا څخه د نړۍ خلکو ته په زړه پورې او خوندورې څرګندې شوي دي.

د کرنې ماهرينو د وينا پر بنسټ ويل کېږي چې د مېو اصلي سرچينه له اروپا څخه پيل شوې او له هغه ځايه د نړۍ هر ګوټ ته رسېدلي دي. يعنې مېه هغه مېوه ده چې له نورو مېوو څخه مخکې پېژندل شوې او له انساني تمدن سره نېغې اړيکې لري. همدارنګه مېه د عشق، بنايست، نيکمرغۍ، روغتيا، پوهې او ځواک نښه ده، هغه وګړي چې په منظم ډول مېې خوري. له پوهې، ځواک او روغتيا څخه برخمن وي.

سربېره پر دې د هغو ناروغيو مخه هم نيسي چې د انسان په وجود کې د بېلا بېلو عناصرو د کمښت له امله پېدا کېږي. مېې لکه څنګه چې د مزې، اندازې او بوی له مخې توپير لري د ترکيب، معدني او کيمياوي موادو له مخې يې هم پکې توپير موجود دی.

مېې د انسان د پوستکي د تازګۍ او نرمۍ په خوندي ساتلو کې پوره ونډه اخلي او هغه ناروغۍ چې د پوستکي خرابښت، وچېدو او بدرنګۍ لامل ګرځي، د مېو خوړل ورته ګټه رسوي.

په مېو کې چې کوم اسيدونه موجود دي، د خوړلو پر وخت د غاښونو مضره باکټرياوې له منځه وړي.

هغه کسان چې فکري ځواک يې کمزوری وي د مېې په خوړلو سره په زياته اندازه له دې ستونزې خلاصېږي، ځکه چې په مېو کې فاسفورس، پروټين، کلسيم، اوسپنه، او $C, B6, B2, B1$ ویتامينونه موجود دي. پاتې دې نه وي چې هره ورځ د يوې مېې خوړل د روماتيزم، د زړه د ناروغيو او سرطاني مرضونو په مخنيوي کې مهم او اساسي رول لري.

افغانستان د مېو له کبله مشهور دی، ځينې مېوې، لکه: بادام، پسته، مېې، انګور او خټکي يې ډېر مشهور دي. هر کال يوه زياته اندازه مېوه ګاونډيو او اروپايي هېوادونو ته صادريږي چې د هېواد په اقتصادي پياوړتيا کې ستره اغېزه لري. ځينې مېوې په پښتو شعر کې له لرغونې وخت څخه تر ننه پورې د کارونې وړ دي او پښتو شاعران يې د تشبه په توګه کاروي.

مأخذونه:

پوهاند محمد ظريف تڼيوال.

پوهاند حميد الله امين.

خوارلسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	شعر
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>— زده کوونکي به وکولای شي چې د دې درس په لوستلو سره لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— شعر به وپېژني او په ارزښت به يې پوه شي.</p> <p>— د شعر د اصولو په پېژندلو سره به د شعر په جوړښت او د شعر په تحليل پوه شي.</p> <p>— د شعر ډولونه به وپېژني له يو بل څخه به يې توپيرونه کړای شي.</p> <p>— شعر به سم ولوستلی شي او هم به يې سم وليکلی شي.</p>
۳	د تدریس لارې:	ليکل، لوستل، پوښتنې او ځوابونه، ځانگړي او ډله ييز فعاليتونه.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، کتابچه، قلم، تباشير او څو په کارتونو کې ليکل شوي بيتونه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	د تېر درس ارزونه، د کورنۍ دندې اړوند پوښتنې، په ليکلو، لوستلو، گروپي کار، پوښتنې او ځوابونه.
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	لومړني فعاليتونه، سلام، روغبړ، د حاضرۍ اخيستل د ټولگي او کورنۍ دندې کتل.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	<p>— خبرې، ويناوې او خپلې غوښتنې په څه ډول ليکنه کې ځايولی شو؟</p> <p>— نظم او نثر څه شی دی؟</p>

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې ورته غوږ ونیسي او پوره پاملرنه دې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د هر بیت لوستل وڅاري او معنا دې زده کړي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي لارښوونو ته پوره پام اړوي.</p> <p>— زده کوونکي دې هر یو په نوبت سره پوښتنه وکړي او خپلې ستونزې دې حل کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په هر بیت خبرې وکړي او مطلب دې روښانه کړي، ذکر شوي لغتونه دې په جملو کې وکاروي.</p> <p>— یو یو زده کوونکي دې د ټولګي په مخ کې د خپلې ډلې نظریې نورو ته وړاندې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د شعر په ویلو کې خپله وړتیا ښکاره کړي او خپلو نیمګړتیاو ته دې پاملرنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې کورنۍ دندې ته پاملرنه وکړي چې په مطلب یې وپوهېږي.</p>	<p>— ښوونکي دې د لوست سرلیک (شعر) په تخته ولیکي او لوست دې په لور او مناسب آواز ولولي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې بلنه ورکړي چې په پټه خوله یې ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې بیا هر بیت بېل بېل ولولي او د هر بیت په مطلب دې خبرې وکړي.</p> <p>— زده کوونکو ته موقع ورکړي چې خپلې ستونزې حل کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په ډلو ووېشي، هرې ډلې ته دې دنده ورکړي چې د هر بیت مطلب په خپلو منځو کې روښانه کړي. لاندې لغتونه دې په جملو کې راوړي، قناعت، اضطراب، وصف، شکل، ایل، عطا.</p> <p>— ښوونکي دې د هرې ډلې استازي ته بلنه ورکړي چې د خپلو ډلو کار تشریح کړي.</p> <p>— ښوونکي دې یو ځل بیا شعر په مناسب آواز په بېلو بېلو زده کوونکو لولي او نیمګړتیاوو ته دې پاملرنه وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د ارزونې په خاطر د بېلو بېلو بیتونو د مطلب پوښتنه وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې کورنۍ دنده زده کوونکو ته وسپاري.</p>
<p>ښوونکي ته اضافي معلومات:</p> <p>نثر د مرغلرو شیندل او خورول دي، وزن او قافیه نه لري. نظم په لغت کې د مرغلرو پیېلو ته وايي یا هغه کلام ته ویل کېږي چې وزن او قافیه ولري.</p> <p>په دې توګه په نورو نظمونو کې هم د هر بیت په جوړښت کې سیلابونه تلل کېږي، کله چې یوه مصرع له بلې سره په تول کې برابره شي نو هموزنه بلل کېږي.</p> <p>قافیه په لغت کې وروسته یا خټ ته وايي. د ادب په اصطلاح کې د بیتونو د مصرعو وروستۍ کلمې چې په خپلو منځو کې ګډه توري او ګډه غږونه ولري د قافيې کلمې بلل کېږي، لکه په دې بیت کې:</p> <p>قناعت راته عطا کړې زما ربه ورک زما حرص و هوا کړې زما ربه</p> <p>په پورتنی بیت کې عطا او هوا د قافيې کلمې دي.</p> <p>د شعر د نورو مصرعو په وروستیو کلمو کې عطاء، هوا، بلا، پیدا، را، ګویا، نجا، سودا، وینا، زما او دعا د قافيې کلمې دي چې په خپلو منځو کې ګډه توري او ګډه غږونه لري. د قافيې له کلمو څخه وروسته چې (کړې زما ربه) په یو شکل او معنا تکرار راغلي د ردیف په نامه یادېږي یعنې ردیف هغه کلمې دي چې د قافيې له کلمو څخه وروسته په یو شکل او معنا تکرار راشي ردیف بلل کېږي.</p>	

د پښتو شعر په باره کې ډول ډول نظريې څرگندې شوي دي، ځينې شعر يو وزن لرونکی مقفی او معنا لرونکی کلام بولي چې خانه خاص جوړښت او شکل لري، ځينې بيا شعر له هغو لطيفو، نازکو احساساتو او تخيلاتو څخه بولي چې د موزونو او رنگينو الفاظو په جامه کې راوړل شي او ځينې بيا شعر د يو هنر په توگه يوه برسېرنه پېښه چې د ټولنې سره پيوستون ولري او دا لاندې خصوصيتونه په کې شامل وي. ۱- شعر له ژبې څخه جوړېږي. ۲- شعر مشخص شی دی نه مجرد. ۳- موزون دی. خو په شعري چوکاټونو کې په ټولنيز ډول د (۱۳) په شاوخوا کې شعري فورمونه موجود دي، لکه: غزل، رباعي، قطعه، قصيده، مثنوي، مستزاد، مثلث، مربع، مخمس، مسدس، ترجيع بند، ترکيب بند، معشر او داسې نور چې اوس به يې هر يو په لنډ ډول دروېږنو.

غزل:

غزل عربي کلمه ده له عربي څخه پښتو ته راغلی ده او غزل معمولاً هغه چوکاټ ته ويل کېږي چې مطلع ولري د سرييت يې مقفی او د بل هر بيت دويمه مسره هم هغه قافيه تعقيب کړي، د بيتونو شمېر يې له ۵ څخه تر ۱۵ پورې وي، د څپو شمېر يې معمولاً سره برابر وي، خو په پښتو کې له ۷ څپيز څخه تر ۱۵ څپيزو پورې غزلې شته، لکه د خوشحال بابا دا غزل.

توره چې تېرېږي خو گوزار لره کنه	زلفې چې ولول شي، خو خپل يار لره کنه
ولې راته وايې چې په ښکلونظر مکره	سترگې چې پيداي خوديدار لره کنه
شيخ دې لمونځ روژه کازه به ډکې پيالې اخلم	هرسړی پيدادی خپل خپل کارلره کنه

څلوريزه (رباعي):

رباعي هم هغه شعري فورم دی چې له عربي څخه پښتو ته راغلی دی. دا څلور مسرې لري له ځينو استثنايي حالاتو پرته د رباعي لومړۍ بيت مقفی او دريمه مسره يې قافيه نه لري او په څلورمه مسره کې بيا همغه قافيه جوړېږي، خو په پښتو کې د بېلا بېلو څپو په شمېر رباعي ويل کېږي، لکه دالاندې رباعي:

سحرگه وه د نرگس ليمه لاندې	څاڅکي څاڅکي يې له سترگو خڅېده
ما ويل څه دي ښکليه گله ولې ژاړې	ده ويل ژوند مې دی يوه خوله خنديده

قطعه:

قطعه هم په هغو فورمونو کې راځي چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلی او په پښتو شاعرۍ کې رواج شوې ده، لکه د څلوريزو په شان څلور مسرې لري، خو له رباعي سره يې تفاوت دا دی چې په رباعي کې لومړۍ بيت مقفی وي يعنې دواړه مسرې يې يو شان قافيه تعقيوي او د دويم بيت دويمه مسره ورسره هم قافيه وي، خو په قطعه کې دوه لومړۍ مسرې له قافيې ازادې او دوه وروستۍ مسرې يې په يوه قافيه جوړېږي لکه.

چې پيلان ساتې پيدا کړه لويه خونه	چې پيلان پرې ننوځي هسې ور
گيدې هر چېرې خپل وخت ساعت بدل کا	لوی ځنگل بويه زمري لره يا غر

همداسې نورې بېلگې هم جوړېږي .

بولله (قصيده):

قصيده يې ته په پښتو کې بولله وايي او قصيده عربي کلمه ده، په لغت کې قصد کړی شوي ته وايي، په عربي اصطلاح کې هغه شعر دی چې د بيتونو شمېر يې له ۱۶ يا ۱۷ نه کم نه وي. قصيده په شکل او جوړښت کې له غزل سره چندان توپير نه لري. د غزل د بيتونو شمېر له ۵ نه تر ۱۵ پورې او قصيده بيا له ۱۶ نه تر ۲۰۰ او يا له دې نه هم زياتېږي. لکه دشيخ

د فلک له چاروڅه وکړم کوکار
هرغاټول چې په بيديا غوړيده وکا
ډېر مخونه د فلک خپېره شنه کا
د واکمن له سره خول پرې باسي مړ شي
چې له برمه يې زمري رپي ځنگلو کې
هم يې غشي سکې ډال د ژوبله ورو
چې يې ملاوې نه کړېږي په غښتليو
په يوه گردښت يې پرياسي له برمه
څه تېری څه ظلم کاندې ای فلکه
په ویرژلو لور نه کړي په زړه کړاپه!
هېڅ روغي مې په زړه نه سته ستا له خوره
له تېريو دې اوبښکې څاڅي له اورپخو
نه به لاس واخلي له خوره نه به لوری
نه به زړه وسوځي په هېچا باندې
نه به وصل کړی مين له بل مينه
ستا له لاسه دي پراته ژوبل زگروي کا
کله غوڅي کاندې مراندې د زړگيو
کله ټکي واچوي په نازوليو
کله غورځوي واکمن له پلازونو
زموږ پر زړونو دې نن بيا يو غشی وويشت
پر سوريو باندې وير پرېوت له پاسه
يو وار اسير سو په لاس د مير څمنو
په سماو يې ودان آهنگران و
د محمود د ژوبلوړو په لاس کښېوت
ننگلياليو لره قيد مړينه ده ځکه
تر نړۍ يې غوره خاورې هديره کا
په دې وير د غور وگړي تور نمري سول
گوره څاڅي رڼې اوبښې له دې غرونو
نه هغه زرغا د غرونو د بيديا ده
نه غاټول بيا زرغونېږي په لښونو
نه له غرجه بيا راځي کاروان د مشکو
د پسرلي اوره تودې اوبښې توينه
دا په څه چې محمد ولاړ له نړۍ

زموږ لوي هرگل چې خاندي په بهار
ريژوي يې پانې کاندې تارپه تار
ډېر سرونه کا تر خاورو لاندې زار
د بې وزلو وينې توی کاندې خونخوار
له اوکو به يې ډاري تېر و جبار
رستمان ځينې ځغلا کاندې په ډار
دا فلک پروکا څه کاري گذار
نه بې غشي نه ليندۍ وي نه يې سپار
ستا له لاسه نه دی هېڅ گل بې له خار
پر نټليو اور وې د غم ناتار
بېلوي په ژړا ژړ مين له يار
چينې ژاري په ورېت ورېت ستا له شنار
نه به ملا کړې له بې وزلو له تار
نه به پريوځي له گردښته له مدار
نه به درملې ټپونه د افگار
هر پلو ته ټپي زړونه په خار خار
کله تېر باسې وگړي ډېر هوښيار
کله څيرې کړې گربوان د نمځې چار
کله کښېنوي په خاورو کې بادار
ودې ژوبلله په دې غشي هزار
محمد واکمن چې ولاړې په بل ديار
انتقال يې وکړ قبر له بل وار
په ټيکنه و پر درست جهان او خار
چې غزنه ته يې باتلي په تلوار
سه (سا) يې والوتله هسک ته پر دې لار
د زمريو په بيريو کله وي څوار
په دې وير رڼا تياره سوله د ښار
دا کرونگي ساندي لي په شورهار
نه د زرکو په مسا دی کټهار
نه بامي بيا مسيده کا په کهسار
نه را درومي غور ته بيا جويې د شار
مرغلرې به نيسان نه کړي نثار
په ويرنه يې سو غور ټول سوگوار

نه ښکارېږي هغه سور د سور په لټو
چې به نجلیو په نخا په کې خندله
هغه غور په ویر ناتار د واکمن کښت
لاس دې مات سه ای فلکه چې دې وکا
شین زړګی فلکه ولې لا ولاړ یې
مخکې ولې په رېږدلو نه پرېوځي
چې زمري غونډې واکمن ځي له جهانه
سخ په تا ای محمده د غور لمر وی
ته پر ننگه وې ولاړ په ننگ کې مړ سوې
که سوري دې په تګ ویر کاندې ویرمن سول
په جنت کې دی وه تون زموږ واکمنه

نه ځلېږي هغه لمر پر دې دیار
چې به پېغلو کا اتني قطار قطار
هغه غور سو د جاندم غونډې سوراږ
محمد غونډې زمري د مړینې ښکار
ای د غور غرونو په څه نه سوی و غبار
لاندې باندې سه چې ورک سي دا شعار
چې څوک نه کړي په نړۍ باندې قرار
په نړۍ به نه وي ستا د عدل سار
هم پر ننگه دې په ننگه کا ځان جار
هم به ویاړي ستا په نوم ستا په تبار
هم په تا دې وي ډېر لور د غفار

مثنوي:

مثنوي هغه ډول شعري فورم دی چې هر بیت یې په خپل منځ کې ګډه قافیه لري د بیتونو شمېر یې ثابت نه دی، په ټولو قافیه والو شعرونو کې مثنوي تر ټولو خلاص او لوی شعري فورم دی چې دلته یې یوه نمونه وړاندې کوو:

ای د پاک وطن فرزندده
ای د نوي ژوند پېغامده
د افغان د باغ سنبله
سبا ته مسؤل د کار یې
ښه اخلاق او علم زده کړه
علم هر چاله په کار دی
ښځه، نر دواړه مسؤل دي
د حیات په هنګامه کې
دواړه یو بل ته محتاج دي
یو خاوند بل یې مېرمن ده
یو به بل ته احترام کا
د خدای دواړه بنده گان دي
یو چې بل ورنه جدا شي
زموږ خویندو شی بېدارې
قام زبون دی وطن خوار دی
موږ ته نه ښايي خوبونه
لرې لرې دا ظلمت کړی
جهان واړه په موږ خاندي

ای د قدام خوږه دلبنده
ای ارزو د وطن قامده
د پښتون د بڼې بلبله
که ته مور یې، که ته پلار یې
هله هله تلوسه کړه
نه چې تش د نرو کار دی
خو په ښه عمل مقبول دی
د ژوندون په افسانه کې
یوه بل ته د سرتاج دی
له قدیمه، نه چې نن دی
که باور د خدای په نام که
مکلف په ښه گزران دي
لکه مات چې لاس د چا شي
له خپل ځانه خبردار شي
دا زموږ لپاره عار دی
نه مستي او نه عیشونه
له وطنه جهالت کړی
مسخرې راپورې کاندې

نه خبر مونږه له ځان يوو	نه له حاله د جهان يوو
يو د بل په ځان اخته يو	په اوهامو فریفته يوو
علم و فن ته بدگمان يو	ټول له يو مخې نادان يو
هي ارمان مې دا وطن دی	دا د پلار نيکه مدفن دی
هر نعمت په کې بسيار دی	بې له علمه چې ډېر خوار دی
هي افسوس زما وطنه	ای د سرو کلو کله شنه!

ته جنّت د دې جهان يې!
خو افسوس دی چې نن وران يې

مثالث:

هغه ډول شعري فورم دی چې هر بند يې درې مصرعې لري او درې واړه مصرعې يې سره متحدالوزنه وي او يو شان قافيه تعقيبوي. چې دلته يې دمثال په ډول يو ه نمونه راوړولکه :

راځه چې د وصال جوړه دنيا کړو په دنيا کې
د گل په خاموشۍ او د بلبلو په نوا کې
پيدا چې د خندا نور افشاني کړو په ژړا کې
تر هغه گورو يو بل ته چې ورک شو په يو بل کې
راځه چې يوه جوړه کړو جونگره په ځنگل کې
ډيوه د مشغولا شي زموږ بله چې ماښام شي
ماښام د ليلا لاس کې د شفق د ميو جام شي
بد ځان يې شي له پامه چې د ستورو په موږ پام شي
د مينې پټپټانې وي د سترگو په ځبل کې
راځه چې يوه جوړه کړو جونگره په ځنگل کې

مستزاد:

مستزادهغه شعردی چې لومړۍ مسره يې اوږده اودویمه يې لنډه وي چې دلته دنمونې په ډول خو بیتونه راوړو.
شپه ددوشنبې ده چې نبي صاحب روان شو
تیرترلامکان شو
شپه ددوشنبې وه راته راغی جبرائیل
وېې کړه قال اوقیل
زه یم رالېږلی په جلتۍ سره جلیل
پاڅیرې خلیل
شاه نبي زمونږه لکه سروه خرامان شو
تېرترلامکان شو

ياداچې:

(مربع):

مربع هغه ډول شعري فورم دی چې هر بند یې څلور مسرې لري د لومړي بند څلور واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي ردیف پکې اختیاري دی که د سر په مسره کې ردیف راوړل شي، نو د لومړي بند په څلورو واړو مسرو کې یې راوړل حتمي دي لکه:

دریغه نوی عجب وخت دنوبهاروای
شگوفه هررننگ گلونه دگلزاروای
لاس تـر لاس سره نیولي ماوهاروای
په مـزه مـزه خواړه ویل تکراروای
یا وای ناست یا گرځیدای سره په باغ کې
معطره وای دگلوپه دماغ کې
دوه په دوه مو سره راز وای په فراغ کې
هم مانع په دواړو سترگو پوند اغیاروای

(مخمس):

د مخمس او مربع عمومي جوړښت تقریبا یو شان دی توپیر یې دا دی چې مخمس کې تر مربع یوه مسره زیاته وي یعنې دلته هر بند پنځه مسرې لري. د لومړي بند پنځه واړه مسرې یوه قافیه تعقیبوي او د نورو بندونو څلور مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او د پنځمې مسرې قافیې د لومړي بند تابع وي له لومړي بند وروسته کېدای شي. په څلورو مسرو کې بېل ردیف راشي، خو پنځمه په قافیه او ردیف کې د لومړي بند قافیې تعقیبوي.

مسبع:

مسبع، مثنی او معشر هم دغه ډول شعرونه دي، خو یوازې د مصرعو په شمېر کې توپیر لري، یعنې د اشعارو بندونه په مسبع کې اووه، په مثنی کې اته او په معشر کې لس مسرې لري چې د سر په بند کې د ټولو مسرو قافیه یو له بل سره یو ډول وي او په نورو بندونو کې نورې مسرې یو ډول قافیه لري یوازې د پای مسرې قافیه د سر د مسرې په قافیه جوړېږي.

ترجیع بند:

دا هغه نظم دی چې لومړی څو بیتونه وویل شي بیا ورپسې یو مقفې (قافیه لرونکې) بیت ورلوېږي او په دې ډول یو بند جوړوي او بیا بل بند پیلېږي او بیا همدا مقفې بیت تکرارېږي. په ترجیع بند کې هر لومړي بیت مقفې وي، لکه د غزل په شان او د بل هر بیت لومړۍ مسره یې قافیې وي او دویمه یې قافیه لري او د مطلع قافیه تعقیبوي. د بیتونو شمېر یې سره مساوي وي او ټولې مسرې یې متحدالوز نه وي او ردیف پکې اختیاري دی. چې دلته به یې څو بیتونه د نمونې په ډول وړاندې کړو.

صبح وشام په اه فغان په وایلا یم

ستا پر مخ پرتورو زلفو زه شیدا یم

صبروتوان مې بې تانشته مبتلا یم

په فراق کې دې تل خورم د ځیګروینې

له سرووینو ډک لړمون لکه حنا یم

نن فلک راباندې تبغ دجوړو کېښ

رقیبان راسره جنگ وجدال کاندی	په دربار کښې دې دسپو مدعایم
غزاله غوندې وحشي راڅخه مشه	زه صیاد دې ددیدن په تمنایم
که شل کاله دې مانې وي له مایاره	بېگانه مې هنوزمه ګڼه اشنايم

له اشنا مکړه مانې بې وفايي ده

چې سیڅي مین بې اوره جدایي ده

غمازان چې روغې چارې کړي ویجاړې	خوارعاشق به څرنګ ستا په وصل ویاړي
چې احوال دفرقت په ژبه اورم	هغه دم مې وچوي په خوله کې ناړې
دلالت په دودله عمره ځګړخون یم	په ګوګل کښې مې تل وینې دي ولاړې
یاشبنم دی چه اورېږي په چمن کې	یابلبل دی دسحر پر ګلو ژاړي
ګردغبار دې دکوڅې یم ولې دریغه	خیال دوصل دی لمن رااڅخه نغاړي
که هرڅو د تا مانې دی نن پخلا شه	دل سوخته اشنا دې راغی عذر غواړي

له اشنا مکړه مانې بې وفايي ده

چې سیڅي مین بې اوره جدایي ده

راشه راشه ای زما دزړه مقصوده	ماغریب کړه په وصال سره خوشنو ده
تش دیدن دې په سرغواړم که مینده شي	لاس پرسریم پردنیاله بله سوده
دووصل قدر زما زده چې مشتاق یم	دایاز له قدره چا زده بې محموده
له ماتمه سپاږم لکه سکاره یم	ترلیمه مې اوښې ځي دزړه له دوده
لکه زه یم تل دا ستا په درود و غم کې	بل څوک مشه هسې شان په غم الوده
په ماني ماني پرڅه زیبا نگاره	پیرمحمد غوندې اشنا دې کړ نابوده

له اشنا مکړه مانې بې وفايي ده

چې سیڅي مین بې اوره جدایي ده

ترکیب بند:

له ترجیع بند سره صرف دومره توپیر لري چې په ترجیع بند کې کوم بیت چې وروسته تر هر بند راځي تکرارېږي. مګر په ترکیب بند کې وروسته تر هر بند یو بل بیت چې بېله قافیه او معنا لري راوړل کېږي.

په ترکیب بند کې هم باید د ټولو بندو د بیتو شمېر سره مساوي وي. د حمید د ترکیب بند یو څو بندونه دا دي:

په منزل به یې سبا ګوره څوک مله وي	نه پوهېږم چې به ساد وي که به غله وي
په څه شان به شکسته زهیر په زړه وي	له نغمې به یې د زړه نغمه په خوله وي
دم قدم به یې خولې د مخ په وله وي	رانجه کړي به یې چا خاورې د پله وي
سزاوار د هر ستم د هر پېغور یم	چې مې یار په سفر تللی زه پر کور یم
یا د یاره سره تللی په سفر وای	په هر ځای مې غوړولی پرې وزر وای
یا یې مړ د بېلتانه د غمه زر وای	یا په دواړو سترګو ټپ ږوند په نظر وای
که دا نه کېدای هر ګزه معتذر وای	خود په خود مې ځان وهلی په خنجر وای
هسې پاتې شوم تر یار پورې مخ توری	په جرګه د عاشقانو کې کوز ګوری

دا څه پټ څه مروت څه صادقي ده	دا څه مينه محبت څه عاشقي ده
په مذهب د عاشقانو فاسقي ده	دم قدم دغا بازي منافقي ده
په ذمه مې د نگار گناه باقي ده	سراسر ناقابلي نالايقي ده
گويا مخ په تېۍ تور او په خره سور يم	چې مې يار په سفر تللی زه په کور يم

ازاد شعر:

۱_ هغه ډول شعر چې د دو ديزو شعري فورمونو په چوکاټ کې نه وي راغلی په بنسکلي ډول پکې يو څه بدلون راغلی وي، ځينې مصري يې له قافيې ازادې، لنډې يا اوږدې وي، په نورو اکثرو مصري کې قافيه راغلی وي، خو دا قافيه په ټولو مصري يا بيتونو کې يو شان نه وي، لکه د اسحاق ننگيار دا شعر.

په آزاد شعر کې تر ډېره حده قافيه نه وي، يوازې وزن او آهنگ لري.

آزاد شعر

ای بنکاري اشنادرته سلام کوم
 پرېږده چې دابنکلي مرغۍ والوځي
 لارې شي جوړه جوړه کولونه شي
 بنکلي شي بنایسته شي امیلونه شي
 واخلي په وزرونو کې تنکي بچي
 وموښي سینو کې گلالی بچي
 سپینې سرې مښو کې زرکني بچي
 پام کوه !

پام کوه ماشې ته گوتې مه وروړه!
 ای بنکاري اشنا درته سلام کوم
 پرېږده چې دا شنو جلگو کې وځغلي
 پېغلې د هوسیو د دامان په لور
 واروي پیکي د شنه آسمان په لور
 وخاندي راتاوې شي مستي وکړي
 ورغړي نخرې وکړي خوښي وکړي
 پام کوه!

پام کوه ماشې ته گوتې مه وروړه!
 ای بنکاري اشنا درته سلام کوم
 پرېږده د غونچو په لمن پرېوځي
 زموږ د کلي باغ کې د سپرلي بلبل
 زموږ د خمارونو شرابي بلبل
 پرېږده چې په سرو مخو کو وبولي

زموږ د بام د پاسه د سپرلو سرود
بې ته دغوټيو د ښکالو سرود
ځمکې ته د وريځو بارانو سرود
پام کوه!

پام کوه ماشې ته ځوتې مه وروړه!
ای ښکاري اشنا درته سلام کوم
ځوره دا بې ژبې مرغان مه وله
نه چې بې کوم وور بچي بې موره شي
ته هم ځوره پلار بې او بچي لری
پېغله لور ښايسته لور ګاللي لری
درد لري، آرزو لري، زړګي لري
نو!

ای ښکاري اشنا درته سلام کوم
پام کوه ماشې ته ځوتې مه وروړه!

مأخذونه:

د پښتو شعر هندسي جوړښت، محمد اسمعيل يون اثر.

د پښتو ادبياتو اوسنۍ دوره، زيورالدين زيور.

سيندونه هم مري، اسحاق ننگيال.

پنځلسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبو نو سرليکونه:	د مطلبو نو شرحه
۱	د لوست موضوع:	د سګرټو زیانونه
۲	د زده کړې پوهنیزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د سګرټو په زیانونو باندې د زده کوونکو پوهېدل، د سګرټو له کارونې څخه کرکه او ځان ساتل، د سګرټو د روغتيايي او اقتصادي زیانونو څخه خبرېدل، د سګرټو د زیانونو په هکله له کورنۍ او نورو ځوانانو سره خبرې کول.
	د تدریس لارې:	لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه، ډله ییز فعالیتونه او په یوازې توګه فعالیتونه.
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	درسي کتاب، توره تخته، تباشیر، کتابچې، قلم، د امکان په صورت کې د نشه یي خلکو ځینې انځورونه.
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	شفاهي ارزونه، د پوښتنو، لوستلو، لیکلو، ګروپي فعالیتونو، رقابتي فعالیتونو او نورو په وسیله.
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	لومړني فعالیتونه: سلام ورکول، لوستل، لیکل، ترتیب او تنظیم، د حاضري اخیستل، د تېر درس ارزونه، د کورنۍ دندې کتل.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	هڅوونکې پوښتنې: ایا تاسې داسې کسان لیدلي چې بېخوده اوبې واکه پراته وي ؟ تاسې له نشه یي توکو څخه کوم توکي پېژنئ او د هغو په هکله څه معلومات لرئ. په دې توګه ښوونکي د دې ارزونه کوي چې زده کوونکي مخکې له درس څخه په دې هکله څومره معلومات او پوهه لري؟

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:
<p>— د ښوونکي له خوا د متن لوستل او درس ته د زده کوونکو د پام اړول او ترلوستلو وروسته یې په مطلب خبرې کول.</p> <p>— د ټولو زده کوونکو تشویق او هڅونه چې متن په لوړ غږ ولولي.</p> <p>— د ټولو زده کوونکو سهم او ونډه اخیستل د پوښتنو په ځوابولو کې.</p> <p>— له زده کوونکو څخه د گرامر په برخه کې ځینې پوښتنې، لکه نوم او د هغه ډولونه.</p> <p>— د زده کوونکو هڅول چې په متن کې نوي راغلي لغتونه معنا او په جملو کې یې وکاروي.</p> <p>— د زده کوونکو په گروپونو کې تنظیم او هر گروپ ته یو ځانگړې فعالیت ورکول او په پای کې د ښه کار له امله د ښه زده کوونکي تشویق او ستایل.</p> <p>— د زده کوونکو د جرئت له مخې دوی هڅول چې د ټولگي په مخ کې د لوست لنډیز ووايي.</p>	<p>— د زده کوونکو پوره پاملرنه د کلماتو لوستلو او تلفظ ته راپرول او د متن مفهوم اخیستل.</p> <p>— د ښوونکي له تشویق سره سم د متن په لوستلو کې ونډه اخیستل.</p> <p>— زده کوونکي پوښتنو ته په ځواب ورکولو کې خپله وړتیا څرگندوي!</p> <p>— زده کوونکي له ځانه د نوم ډولونه او مثالونه وایي.</p> <p>— زده کوونکي له لارښوونې سره سم په عملي کار کې برخه اخلي.</p> <p>— زده کوونکي په گروپي فعالیتونو کې خپله وړتیا ښيي او همدا رنگه په گروپي کار کې مینه او د خپلې پوهې تبارز ښودل.</p> <p>— په اخلاقي جرئت سره د ټولگي په وړاندې د متن د لنډیز بیانول.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو توضیح کول:</p> <p>اپین: یوه تور بخنه قهوه یي رنگه ماده ده چې د کوکنارو د بوټي له شیرې څخه لاس ته راځي. د اپینو او د هغه د طبی اغیزوشتون لږ تر لږه له میلاد څخه څلور سوه کاله مخکې زمانو ته رسېږي.</p> <p>په ځینو سرچینو کې وایي چې په اروپا کې مجاریان لومړي کسان وو چې د خا شخاشو یادونه یې کړېده.</p> <p>د اسلامي تمدن په وخت کې هم ځینو شاعرانو د اپینو نوم راوړی دی، لکه قدردمنو طبیبانو، بلخي ابوعلی سینا او د محمد زکریا رازی زوی ویلي دي چې د اپینو کارونه ورو ورو په اعتیاد بدلېږي چې تل مزمن مسمومیت رامنځ ته کوي او په مړینه یې ختمېږي.</p> <p>هېروین:</p> <p>هېروین له قویترینو او ډېرو خطرناکو روږدېدونکو موادو څخه دي چې د مورفینو له تقطیر څخه لاس ته راځي.</p> <p>نوموړي مواد یې په طبابت کې د مورفینو په ځای کارول، کله چې پوه شول چې دا مواد له مورفینو څخه هم خطرناک دي، نو د هغه په جوړولو او کارولو یې بندیز ولگاوه، دا داسې وخت و چې ډېر خلک پرې روږدې شوي وو.</p> <p>روږدو خلکو هغه په بېلا بېلو ډولونو، لکه څکول (لوڅکی کول). د پوستکي لاندې او په رگ کې یې پیچکاري کولو له لارې کارول.</p> <p>هیروین، مورفین او اپین د انسان توانمندي او جنسي قوه له منځه وړي او په سلو کې اتیا خلک چې په دغو موادو روږدي دي له دې قوې څخه بې برخې دي.</p> <p>د دغه نشه یي توکو اغېزه د خوب د ډېرېدو، لږ خوراکي (بې اشتهايي) سبب کېږي او د انسان حسي اعصاب کمزوری</p>	

کوي.

په هېرويينو باندې اخته او روږدي کسان ورو ورو په خپل ځان بې اعتمادۍ کېږي او په پای کې په يوه طفيلي او بې شخصيته انسان باندې بدلېږي. دوی هميشه د خپلې نشې په فکر کې وي او د هغو د لاس ته راوړلو لپاره هر ډول خيانت، لکه: غلا، لوټول او حتی په وژلو لاس پورې کوي.

د ستونزمنو برخو روښانول:

په متن کې د (ی) بنودل: جوړېږي، په څرگنده (ي) پای ته رسېدلی.

گرځي، لري او نومېږي هم په څرگنده (ي) پای ته رسېدلي دي.

داسې: په اوږده (ې) پای ته رسېدلی دی.

د لاندې لغتونو معنا:

روږدی: اموخته

روغتیا: صحت او سلامتي

سړی: شش

هڅه: کوبښ

ویار: افتخار

ستونی: گلو، مری

کرغېږن: الوده او ناپاک

بدمرغي: بدبختي

اوری: بیر

لامل: وسیله، علت

— په لوست کې د صفت او موصوف مثالونه:

سپېڅلی دین، ژېړ غاښونه، بدبویه ځان، ستړی بدن، مشترک دښمن، خوږ نعمت

— په لوست کې عام او خاص نومونه:

خاص نومونه: د اسلام دین.

عام نومونه: کار، ټولنه، موټر، دوکان، هوټل، دفترونه، پارکونه.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

سگرت او نسوار هغه مضر توکي دي چې له ډېرې پخوا زمانې څخه زموږ گران هېواد افغانستان ته له نورو هېوادونو څخه راوړل شوي او دلته رواج شوي دي. دا دواړه نشه يي توکي د اخته کېدو لومړني بنسټ اېښودونکي گڼل کېږي او دادواړه توکي د تنباکو له بوټي څخه جوړېږي. تنباکو هغه بوټی دی چې لویې او پرېرې پانې لري او زیر ته ورته کریمي گلان او مېده غونډې تور تخم لري. په معتدلو او گرمو سیمو کې کرل کېږي. دا بوټی لومړی ځل کرسټف کلمب پیژندلی دی چې د ځمکې د کرې د اثبات په خاطر یې د نړۍ په ځینو برخو کې اوږده سفرونه وکړل او د خپلو سفرونو په بهیر کې هغې ځمکې ته ورسېده چې نن ورځ د کیوبا په نامه سره یادېږي. کرسټف کلمب د لومړي ځل لپاره له داسې بوټي سره مخامخ شو چې خلکو ورڅخه د سټریا او خستګۍ د لرې کولو لپاره کار اخیسته، نوموړي عالم د دې بوټي پانې او دانې له ځانه سره اروپا ته راوړې او له اروپا څخه یې د وخت په تېرېدو سره د نړۍ نورو هېوادونو ته تخمونه ولېږدول شول. نن سبا د نړۍ په هره برخه کې په پرېمانه اندازه پیدا کېږي او د تنباکو له بوټي څخه په بېل بېل ډول گټه اخیستل کېږي، لکه پېپ، چلم او نسوار، تر ټولو د سگرتو اندازه زیاته ده. اوسنیو څېړنو داسې ثابته کړې ده چې نشه يي توکي د سرطان د ناروغۍ اغېزې په سگرتو او تنباکو کې له نورو کیمیاوي موادو څخه زیاتي دي هغه بېلا بېل کیمیاوي مواد چې د سگرتو په لوګي کې شتون لري د انسان د بدن په بېلا بېلو برخو باندې منفي اغېزې کوي چې موږ یې دلته د هغو شپږو توکو چې تر ټولو زیات زیانمن او خطرناک دي یادونه کوو.

۱_ نېکوتین چې ډېر زیات مسموم کوونکي او خطرناک دي او د روږدي کېدو سبب کېږي.

۲_ مونو اکساید کاربن چې د زړه سکنه رامنځ ته کوي.

۳_ ارسنیک چې زیاته اندازه کارونه یې د مسمومیت سبب ګرځي.

۴_ سیانیک اسید چې زیاته اندازه کارونه یې د ډېر خطرناک مسمومیت سبب ګرځي.

۵_ رادیو اکتیف مواد چې د سرطان رامنځ ته کوونکي دي، د بدن په غړو په ځانګړي ډول په سترګو او وینه باندې ناوړه اغېزه لري.

۶_ د امونیا ګاز چې د ډېر شدید تلپاتي او په وینه کې د اختلا لوندو د رامنځ ته کېدو او د تېزابو د جوړېدو سبب کېږي. او د دې ترڅنګ سگرت څکول یا یې لوګی تنفس کول ځینې داسې نورې ستونزې زېږوي لکه خوله بدبویه کوي، غاښونه خرابوي او رنګ ژېړوي، سږي خرابوي، نفس تنګي یا ساه بندې پیدا کوي. د سترګو د لیدو ځواک راکموي، دا وریو او شونډو طبیعي رنګ خرابوي، اوږۍ شنې کېږي، عمر کموي، وېښتان رږوي. د بدن سټریا زیاتوي، خو د دغو ستونزو سربېره دا وریو، سږو، معدې، ستوني او نورو غړیو د نه درملېدونکو سرطاني نارغیو لامل ګرځي او د دې ترڅنګ د دماغي سکټې د زړه حملې او نورو ناوړغیو لامل کېږي، خو د یو سگرت په څکولو سره د زړه ضربان په یوه دقیقه کې شل وارې زیاتېږي، خو له شل دقیقو وروسته دغه ضربان نور هم لاریاتېږي، وروستیو څېړنو داسې ښودلی ده چې په نړۍ کې په کال کې پنځه میلیونه کسان د سگرتو د ناروغۍ له امله خپل ځانونه له لاسه ورکوي. دغه شمېر څرګندونې چې د سگرتو له امله د وژل شویو شمېر په لومړۍ نړیواله جګړه کې د وژل شویو تر شمېر زیات دی، ځکه چې په لومړۍ نړیواله جګړه کې په څلورو کلونو کې لس میلیونه انسانان له منځه تللي دي. په داسې حال کې چې په څلورو کلونو کې د سگرتو له امله د وژل شویو کسانو شمېر تر شل میلیونو زیات دی.

ماخذ:

د مخدره توکو ضررونه، ۱۳۸۸ لمريز کال.

شپاړسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرلیکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	پښتو غزل
۲	د زده کړې پوهنیزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به وکولای شي چې د لوست په پای کې لاندې موخې ترلاسه کړي.</p> <p>— غزل به وپېژني او په مطلب به یې پوه شي.</p> <p>— د پښتو غزل د جوړښت په اړه به معلومات ترلاسه کړي.</p> <p>— په پښتو کې به د غزل په تاریخچه وپوهېږي.</p> <p>— د غزل د لیکلو او لوستلو مهارت به یې زیات شي.</p> <p>— په پښتو ادب کې به د کلاسیک او معاصرې دورې غزل ویونکي شاعران وپېژني.</p> <p>— د کلاسیک او معاصر غزل ترمنځ به توپیر وپېژني.</p> <p>— په غزل کې به د صفتونو له کارولو سره بلد شي.</p>
۳	د تدریس لارې:	یو کسيز فعالیت، ډله ییز فعالیت، یوازې توګه لیکل او لوستل، شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر، کارتونه، د ښوونکي د یادښت کتابچه
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې، عملي کار، فردي پوښتنې، ډله ییز کار، د ښوونکي د یادښت کتابچه.
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام او روغې، د ټولګي تنظیم، د حاضري اخیستل، د کورنۍ دندې له کتلو وروسته د نوي لوست اړیکې رامنځ ته کول.
۷	د انګېزې رامنځته کول:	<p>— ایا د شعر له نامه سره اشنایي لری؟</p> <p>— شعر ونه ټول یوشان دي که سره توپیر لري؟</p> <p>— د شعر کوم ډولونه پېژنئ؟</p>

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي تختې ته گوري او د لوست په سرليک ځان پوهوي.</p> <p>— زده کوونکي کتابونو ته گوري او د ښوونکي لوستلو ته غوږ نیسي.</p> <p>— زده کوونکي متن په چوپتیا سره لولي.</p> <p>— زده کوونکي لاس پورته کوي او د متن په لوستلو کې برخه اخلي.</p> <p>— زده کوونکي لغتونه او معنا یې له تختې څخه په خپلو کتابچو کې لیکي.</p> <p>— زده کوونکي په خپلو ډلو کې کار کوي او په وار سره د ډلو یو یو غړی د ټولگي نورو گروپونو ته د خپل کار معلومات ورکوي.</p> <p>— زده کوونکي د ستونزمنو کلمو پوښتنه کوي.</p> <p>— زده کوونکي د غزل په اړه معلومات په خپلو خبرو کې بیانوي.</p> <p>— زده کوونکي د صفت او موصوف مثالونه وایي او په جملو کې یې په شفاهي ډول کاروي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع په خپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې پرې کار کوي.</p>	<p>— ښوونکي دې د نوي لوست سرليک (پښتو غزل) په تخته وليکي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې بلنه ورکړي چې خپلو کتابونو ته وگوري او په خپله دې لوست په مناسب لور اوازولولي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي چې هر یو یې له ځان سره په پټه خوله ولولي.</p> <p>— په وار سره دې متن په څو زده کوونکو باندې په مناسب لور اواز ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې د لغتونو معنا په تخته وليکي او زده کوونکي دې یې په خپلو کتابچو کې وليکي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په ډلو وېشي او هرې ډلې ته دې دنده ورکړي چې په متن کې د راغلو غزلونو په جوړښت، مفهوم او موضوعاتو خبرې وکړي.</p> <p>— یادې د زده کوونکو له هرې ډلې یو غړی د ټولگي مخې ته راشي او د خپلې ډلې دکار په برخه کې دې نورو ته معلومات ورکړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې وخت ورکړ شي چې د ستونزمنو کلمو پوښتنه وکړي او ځانونه په لوست پوهوي.</p> <p>— د زده کوونکو له پوهېدو څخه د ډاډ په خاطر دې له څو زده کوونکو پوښتنه وکړي چې د غزل په هکله معلومات وړاندې کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي وگماري چې د فعالیتونو په ورکړ شوو جملو کې د صفت او موصوف ترکیبونه پیدا او بیا له هر موصوف سره بل صفت د یوې جملې په ترڅ کې راوړي.</p> <p>— کورنۍ دنده : زده کوونکي دې دغزل پنځه بیتونه په نشر او پي او په خپلو کتابچو کې دې وليکي .</p>
<p>د متن ستونزمنو بر خوروښانول:</p> <p>صفت — موصوف</p> <p>سپین — کاغذ (سپین کاغذ)</p> <p>تور — قلم (تور قلم)</p> <p>بره — چینه (بره چینه)</p>	

يخې _ اوبه (يخې اوبه)

رڼه _ هنداره (رڼه هنداره)

د متن خاص نومونه:

خوشحال خان خټک، عبدالرحمان بابا، عبدالحمید مومند، میرویس نیکه، عبدالشکور رشاد، شیر شاه مینه.

دښوونکي لپاره اضافي معلومات:

غزل هغه شعري ډول دی چې له عربي څخه پښتو ادري ته راغلی دی. غزل په پښتو ادبیاتو کې هم خپل پرمختیایي پړاوونه وهلي دي. له څو پېړیو راهیسې په پښتو شاعری کې غزل شته او خوراښه پرمختګ یې کړی دی. غزل هغه شعرته وایي چې د لومړني بیت دواړه نیم بيتي سره هموزنه اوهم قافیه وي. دنورو بیتونو د دویم نیم بيتي قافیه باید له لومړني بیت سره برابره وي، خودټولو وزن باید سره یوډول وي. غزل له پنځو بیتونو څخه تر پنځلسو بیتونو پورې وي. خواوسني شاعران هڅه کوي چې د غزل د بیتونو شمېر تر نهو زیات نشي. غزل به پخواغنايي او عشقي مضامین درلودل، خواوس له نیکه مرغه هر ډول مضامین په خپله غېږه کې رانغاړي. په پښتو ژبه کې لومړنی تر لاسه شوی غزل د اکبرزمین داوري دی. اکبرزمین داواراوسیدونکی و، پخوا (داور) باله کېدی اودغزنوي اوغوري پاچاهانوپه عصر کې یې روڼ مدنیت درلوده، ښکلي په زړه پورې ودان ښارونه پکې و دان شوي وو. د هغه وخت مسکوکات په کې تراوسه میندل کېږي. اکبرزمین داوري د ژوند زمانه ۷۵۰ هجري قمري کال اټکل شوې ده اوده دغزلونو یوښکلی دیوان درلود خوبدبختانه یوازې یودوه غزلونه یې مورتې راپاتې دي. د ده غزل په خپل عشقي رنگ کې رابښکاره کېږي اوبه پښتو ادبیاتو کې نوی څرک څرګندوي، لکه چې وایي.

غزل

دخپل ځان له حیرانیه څه ویل کړم
دعشق ویربه تل پخپله پتول کړم
مامدام لکه بوراپه ګلوګشت کړ
اوس به ځم په سرتورسرفراق دګل کړم
دغمازلې مـون به زه په لمبه کېږم
ځینې هېره دیاربزم ګل اومل کړم
زما دیاردمینې اورپه زړه کې بل دی
زه به سراومال ښنم دید به حاصل کړم
دبېلتون له ویره ژاړم اوبښکې وینې
زه (اکبر) په خپل اشنا دسربښدل کړم

خوپاتې دې نه وي چې په لرغونې دوره کې له اکبرزمینداوري څخه نورو شاعرانوهم لکه شیخ محمدصالح، زرغونې کاکړې علي سرورلودې اوداسې نورو شاعرانودغزل نیلې زغلولې دي. دشعراوشاعرئ میدان یې خالي پرې ایښی نه دی. خوله لرغونې دورې څخه په منځنۍ دوره کې غزل لاښه پرمختګ وکړ اودموضوع له پلوه یې بېل بېل مضامین راخیستي اوژبنی هنرې لوړپوړته رسېدلی دی. چې دابښکلايي خوشحال خان خټک، صوفي شاعرعبدالرحمان بابا، عبد الحمید مومند اوداسې یوشمېرنورو شاعرانو په غزلونو کې ترسترګو کېږي.

له منځنۍ دورې څخه وروسته بيا په معاصرې دورې کې د پښتو غزل بيا ډېر لوړ پورته رسېدلی او په هره برخه کې يې خورا ښه پرمختګ کړی دی . ژبنی اړخ يې د هنر په ګاڼه سښال شوی دی . او ډول ډول مضامين يې په خپله غېږ کې راغځولي دي . ځينې خبرې پکې دومره ځليدلي دي چې حتې د بابا لقب يې ګټلی دی . لکه استاد امير حمزه شينواری . امير حمزه شينواری د خيبر په هسکه او جګه دره کې په ۱۹۰۷ م زېږديز کال سترګې نړۍ ته پرانيستې دي . د حمزه بابا پلار دخپلې سيمې يو مخور قومي مشر و امير حمزه دوه کلن و چې مور يې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې کړې . او بابا د عمر اتم پسرلی لانه و بشپړ کړی چې پلار يې وفات شو . حمزه بابا شپږ کلن و چې دلنډي کوتل په لومړني ښوونځي کې شامل شو . او تر شپږ کلنۍ پورې يې په همدغه ښوونځي کې زده کړو ته دوام ورکړ . او بيا يې دنوروزده کړو لپاره د پېښور په اسلاميه کالج کې خپلوزده کړو ته دوام ورکړ . حمزه بابا پنځه کلن و چې شعراو شاعري يې پيل کړه . خو حمزه بابا دلومړي ځل لپاره په اردو ژبه شعرونه ويل ، له څه مودې وروسته دخپل استاد شيخ عبدالستار په سپارښتنه يې په خپلې مورنۍ ژبه پښتو شعراو شاعري پيل کړه او د ژوند تر پايه پورې يې د پښتو ادبي بهير ګرځندی کړ او پښتو غزل ته يې ښکلا او ځواني وبخښله ، لکه څنګه چې دی په خپله وايي .

ستا په انگو کې د حمزه دوينو سره دي   ته شوې د پښتو غزله ځوان زه دې بابا کړم

خو حمزه بابا د پښتو د ادب د بډاينې لپاره ډېر علمي او فرهنگي خدمتونه کړي دي چې هريوې د ستايلو وړ دی اوزيات شمېر کتابونه يې وليکل چې يوشمېر يې دده په ژوند د چاپ حق خپل کړی دی . په پای کې دهغې ناروغي له امله چې ورپېښه شوې وه په کال ۱۳۷۲ لمريز کال له دې فاني نړۍ څخه ابد ي او تل پاتې نړۍ ته مخه کړه .

ماخذ : د تربيت مجله شپږمه ګڼه .

نوميالي شاعران او ليکوال ، پوهاند صديق الله رښتين د موسسه نشرات تاج محل کمپني ، پېښور .

اوولسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرلیکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	مېرمن عینو
۲	د زده کړې پوهنیزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>— د پښتنو سیمو یا د هېواد د مشهورو څېرو پېژندنه،</p> <p>— د مېرمن عینو په هکله پوهه او معلومات ترلاسه کول،</p> <p>— د مېرمن عینو د مشهورېدلې ویاړ او افتخار په نورو ته بیان کړای شي.</p> <p>— د نوم حالتونه وپېژني او په جملو کې به یې له یو بل څخه توپیر کړي.</p>
۳	د تدریس لارې:	سوال او ځواب، ډله ییز او ځانګړي فعالیتونه، یوازې لوستل او لیکل.
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	درسي کتاب، توره تخته، تخته پاک، تباشیر، کتابچه
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	شفاهي ارزونه، عملي کار په ګروپي ډول. لوستل، لیکل، سوال او ځواب.
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	لومړني فعالیتونه: سلام ورکول، حال او احوال پوښتنه، د حاضري اخیستل، د ټولګي تنظیم، د تېر درس ارزونه او ډګورنۍ دندې کتل او اصلاح.
۷	د انګېزې رامنځته کول:	<p>هڅوونکي پوښتنې:</p> <p>— تاسې د هېواد له نومياليو ښځو سره اشنا یاست او د هغو له جملې د چا په هکله مو څه اورېدلي یا لوستلي دي؟</p> <p>په دې توګه ښوونکي ته پته لګېږي چې په دې برخه کې څوک کم او زیات معلومات لري او د عینو نوم له زده کوونکو څخه ترلاسه کوي.</p>

د ښوونکي فعاليتونه:	د زده کوونکو فعاليتونه:
<p>— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې د لوست د عنوان د پيدا کولو لپاره پاملرنه وکړي او تر ويلو وروسته دې ښوونکی هغه په تخته وليکي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکي په چوپتيا سره د متن لوستلو ته وهڅوي او د دوی د متن د لوستلو بهير دې وڅاري.</p> <p>— ښوونکی دې د متن په لوستلو پيل وکړي او په مناسب آواز دې ولولي او د مفهوم په برخه کې دې پوره څرگندونه وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې د متن لوستلو ته يو يو زده کوونکی د ټولگي مخې ته راوغواړي او د لوست يوه يوه برخه دې پرې ولولي او له ځينو نورو زده کوونکو څخه دې د لوست د لنډيز په هکله وپوښتي.</p> <p>— ښوونکی دې ځينو زده کوونکو ته موقع ورکړي چې له نورو زده کوونکو څخه د لوست د فعاليتونو پوښتنې وکړي او د نه پوهېدو په صورت کې دې ورسره مرسته وکړي او هغه دې پوره تکرار کړي چې نور زده کوونکي هم پکې ونډه واخلي.</p> <p>— په پای کې دې له پاتې کسانو څخه په وار سره وغواړي چې يو يو تن د متن لاندې لغتونه په تختې وليکي او ودي وايي چې له گرامري اړخه دغه ترکيب څه نومېږي؟</p> <p>خلور کتابونه، شپږ قلمونه، پنځه نجونې، لس مېزونه، اته هندوانې.</p> <p>— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې د لوست د فعاليت وروستی برخه ولولي او پوښتنو ته يې ځوابونه ووايي. زده کوونکي دې پکې فعاله برخه واخلي. زده کوونکي خپله دنده ترسره کړي.</p>	<p>— زده کوونکي دې د عنوان د پيدا کېدو لپاره هڅوونکو پوښتنو ته ځوابونه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې په پوره غور سره متن په پټه خوله ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کلمو لوستلو او تلفظ ته پاملرنه وکړي او خپلې ستونزې دې له مينځه يوسي او همدا رنگه د متن په مفهوم دې ځانونه پوه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپله علاقه، لياقت او زيارنه د متن په لوستلو او د لنډيز په ويلو کې وښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې له يو بل نه د فعاليتونو په اړه پوښتنې وکړي او د فعاليتونو ځوابونه دې ووايي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ليکلو په فعاليت کې خپله ونډه وښيي او د ترکيبونو ځانگړنې دې څرگندې کړي.</p> <p>— زده کوونکي د فعاليتونو د برخې پوښتنو ته ځوابونه ووايي او خپله وړتيا دې څرگنده کړي.</p>
<p>د لوست د ستونزمنو ټکو توضيح:</p> <p>احمد شاه بابا: د زمان خان سدوزي زوی د ابدالي يا دراني (د افغان سړبن له څانگې) قبيلې پورې اړوند ۱۳۵۱ ق. (۱۷۲۲ م.) کال شاوخوا په هرات کې وزېږېد، څرنگه چې په ۱۱۵۱ ق. (۱۷۳۸ م.) کال نادر افشار هرات او کندهار ونيول او تر هغې وروسته يې له مازنداران څخه خپل دربار ته راوغوښت او د اووه زرين ابدالي لښکر په مشرتابه يې له ځان سره مقرر کړ او داغستان او ايران په جنگي سفرونو کې يې شپږ کاله له نادر شاه سره داسې مېړانه او اخلاق وښودل چې د نادر د ځانگړې پاملرنې وړ وگرځېد، هغه ته يې د هغه د وړتيا په خاطر وويل: ته به تر ما وروسته پادشاهی ته ورسېږي،</p>	

څرنگه چې نادر افشار ووژل شو احمد خان له ابدالي لښکر سره د ۱۱۶۰ ق. کال په رجب (۱۷۴۷ م.) کې کندهار ته راغی. د کندهار د قومونو مشرانو احمد شاه د (دراني) په لقب د ۱۱۶۰ ق. په رجب کې چې (۱۷۴۷ م.) کال له جولای سره برابر دی، خپل پاچا وټاکه. ده کندهار خپل پایتخت وټاکه او اداري، لښکري، مالي، مدني او درباري تشکيلات یې جوړ کړل.

په ۱۷۷۲ م. کال د جون په لسم د پنجشنبې د غرمې په وخت د کندهار د توبې غره په سیمه کې د ۵۱ کلونو په عمر وفات شو او د کندهار په ښار کې خاورو ته وسپارل شو. احمد شاه د اوسني افغانستان مؤسس، عادل، دینداره، اداره چې، مدبر او زړور شخص و.

اضافي معلومات :

که موږ خپل وياړلي تاريخ ته په ځير سره کتنه وکړو. دابه راته جوتنه شي چې زموږ گران وطن افغانستان د خپل جغرافيايي جوړښت له پيل څخه تردې دمه په خپله غېږه کې داسې نوميالي اوننگيالي زامن او توريا لي لوني روزلي دي چې په هر ميدان کې يې خپله توره اومېرانه ښودلې ده . چې په خپلو سربښندنو يې دتاريخ پانې ښکلې کړي دي . ددې نومياليو په لړ کې مېرمن عينو هم په خپل افغاني احساس دخپل پت اوعزت دساتنې اودپښتنو دسرلورۍ په خاطر دخپل مېرني ولس په وړاندې خپله مېرانه څرگنده کړه اوپه وياړ يې سترواکمن اعلحضرت احمدشاه بابا داسې ونازوله چې نوم يې په تاريخ کې دتل لپاره ژوندی پاتې شو اوهغه لوی کاريزيې په انعام کې ورته وبخښه چې تراوسه د عينو په نامه مشهور دی او دا کاريز د کندهار له زاړه ښار لمرخاته خواته پروت دی.

ماخذ :

ايرانادایرة المعارف ۱۳۸۱ هـ. ش. کال.

اتلسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبو نو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	جرګه
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>— زده کوونکي به وکولای شي چې جرګې په ارزښت وپوهيږي .</p> <p>— د جرګې اړتياوې به وپېژني او مطلب به يې نورو ته بيان کړای شي.</p> <p>— د جرګو د جوړولو په ضرورت به وپوهيږي.</p> <p>— د جرګې متن به ولوستلی شي.</p> <p>— زده کوونکي به په افغانستان کې له پخوانيو تاريخي جرګو څخه خبر شي.</p>
۳	د تدریس لارې:	په يوازې توګه لوستل، ډله یيز کار، پوښتنې او ځوابونه، لوستل، ليکل، ويل او اورېدل.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	د ښوونکي د يادښت کتابچه، د جرګو انځورونه، تخته، تباشير.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	شفاهي، تحريري پوښتنې، لوستل، ليکل، عملي کار، ډله یيز کار، د ښوونکي د يادښت کتابچه.
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	له سلام او روغې، د ټولګي له تنظيم، د حاضرۍ اخيستلو او کورنۍ دندې له کتلو وروسته د يو زده کوونکي په واسطه د ټولګي په تخته د کورنۍ دندې ليکل او زده کوونکو ته بلنه ورکول چې خپلې کورنۍ دندې ورسره پرتله او اصلاح کړي.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	که ستاسې په کلي کې د دوو کورنيو ترمنځ څه خوابدي پېښه شي، څنگه يې پخلا کوي. هغه خلک چې په دغه روغه کې کښي دغه مجلس په څه نامه يادېږي؟

د زده کوونکي فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې له روغې نه وروسته کورنۍ دندې د ښوونکي کتلو ته وړاندې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې ځواب ورکړي چې جرګه شخړې له منځه وړي او روغه جوړه رامنځ ته کوي.</p> <p>— زده کوونکي دې لوست ته پام وکړي او د ښوونکي لوستلو ته دې غوږ ونیسي.</p> <p>— زده کوونکي دې په پټه خوله متن ولولي او ستونزمنې برخې دې په نښه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لوست په لوستلو کې برخه واخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او ستونزمنې کلمې دې په نښه کړي او نور زده کوونکي دې د متن په لوستلو کې وړتیا ونیسي.</p> <p>— زده کوونکي دې په خپلو ډلو کې د جرګې د فعالیتونو په برخه کې خپل معلومات وليکي.</p> <p>— په وار سره دې هرې ډلې یو غړی د ټولګي مخې ته راښيي او د خپل ګروپ کار دې نورو ته بیان کړي.</p> <p>— په وار سره دې هر زده کوونکی و غواړي چې په ټولنیز ژوند کې د جرګو په اړتیاوو خبرې وکړي چې نور زده کوونکي یې په ارزښت پوه شي.</p> <p>— زده کوونکي دې کورنۍ دنده په خپلو کتابچو کې وليکي او په خپلو کورونو کې دې بشپړه کړي.</p>	<p>— ښوونکي له سلام او روغې، د ټولګي له نظم د حاضری-اخیستلو او کورنۍ دندې له کتلو نه وروسته د نوي او تېر لوست اړیکې رامنځ ته کوي.</p> <p>— هڅوونکي پوښتنې: شخړې څنګه له منځه وړو؟ په ټولنو کې کوم کارونه په جرګوسره حل کېږي؟</p> <p>— ښوونکي دې دنوي لوست سرلیک (جرګه) په تخته و لیکي او بیا دې په مناسب لوړ آوازو لولي او زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي چې کتابونو ته پاملرنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په پټه خوله ددرس لوستلو ته تشویق کړي خو دوی ستونزمنې کلمې او برخې په نښه کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي چې متن په وار سره یو یو زده کوونکی په لوړ غږ ولولي.</p> <p>— څو تنو زده کوونکو ته دې په وار سره بلنه ورکړي چې د ټولګي مخې ته راشي او لغتونه په تخته وليکي، پخپله او نور زده کوونکي دې په کتابچو کې وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ډلوو وېشي چې هره ډله د جرګو او مرکود فعالیتونو په (۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸) شمېرو باندې یو څه وليکي.</p> <p>— د هرې ډلې یو غړی دې د ټولګي مخې ته راوغواړي چې د خپلې ډلې د کار څرنگوالی ټولو ته ووايي.</p> <p>— څو تنو زده کوونکو ته دې د هغوی له خوبښې سره سمه بلنه ورکړي چې په ټولنیز ژوند کې د جرګې په اړتیا خبرې وکړي او نور زده کوونکي دې په ارزښت پوه کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکړي چې په کلي کې د هغو جرګو په اړه معلومات راغونډ کړي چې د دوی په کلي کې د شخړو په له منځه وړلو کې جوړې شوي وي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>د لاندې لغتونو معناګانې:</p> <p>کمزوری: ضعیف</p> <p>مکلف: په یوه کار ګمارل شوی یاديو کارترسړ کوونکي</p> <p>صلاحیت: واک</p>	

دود: رسم او رواج

تضمين: ضمانت كول

په متن كې نومخړي دا دي:

خپل: مشترک ضمير دى

هغه: اشاري نومخړى دى

كله: استفهامي نومخړى دى

زمونږ: ملكي يا اضافي نومخړى د جمع متكلم لپاره راځي.

خوك: په استفهامي او مبهم نومخړو كې كارول كېږي.

تاسې: شخصي ضمير د جمع مخاطب لپاره دى.

اضافي معلومات:

پښتانه چې د نننۍ نړۍ اريايي توکم يوه مشهوره څانګه ده او په يوه سره تړلې او نښتې سيمه کې ژوند کوي او له پيدايښت سره سم داسې دودونه او رواجونه لري چې د پښتون قوم د تدبير او تعقل اثبات يې کړی دی، د هغه له جملې څخه يو ډېر لوی دود د جرګې په نامه يادېږي چې د شورا او مشورې په توګه يې په قران عظيم الشان کې هم يادونه شوې ده لکه چې وايي: ((تاسې مشوره وکړئ په خپلو کارونو کې)) جرګه په اصل کې يو پښتو لغت دی چې د څو يا ډېرو وګړو د يو ځای کېدو په معنا ده د جرګې کلمه د سنسکريټ اوريګويدا په لرغونو اثارو کې هم راغلې ده، خو جرګې په دوه ډوله دي. يوه لويه جرګه او بله وړه جرګه ده. لويه جرګه د لويو او ملي کارونو د حل لپاره دايږي او وړه جرګه د وړو کارونو او ستونزو لپاره، خو دا دواړه جرګې هره يوه په خپل ځای کې د اهميت وړ دي او پښتو تر اوسه دغه خپل تاريخي دود پاللی او ساتلی دی او د جرګو او مرکو دغه ټولنيز روح د دوی په رګونو کې داسې ننوتلی دی چې هېڅکله ورته بېلېدای نشي، نو د پښتنو د همدې قوي او ټينګ خوی او دود پر اساس د هر ستونزمن او سخت کار په وخت کې يې ولسي او ملي جرګې رابللي دي او په ګډه يې د حل او پرېکړې لارې چارې برابرې کړي دي.

دا دی په ترتيب سره په هغو جرګو بحث کوو چې د افغانستان په تاريخ کې تېری شوي دي.

۱_ د ميرويس خان هوتک په دوره کې ډېرې لويې جرګې تېرې شوي دي. لومړۍ جرګه په کال ۱۷۰۵م. کې د کندهار د زاړه ښار په کوکران نومي ځای کې جوړه شوی وه، په دې جرګه کې داسې پرېکړه وشوه چې د صفوي يرغلګرو په وړاندې دې په خپله ميرويس خان له خپل تدبير څخه کار واخلي.

دويمه لويه جرګه په کال ۱۷۰۷م. کال کې د کندهار شمال ختيځ ته په مانجه نومي ځای کې جوړه شوی وه. په دې جرګه کې سربېره د پښتنو په بيلا بېلو قبيلو او قومونو، لکه بلوڅ، هزاره او تاجکانو هم ګډون کړی و او د ګرګين پر ضد يې د عمومي پاڅون نقشه جوړه او په عمل کې يې پلې کړه، تر برياليتوب وروسته ۱۱۱۹ هـ. ق. کال يې ميرويس خان د ملي مشر په توګه وټاکه.

۲_ د احمد شاه بابا د دوران جرګه: دا جرګه په کال ۱۷۴۷م. کال کې په کندهار کې د بېلا بېلو افغاني مشرانو په يووالي د هېواد د مشر او واکمن د ټاکلو لپاره جوړه شوې وه او پوره اته ورځې يې دوام وکړ. په نهمه ورځ يې صابر شاه ملنګ د احمد خان نومي څلريشت کلن ځوان په سر کې د غنمو وړی کېښود او د جرګې د ټولو ګډون والو له خوا ومنل شو او د خپلې امپراطورۍ د لوړو کارنامو او په ملت د مهربانۍ له مخې د بابا لقب ورکړل شو.

۳_ د ملي غازيانو لويه جرګه: دا جرګه د افغان او انگليس د لومړۍ جګړې په بهير کې د ۱۸۴۱م. کال. د نومبر په لومړۍ نېټه د روژې په مبارکه مياشت کې د شپې له خوا د عاشقانو او عارفانو په زيارت کې جوړه شوه او په پای کې هغه وخت د انګرېزي ښکېلاکګرو په وړاندې د عمومي پاڅون لپاره انقلابي شورا جوړه او نواب محمد زمان خان يې د رئيس او امين الله خان لوګري يې د مرستيال په توګه وټاکل. د دې جرګې مشهور غړي عبدالله خان اخکزي، مير مسجدي خان او نورو چې ملي غازيان د همدې لويې جرګې په مشرتابه د جهاد او برې پړاو ته ورسيدل او انګرېزان په ۱۸۴۲م. کال له ماتې سره مخامخ او تېښتې ته اړ شول.

۴_ د امير شير عليخان د دورې جرګې:

د امير شيرعليخان په دوره کې دوې لويې جرګې رامنځ ته شوې:

لومړۍ جرګه په کال ۱۸۶۵م. کې جوړه شوه او نيږدې ۲۰۰۰ تنو پکې ګډون کړی وو. امير ته يې دا مشوره ورکړه چې کورنی اړو دوړ پای ته ورسوي.

دويمه لويه جرګه يې په ۱۸۸۳م. (۱۲۹۰ق.) کال په کابل کې جوړه شوی چې امير خپله کابينه جوړه کړه او سيد نور

محمد شاه يې صدراعظم او نور يې په هره برخه کې وزيران وټاکل.

۵_ د امير حبيب الله خان د وخت لويه جرگه:

دا جرگه له علمي، روحاني او قومي شخصيتونو او د دولت له ارکانو څخه په ۱۹۱۵م. کال جوړه شوی وه، د نړيوالې جگړې په اړه يې د افغانستان د بې طرفۍ پرېکړه وکړه.:

۶_ د امير امان الله خان د واکمنۍ د وخت جرگې:

لومړۍ لويه جرگه د ننگرهار مشرقي په نامه په ۱۹۲۰م. کال کې جوړه شوه چې د هېواد وگړي د خپلواکۍ ساتلو ته چمتو کړي، دا ځکه چې خپلواکي نوې ترلاسه شوی وه.

دويمه لويه جرگه ۱۹۲۴م کال د نومبر په پنځمه او شپږمه نېټه په کابل کې جوړه شوه، ترڅو د دولت په پرېکړو او دريځ غور وکړي.

۷_ د اعليحضرت محمد ظاهر شاه د وخت لويې جرگې:

د محمد ظاهر شاه په څلوېښت کلنه دوره کې دوې لويې جرگې منځ ته راغلي دي. لومړۍ جرگه په ۱۳۳۴ هـ . ش کال. د لړم د مياشتې په ۲۲ د پښتونستان د ملي ورځې په باره کې رامنځ ته شوه او ټول ټال ۳۳۱ تنو پکې گډون درلود.

دويمه لويه جرگه: په کال ۱۳۴۳ هـ . ش. په ۲۳ د سپتمبر د اساسي قانون د تصويب لپاره د ارگ په سلام خانه کې جوړه شوه او غونډه د محمد ظاهر شاه له خوا پرانستل شوه.

۸_ د حامد کرزي د وخت بېړنۍ لويه جرگه: دا جرگه د بن د فيصلې په اساس د ملي وحدت د منځ ته راتلو او د لنډ مهاله حکومت جوړېدلو او نورو مسالو د حل لپاره په ۱۳۸۰ کال د جوزا له ۲۱ نه تر ۳۰ نېټې پورې دلويې اضطراري جرگې په نامه کابل د پولې تخنيک په انستيتوت کې جوړه شوه له ۱۵۰۰ تنو زياتو منتخبو وکيلانو پکې گډون درلوده.

ماخذونه:

افغانستان در قرن بيست

ټول افغان مجله لومړۍ گڼه

د پښتو تاريخ، قاضي عطاء الله خان، پېښور.

نولسم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	چاپېريال پاک ساتل
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>— زده کوونکي به پاک چاپېريال وپېژني او په ارزښت يې وپوهېږي.</p> <p>— د خپل کور، ټولګي او چاپېريال په پاک ساتلو کې به برخه واخلي.</p> <p>— د چاپېريال د پاک ساتلو له لارې به د خپلې سلامتۍ په فکر کې شي.</p> <p>— د نوم ډولونه به د جوړښت له مخې وپېژني او په خپلو خبرو اترو کې به يې سم وکاروي.</p>
۳	د تدریس لارې:	لوستل، ليکل، سوال او ځواب، انفرادي او ګروپي فعاليتونه.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، کتابچې، قلم، تباشير، تخته او د هر ډول چاپېريال انځورونه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	شفاهي ارزونه، عملي کار، د تېر درس ارزونه، د کورنۍ دندې ارزونه، پر ليکلو، لوستلو، ګروپي کار، سوال او ځواب، خبرې کولو کې، ارزونه، د ښوونکي د يادښت کتابچه.
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	لومړني فعاليتونه: سلام او روغې، د حاضري اخستل، د ټولګي تنظيم، د کورنۍ دندې کتنه.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	<p>هڅوونکي پوښتنې:</p> <p>— موږ چېرته ژوند کوو؟</p> <p>— زموږ شاوخوا ته څه وايي؟</p> <p>— ښه چاپېريال زموږ له روغتيا سره څه اړيکې لري؟</p> <p>— د دې ډول پوښتنو په وسيله ښوونکي ته د زده کوونکو پوهه مخکې له درس څخه معلومېږي او زده کوونکي د لوست عنوان پيدا کوي.</p>

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:																		
<p>ښوونکی دې دنوي لوست دسرلیک په موندلو سره هغه په تختې ولیکي .</p> <p>– ښوونکی دې زده کوونکي وهڅوي چې خپلو کتابونو ته وگوري او په پوره دقت او په پټه خوله هغه ولولي.</p> <p>– ښوونکی دې نوی لوست دچاپیریال پاک ساتل په لور او مناسب آوازولولي دهغه دمعنا اومفهو م په برخه کې دې رڼاواچوي .</p> <p>– ښوونکی دې نوی لوست په زده کوونکو باندې په وار سره تکرار اودهغوی مشکلاتو ته دې پاملرنه وکړي .</p> <p>– ښوونکی دې دنوي درس لغتونه په زده کوونکو تکرار اوهغوی ته دې نوي جملې جوړې کړي .</p> <p>– ښوونکی دې زده کوونکي په څو گروپونو ویشي اولومړۍ ډلې ته دې ددوهم فعالیت په ۷۷ مخ کې، دویمې ډلې ته دې دریم فعالیت، دریمې ، ډلې ته دې څلورم فعالیت ،اوڅلورمې ډلې ته دې پنځم فعالیت وټاکي. خپله دې څارنه وکړي او په پای کې دې دهرې ډلې استازی خپله لیکلې پاڼه نوروته ووايي. بیا دې ښوونکی ښه اووړ گروپ اعلان کړي اوښه دې وستایي .</p> <p>– وروسته ترارزیابی دې زده کوونکو ته په ۷۷ مخ کې ورکړ شوې کورنۍ دنده وسپاري.</p> <p>–</p>	<p>– زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونې سر سم د کتاب لوستلو ته پوره پاملرنه وکړي.</p> <p>– زده کوونکي دې د ښوونکي له خوا د نوي لوست لوستلو ته غوږ ونیسي.</p> <p>– زده کوونکي دې په وار سره د نوي درس په لوستلو کې برخه اخلي.</p> <p>– زده کوونکي دې د نوو لغتونو د جملو په جوړولو کې خپله وړتیا څرگنده کړي.</p> <p>– زده کوونکي دې په خپلو گروپونو کې په ورسپارل شوو کارونو کې خپله وړتیا ونیسي.</p> <p>– زده کوونکي دې په ورسپارل شوې کورنۍ دندې ځان پوه او په کور کې دې کار کړي.</p>																		
<p>دتمن دستونزمنوبرخو روښانول :</p> <p>۱ ځینې لغتونه:</p> <table> <tr> <td>سمسور</td><td>ښېراز</td></tr> <tr> <td>واکمن</td><td>اختیارلرونکی، پاچا</td></tr> <tr> <td>غړی</td><td>عضو</td></tr> <tr> <td>هڅې</td><td>تلاش اوکوښښونه</td></tr> <tr> <td>استوگنځای</td><td>د اوسیدو ځای</td></tr> </table> <p>۲ دلغتونومربوطې معناوې</p> <table> <tr> <td>هوساینه</td><td>آرامی</td></tr> <tr> <td>سمسور</td><td>شین اوښېرازه</td></tr> <tr> <td>ژوي</td><td>ژوندي، ساکښ</td></tr> <tr> <td>شهرت</td><td>مشهورتیا</td></tr> </table>		سمسور	ښېراز	واکمن	اختیارلرونکی، پاچا	غړی	عضو	هڅې	تلاش اوکوښښونه	استوگنځای	د اوسیدو ځای	هوساینه	آرامی	سمسور	شین اوښېرازه	ژوي	ژوندي، ساکښ	شهرت	مشهورتیا
سمسور	ښېراز																		
واکمن	اختیارلرونکی، پاچا																		
غړی	عضو																		
هڅې	تلاش اوکوښښونه																		
استوگنځای	د اوسیدو ځای																		
هوساینه	آرامی																		
سمسور	شین اوښېرازه																		
ژوي	ژوندي، ساکښ																		
شهرت	مشهورتیا																		

ژغورل ساتنه، نجات

ونډه برخه

اړيکه رابطه

اخلاص صداقت

۳ مترادف لغتونه په متن کې

ښېراز سمسور، شين او شاداب

ژوی ژوندی، ساکنی، زیروح

ساتنه ژغورنه، نجات

ونډه برخه، سهم

په اړه په هکله، په ارتباط

۴ متضادې کلیمې:

ژوند مرګ

ککړ پاک

صداقت دروغ، فریب

واکمن بې واکه

ښوونکي ته اضافي معلومات :

انسان د پیدایښت له هماغې لومړۍ ورځې دخپل ژوندانه د هوساینې او اوږدېدو لپاره هلې ځلې کړي، دغه هلې ځلې تر اوسه روانې دي او تر هغه به روانې وي چې انسان د ځمکې پرمخ ژوند کوي، دانسان په هوساینه کې پاک اوسمسو رچاپیریال ډېر ارزښت لري، هوا، اوبه، خواړه، ونې، کروندې، ځنگلونه، چمنونه، وړشوګانې، غرونه، دښتې، ژوي، مرغان او نور د چاپیریال په نامه یادېږي. د چاپیریال توکي الله تعالی ﷻ د انسانانو د هوساینې او ګټې اخیستنې لپاره پیدا کړي دي .

زمونږ ګران هیواد افغانستان یو غرنی هېواد دی، ډېر ګڼ ځنگلونه، ښېرازه څړځایونه، څپاند سیندونه او خورا ښکلي سمسورې درې لري. دغه ځنگلونه دښتې، لمنځه، سرپ، ناجو، کاجل، سروې، ښوون، څېړی، زېتون، غوړه څېړی، چار مغز، شنبې، ګورګورې، غرنې بادام او نورې ډول ډول ونې لري. چاپیریال دانسانانو ترمنځ شریکه پانګه ده. له چاپیریاله ټول انسانان ګټه اخلي، ډیر توکي یې په ټولو وګړو پورې اړه لري، نوټول وګړي یې باید په ساتنه او ژغورنه کې ونډه واخلي، دچاپیر یال ځینې توکي لکه کور، کرونده، بڼ، صنعت، اونورپه انفرادي توګه په هر چا پورې اړه لري، خو څه ناڅه نورې انساني ټولنې سره هم اړیکه پیدا کوي او ګټه یا زیان یې انساني ټولنې ته رسېدلی شي .

فزیکي چاپیریال انسان ته هوا، اوبه خواړه، جامې، استوګنځی او د ژوند د اړتیا وړ توکي برابروي، انسان د ځمکې په ابادولو مکلف شوی دی، له همدې امله انسان اړ دی چې دچاپیریال په پاک ساتنه، ژغورنه او ښېرازی کې دمسوولیت له مخې هراړخیزې هڅې وکړي . انسان باید دچاپیریال توازن وساتي چې الله تعالی یې هم دساتنې ټینګار کړی دی، داسې عمل ونه کړي اوداسې څیز ونه و نه کاروي چې چاپیریال ته زیان ورسوي . که دغه توازن ونه ساتلی شي انساني ژوند نارامه کېږي او د ټولنې هوساینه له منځه وړي، روغتیايي ستونزې رامنځ ته کوي اوپه پای کې انساني ټولنه دبربادۍ او تباهي لور ته بیولای شي.

شلم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبو نو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	اخېستونکي او پلورنکي
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي: — زده کوونکي به د (اخېستونکي او پلورنکي) متن په لوستلو پوه شي. — زده کوونکي به په دې پوه شي چې څنگه د ضرورت وړ شی له دوکاندار څخه واخلي. — زده کوونکي به د محاورې په لوستلو سره د خبرو کولو وړتيا پيدا کړي. — د اخېستونکي او پلورونکي په محاوره کې به ځينې جملې او کلمې سمې ولوستلی شي. — په محاوره کې به له نوو کلمو او د هغو له معنا سره اشنا شي.
۳	د تدریس لارې:	پوښتنې او ځوابونه، يو کسيزه او دوه کسيزه.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشير، قلم، د زده کوونکو د يادښت کتابچه، د محاورې چارت، د پلورنکي چارت.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	د ښوونکي د يادښت کتابچه، پوښتنې او زده کوونکو ته په لوست کې برخه ورکول.
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	سلام، روغې، د ټولګي تنظيمول او د حاضرۍ اخيستلو نه وروسته کورنۍ دنده کتل او د اصلاح لپاره يې په تخته ليکل.
۷	د انگېزې رامنځته کول؟	که اوږه، غنم، او غوړي خلاص شوي وي څه کوو چې اړتيا مو پوره شي؟

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:
<p>— د نوي لوست سرلیک دې په تخته و لیکي او زده کوونکي دې کتاب ته د پام اړولو په خاطر تشویق کړي.</p> <p>— متن دې په مناسب او لوړ آوازو لولي، بیا دې زده کوونکو ته بلنه ورکړي چې په چټه خوله یې له ځان سره ولولي.</p> <p>— په ټولگي کې دې ګروپونه جوړ کړي او هر ګروپ ته دې ونډه ورکړي چې په خپلو منځو کې سره محاوره وکړي.</p> <p>— د هر ګروپ دوه دوه تنو ته دې بلنه ورکړي چې متن په محاورې ډول ولولي او په عملي توګه دې نوروته ونښي.</p> <p>— د هر ګروپ د محاورې په ترسره کولو کې دې زده کوونکي په آفرین او شایاس سره تشویق کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې موقع ورکړي چې خپلې ستونزې حل کړي.</p> <p>— له زده کوونکو څخه دې پوښتنه وکړي چې له دې لوست څخه مو څه ګټه واخېسته؟</p> <p>— څوک د متن لغتونه په تخته کې استعمالي شي.</p> <p>— زده کوونکي دې د فعالیتونو ۵ او ۶ شمېره د لیکل شوو کلمو مترادفې کلمې په تخته و لیکي .</p> <p>— څوک د متن مفهوم نورو ته بیانولی شي؟</p> <p>— ښوونکی زده کوونکو ته کورنۍ دنده سپاري.</p>	<p>— زده کوونکي دې د لوست سرلیک ته پام و اړوي. کتابونو ته دې و ګوري.</p> <p>— د ښوونکي لوستل دې په غور واوري او بیا دې په چټه خوله متن له ځان سره ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ګروپونو کې په ډله ییزه توګه کار وکړي او د ورکړل شویو موضوعاتو په اړوند دې د مرکې په ډول خبرې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په مینه برخه واخلي او له هر ګروپ څخه دې دوه دوه تنه د محاورې کولو لپاره دټولګي مخې ته راشي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي په تشویق د خوښۍ احساس کوي.</p> <p>— زده کوونکي دې د خپلو ستونزو په برخه کې پوښتنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکي باید د اخیستلو او پلورلو په خبرو او د شیانو په نومونو پوه شي.</p> <p>— زده کوونکي دې د متن لغتونه په جملو کې وکاروي.</p> <p>— زده کوونکي په شوق برخه اخلي او مترادفې کلمې په تخته باندې لیکي او زده کوونکي د متن مفهوم نورو ته په خپلو خبرو کې وړاندې کوي.</p> <p>— زده کوونکي خپله کورنۍ دنده له ځان سره لیکي چې په کورونو کې یې ترسره کړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>مايع: اوبلن</p> <p>خيز: شی</p> <p>نرخ: بیه، قیمت</p> <p>ګران: قیمت بها</p> <p>د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:</p> <p>د کلمو مترادف:</p> <p>بې غمه: بې اندېښنې</p> <p>بیه: قیمت</p> <p>تیار: اماده</p>	

ژبه د غورځولو، د بيا بيا ليكلو له لارې هم په اسانۍ زده كېږي.

ښوونكي ته اضافي معلومات:

د ژبې په زده كړه كې څلور مهارتونه په پام كې نيول كېږي چې هر ښوونكي بايد دې څلورو مهارتونو ته په كلكه پاملرنه وكړي، دغه څلور مهارتونه اورېدل، ويل، ليكل او لوستل دي.

يعنې كله چې زده كوونكي د كلمې سم تلفظ واورې، هماغسې سم يې لولي، سم يې ليكي او سم يې وايي، ځكه نو د ژبې په زده كړې كې بايد له نظره ونه غورځول شي.

د ژبې ارزښت:

د ژبپوهانو په نظر ژبه دبشري تمدن او كلتور د زنجيرونو هغه لومړنۍ كړۍ ده چې نورې كړۍ يې په ځان پسې نښلولي دي او عمر يې د اوسنيو انټرو پولوژيكي او نورو بشري علومو د موندلو له مخې له سلو زرو كلونو نه زيات اټكل كېدای شي، خو د ارزښت په اړه يې همدومره كافي ده چې پروردگار عالم په قرانكريم كې فرمايي: خداى پاك لومړى انسان پيدا كړ بيا يې خبرې ورزده كړې، يعنې لومړى نعمت چې انسان ته وركړ شوى دى د انسان پيداېښت دى او دويم نعمت يې ژبه ده او د همدې ژبې له برکته په نورو ساكنېانو لوړ او غالب دى.

د ښوونځيو له اهدافو څخه يو مهم هدف دا دى چې د ماشومانو د گړېدا لوست او ليكلو استعدادونو ته وده او پراختيا وركړي. دغسې مهارتونه د ژبنيو صنايعو په نامه يادوي، دا ځكه سربېره پر لوست، خبرې كول او ليكل موږ دوى د نورو مقاصدو لپاره هم استعمالو او هغه دا چې د دې صنايعو په واسطه موږ خپل افكار نورو ته په ښه ډول څرگندولى شو او د نورو په افكارو ډېر ښه پوهېدلى شو.

په هم هغه اندازه چې د ژبې زده كول اهميت لري په همدومره پيمانه د ژبې د تدريس مېتود، اصول او لارې چارې هم اهميت لري، دا چې د ژبنيو صنايعو او هنرونو د مهارتونو زده كول د ماشومانو لپاره مهم دي، نو ځكه زده كوونكي بايد دې مهارتونو ته ډېر ښه اصول او لارې چارې ولټوي، كه داسې نه وي، نو ماشومان به د ژبې د دې مهارتونو د زده كولو په وخت كې د كړاونو سره مخامخ شي. د ژبې زده كول اكثره د ماشومانو لپاره مشكل او گران دي، چې دا مشكلات څو علتونه لري.

۱_ خبرې كول دتقليد نتيجه ده. ماشومان خبرې كول په كورنۍ او كهول كې زده كوي چې اكثرأ محلي شكل لري، يا دا چې د اكثر و فاميلونو ژوند ډېر ساده او ابتدائي وسايل لري، خو ژبې ته دومره انكشاف نشي وركولاى، نو د ښوونځي او ښوونكي وظيفه ده چې په ماشومانو كې د صحيح او سم تكلم عادتونه پراخ كړي.

۲_ د ماشومانو د لغتونو ذخيره كمه وي نو نشي كولاى چې خپل نظريات او افكار ښوونكي او نورو ته بيان كړي. همدا شان لازمه ده چې ماشومانو ته د تمرين او مشق زمينه برابره شي، تر څو وكولاى شي، نوي زده كړي لغاتونه په جملو كې استعمال كړي.

۳_ د ښه او مؤثر لوست زده كړه د ښو خبرو كولو ته نسبتأ مشكله او گرانه نه ده، دا ځكه چې په دې مورد كې د ويلو په شان د تقليد څخه كار نه اخيستل كېږي، بلكې د علامو او سمبولونو سره بايد اشنا شي.

۴_ د ماشومانو لپاره د علامو او سمبولونو د تركيب معنا او مفهوم مشكل دى. لوستل په علامو او سمبولونو كې تغيير راوستل دي چې د افكارو او تجربو ممثل گڼل كېږي. ماشومان د لوست په وخت كې بايد په دې باندي وپوهېږي چې كه هر وخت ځينې علامې او سمبولونه په يو مخصوص ډول تركيب شي د ځينو شيانو او افكارو ممثل وي. ماشومان دې هرو مرو

يو زيات شمېر تركيبات زده كړي او بيا دې د تېرو تجربو له مخې ورته معنا او مفهوم قايل شي. يو ښه مثال دا دی چې ماشومان د لوست په وخت کې د (پ، ي، ش، و) ټکو سره مخامخ کېږي او زده کوي چې که پورتنی ټکی سره یو ځای یا سره ترکیب شي د پېشو کله ترې جوړېږي دا چې ماشوم په کور کې پېشو لیدلي ده او ورسره لوبې یې کړې دي، نو نور د پېشو کلمې ته یوه معنا قایلېږي یعنې داسې حیوان یې په فکر کې ګرځي چې پاسته وېښتان لري. سره له دې چې د ټکو د ترکیب عملیه پېچلې ده او زده کول یې ګران دي خو که د زده کړې شرایط یې په دې ډول برابر شي ماشوم یې ژر زده کوي. اما که ماشوم د داسې الفاظو سره مخامخ شي چې ورسره بلديت نه لري، نو څه پېښېږي؟ پیل او نهنګ ښه مثالونه دي، ځکه چې ماشوم پیل او نهنګ نه دی لیدلی، نو معنا هم ورته نشي قایلېدې، نو په دې ځای کې ښه زده کړه نه کېږي. ماشوم باید د ټکو د یو ځای کېدو میخانیک زده کړې چې له یو ځای کېدو جمله جوړېږي، همدا شان دا هم باید زده کړې چې خپل مطلب د زده کړو الفاظو په واسطه څنگه اظهار کړي، غواړي چې په ماشومانو کې دا هنرونه پراختیا ومومي، نو ښايي چې دوی ته زیات وخت ورکړل شي او ډېر تمرین وکړي.

مآخذونه:

افغانستان پېژندنه، اورنگزېب ارشاد، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۴ لمريز کال.
د تدريس اصول او مېتود، (۱۹۸، ۲۰۱ مخ پورې)، ليکونکی پوهنوال محمد نادر شاه نيكيار، د پيداگوژۍ د پيارتمنت، دښوونې او روزنې پوهنځی، د کابل پوهنتون. دویم چاپ، ۱۳۸۲ لمريز کال.

یوویستم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبو نو سرلیکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	ټوکې ټکالې
۲	د زده کړې پوهنیزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولی شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي: — زه کوونکي به د ټوکو په مفهوم وپوهیږي. — زده کوونکي به د ټوکو مطلب نورو ته روښانه کړای شي. — زده کوونکي به د ټوکو ټکالو متن ولوستلی او ولیکلی شي. — زده کوونکي به په دې پوه شي چې د ټوکو ډېره برخه د ټولنې د اصلاح لپاره ده.
۳	د تدریس لارې:	ډله ییز، دوه کسيز او یو کسيز فعالیت، سوال او ځواب، لوستل او لیکل.
۴	د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، تباشیر یا مارکر، قلم، کتابچه او چارت.
۵	د ارزولو لارې او وسیلې:	د ښوونکي د یادښت کتابچه، شفاهي پوښتنې، لیکنۍ پوښتنې او څارنې.
۶	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام، روغې، د ټولګي تنظیمول، د حاضري اخیستلو وروسته کورنۍ دنده کتل او په تخته باندې د کورنۍ دندې لیکل.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	دهمزولو او دوستانو د خوښۍ لپاره کله کله، نرمې خندنې او مناسبې خبرې په څه نامه یادېږي چې تفریحي بڼه لري؟

د ښوونکي فعاليتونه:	د زده کوونکو فعاليتونه:
<p>— ښوونکی دې د نوي لوست سرليک (ټوکې ټکالې) په ښکلي خط پر تخته و ليکي او زده کوونکو ته دې بلنه ورکړي چې په خپلو کتابونو کې يې پيدا او ورته متوجه شي.</p> <p>— ښوونکی دې لوست په مناسب لور او د لولي او د لوست په بهير کې دې زده کوونکي وڅاري چې متوجه شي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي چې لوست يو ځل په چوپه خو له له خان سره ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې و هڅوي چې د ستونزمنو کلمو پوښتنه وکړي او هغه له خان سره وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په څو ډلوو وېشي او هرې ډلې ته دنده ورکړي چې يوه ډله دې په خپلو منځو کې لغتونه معنا او په جملو کې استعمال کړي، بله دې د ليکل شوو کلمو متر ادفې کلمې پيدا او په جملو کې وکاروي او په دريمې ډلې دې پنځم فعاليت ترسره کړي او ورپسې ډله دې شپږم فعاليت سرته ورسوي.</p> <p>— د هرې ډلې استازي ته دې بلنه ورکړي چې د خپلې ډلې د کار څرنگوالی نورو ته تشرېح کړي.</p> <p>— په څو تنو زده کوونکو دې لوست تکرار کړي څو دا ډاډ ترلاسه کړي چې د زده کوونکو ستونزې حل شوې دي.</p> <p>— زده کوونکي دې په دوو ډلو کې د سيالۍ په توگه ټوکې ووايي چې زده کوونکي له ټوکو سره بلد شي</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده وسپارل شي چې د خپلو کورنيو له غړو څخه يوه يوه ټوکه په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا يې بله ورځ د ټولگي منځ ته ولولي.</p>	<p>— زده کوونکي د روغې او کورنۍ دندې له سمون څخه وروسته د نوي لوست سرليک ته متوجه کېږي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي لوست ته متوجه شي، هڅه دې وکړي چې د کلمو سم تلفظ زده کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې له لارښوونې سره سم لوست له خان سره په پټه خوله و لولي.</p> <p>— زده کوونکي دې ستونزمنې کلمې په نښه او بيا دې وپوښتي او ځوابونه دې و ليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونو سره سم په خپلو ډلو کې اړوندې دندې ترسره کړي.</p> <p>— د هرې ډلې استازي دې ټولگي منځ ته راشي او د خپلې ډلې د کار څرنگوالی دې د تختې پر مخ نورو ته څرگند کړي.</p> <p>— هر زده کوونکی دې هڅه وکړي چې د متن په لوستلو کې برخه واخلي.</p> <p>— هره ډله هڅه کوي چې د بلې ډلې سره په سيالۍ کې خپله وړتيا وښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپله کورنۍ دنده له لارښوونې سره سمه په خپلو کتابچو کې وليکي او په کورو کې دې بشپړې کړي.</p>
<p>د متن دستونزمنو برخو روښانول :</p> <p>لومړۍ ټوکه هغه ليونې ته ورته ده چې دنايي (سلماني) دچرې دپخولو په خاطر يې په سر کې ميخ ټکوهلو. غوښته يې چې چاره پخه کړي او له سرخيزلو څخه خلاص شي ،نوبل ليونې ته يې وويل چې غټ مېخ راواخله اوزما په سر کې يې ټک وهه. کله چې نايي زماسرخيزي نوچاره به يې ماته شي ، کله چې يې ډبره پورته کړه چې مېخ ټک وهي، نو د هغه لاس يې ونيو، بل ليوني ترې پوښتنه وکړه چې ولې دې زما لاس ونيوه. هغه ورته وويل وبرېرم چې مېخ به درڅخه خطاشي اوډبره به زما په سر ولگيږي .</p> <p>په څلورمه ټوکه کې يې دکورځاوند ځکه له خانه سره ملگری کووچې دهغوی ژوند هم دفقيرغوندې و.</p> <p>دلغتونو معناگانې.</p> <p>ټگان: دوکه ماران پته: ادرس پلورونکی: خرڅونکی ظرافت: خاصه ښکلا لرل.</p> <p>څلورصفتونه : دروغ، اسانتيا ، نرمي ،غوسه، ټگي، ستړيا، لطافت.</p>	

ښوونکي ته اضافي معلومات :

ټوکې ټکالې زموږ په ټولنه کې له ډېرې لرغونې زمانې رواج لري چې شمېرې زرگونو، زرگونو کلونو ته رسيږي . ټوکې ټکالې د بېلابېلو مقصدونو لپاره ويل شوي دي اولکه د لنډيو اومتلونو په شان د ټوکو ټکالو شمېر هم چاته نه دی معلوم، وخت (تاريخ) او ويونکي يې هم نه دي معلوم. داځکه چې ټوکې او ټکالې د شاعرانو د شعري مجموعو او ديوانو نو په توګه نه دي ترتيب شوي.

خو پښتانه نسلونه يې په پېړيو، پېړيو يوبل ته سپاري . دادولس لپاره خورالويه شتمني ده. د پوه او پرمختللي ولس فکر، هوښياري ، ملي تاريخ . ټولنيز ژوند ، کړه وړه او عادتونه پکې په ښکاره او قوي ډول څرګند شوي دي خو ټوکې ټکالې ځانته او په ځانګړي ځای کې ويل کيږي .

د ټوکو په وسيله خپه زړونه خوشحاليږي . او ترلې شونډې په موسکاراولي . که چيرې ټوکې ويونکي ټوکې په خپل ځای کې استعمال نه کړي، نو د ګټې پر ځای يې تاوان زياتيږي، ديبلګې په توګه د غم او ویر په ځای کې ټوکې کول ښه کار نه دی، ټوکې د انسان د ژوند په ټولو اړخونو کې برخه لري، همدارنګه دي چې ژوند خوږ وي او هم يې ترخوي . پخوا به په ځینو دربارونو کې ټوکمار کسان ناست وو او د شاهي کورنۍ غړو ته به يې دهغوۍ د خوشحالي لپاره ټوکې کولې چې ښه بېلګه يې سلطان محمود غزنوي رااخيستلی شو .

دغه راز په نړۍ او په خاص ډول په افغانستان کې ډېرې ټوکې په نورو پورې تړلې دي . او ياد هغه په حواله ويل شوي دي . اوسر بېره پردې ځينو هنرمندانو هم ډېرې ټوکې کولې لکه . د ننگرهار مشهور سندرغاړی مرحوم حضرت باز ، استاد ګلجان ، محمد دين زاخيل ، حاجي محمد کامران او همدارنګه د کوزې پښتونخوا مير هوس د يادونې وړ دي، ټوکې ټکالې د هر کسب او کار په اړه خوراياتي دي . د ټوکو په اړه ډېرې لنډۍ ويل شوي دي لکه .

اختريه ټوکو ټوکو راغي	نه مې اوږدۍ شته نه د غاړې تاويزونه
اشنایه ټوکو نه پوهېږي	ما په خوړو زلفو واهه مرور شونه
په ټوکو ټوکو مې ګڼله	د اشنا کله په رينبت ياله ملکه ځينه

ماخذ: ټوکې او ټکالې ليکوال اسدالله حصار شاهيوال ۱۳۸۰ هـ ج کال

دوه ويستم لوست

د تدريس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	د ماشومانو حقونه
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي: _ زده کوونکي به د ماشومانو حقونه وپېژني. _ زده کوونکي به د ماشومانو حقونو ته پاملرنه وکړي. _ زده کوونکي به د ماشومانو حقونه نورو ته وويلی شي. _ زده کوونکي به د ماشومانو د حقونو متن ولوستلی او وليکلی شي.
۳	د تدريس لارې:	ډله ییز، دوه کسيزه، او يو کسيز فعاليت، لوستل او ليکل، پوښتنې او ځوابونه.
۴	د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي:	چارتونه، کارتونه، انځورونه، کتاب، تخته، مارکر، قلم، کتابچه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	د ښوونکي د يادښت کتابچه، شفاهي، ليکني، پوښتنې او د څارنې ارزونې.
۶	د زده کړې او تدريس فعاليتونه:	سلام، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضري اخېستلو نه وروسته د کورنۍ دندې اصلاح او په تخته ليکل.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	انسانان د ژوند په بېلو بېلو دورو کې په بېلو بېلو نومونو يادېږي او بېل بېل حقونه لري پيل يې په څه نوم او حقونه يې کوم دي؟ (د ماشومانو حقونه)

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې تختې ته پام وړوي او د لوست سرلیک (د ماشومانو حقونه) دې ولولي.</p> <p>— زده کوونکي د متن په لوستلو کې د کلمو تلفظ ته پام وړ اړوي او سم تلفظ دې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لوست متن په غوراو په پټه خوله له ځان سره و لولي او ستونزمنې کلمې دې په نښه کړي چې ځان پرې پوه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په لوستلو کې برخه و اخلي، هره ډله دې خپله دنده په پوره غور ترسره کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ډله ییز فعالیت کې برخه واخلي.</p> <p>— په پای کې دې د هرې ډلې یو، یو استازی د ټولګي مخې ته راشي او د خپل کار څرنگوالی دې بیان کړي.</p> <p>— هر زده کوونکي دې په وار سره متن و لولي او د ماشومانو د حقونو په هکله دې ځوابونه ورکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپله کورنۍ دنده په پوره پاملرنې په خپلو کتابچو کې وليکي.</p>	<p>— ښوونکي دې د نوي لوست سرلیک (د ماشومانو حقونه) په ښکلي خط په تخته وليکي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته و وايي چې کتابونو ته وګورئ او په لوړاو مناسب آواز دې ماشومانو د حقونو متن و لولي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي چې د ماشومانو د حقونو متن له ځان سره په پټه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې په نښه کړي.</p> <p>— د ماشومانو حقونه چې د ملګرو ملتونو له خوا تصویب شوي په څو تنو بېل بېل ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ډلو ووېشي یوې ډلې ته دې د ماشومانو د حقونو د نړېوالې اعلاميې په ټکو د خبرو اترو بحث وسپاري.</p> <p>دوهمې ډلې ته دې د موصوف په هکله دنده ورکړي.</p> <p>درېمې ډلې ته دې د لویانو له خوا د ماشومانو د راتلونکو مکلفیتونو په اړه بحث ورکړي. څلورمې ډلې ته دې په جملوکې د لغتونو، د استعمالولو لارې چارې وسپاري.</p> <p>په پای کې دې له هرې ډلې یو غړی د ټولګي مخې ته راوغواړي چې د خپل کار څرنگوالی نورو ته ووايي.</p> <p>— په څو تنو دې د لوست متن ولولي او د ماشومانو د حقونو په اړه دې ترې پوښتنه وکړي.</p> <p>— په پای کې زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې د ماشومانو د حقونو په هکله څو کرښې په کور کې وليکي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>صفت او موصوف:</p> <p>ملګري ملتونه، سپېڅلی دین، پالونکي مور او پلار، لوړ حقونه، سالمه روزنه، معیوب ماشومان، سالمه مرسته، سمه څارنه.</p> <p>د لاندینیو کلمو ګرامري اړخ:</p> <p>هغه: اشارې ضمیر، اشاره د لرې لپاره.</p> <p>چا: استفهامي ضمیر، مبهم ضمیر، د څوک مغیره حالت.</p> <p>څوک: د غایب مفرد لپاره استفهامي ضمیر.</p> <p>د فعالیتونو په اړوند معلومات او د پوښتنو ځوابونه:</p> <p>روزنه: تربیه</p> <p>درناوی: احترام</p> <p>تړون: معاهده</p> <p>څارنه: نظارت</p> <p>اغېز: تاثیر</p>	

ښوونکي ته اضافي معلومات

دقران کریم په ایتونو کې دالله (ج) زیاته مینه دماشومانو سره ښودل شوې ده اوپه البلد سورت کې یې په ماشومانو سوگند کړی دی. په همدې توگه دالکھف دسورت په ۴۶ ایت کې یې فرمایلي دي چې په ژوندکې مال اوبچیان ددنیاښکلا اوزینت دی. بل ځای کې یې ماشومان دجنت الوتونکي ښودلي دي. یوه ورځ داسلام سترپیغمبرحضرت محمدﷺ په منبر ناست واوخلکو ته یې خبرې کولې، ناڅاپه یې خپل لمسیان ولیدل چې دخلکو په منځ کې په ډېروستونزمنو لارو روان دي. حضرت محمدﷺ خپلې خبرې بس کړې، له منبر څخه کښته شو اودغوماشومانو ته ورغی، دواړه یې له لاسه ونيول. منبرته لاړ اوويي ويل: اې خلکو! په رښتیا چې مال اوبچیان مودازمایښت لپاره دي، په خدایﷻ سوگند چې ماشومان مې په ستونزو کې ولیدل، طاقت مې ونشو چې له منبر څخه کښته نشم اوپه غیږ کې یې ونه نیسم. په یو بل ځای کې دماشومانودحقونو په اړه داسې راغلې دي:

د انسان ژوند له زیږیدنې څخه پیلېږي اوله هماغه پیل څخه دحقوقو درلودونکی دی.

له دې امله چې په خپل ژوندانه کې له ستونزو سره مخ نشی او په ژوندانه کې بریالی وی لازمه ده چې له هماغه کوچنیوالي څخه دکورنۍ، ښوونځي او دولت له خوا ورته حقوق ورکړل شي چې دخپلو حقوقو په راوړلو سره دکورنۍ او ټولنې د خدمت وړ وگرځي. ماشوم دخپلې کورنې اوټولنې په غیږ کې د ژوندکولو، خوراک، لباس، جسمي اوررواني روغتیا، دزده کړې اوپالنې، جسمي اودهنی انکشاف حق لري.

ماشوم باید د هر ډول توطیر زور اوفشارڅخه وساتل شي، اوپه یوه ارامه فضا کې ژوند وکړي اووروزل شي.

ځکه چې نننۍ ماشوم دراتلونکې ټولنې جوړوونکی دی اوستر مسوولیتونه ورته سپارل کېږي.

نن سبا په ټوله نړۍ کې په تیره بیا ددریمې نړۍ په هیوادونو کې ماشومان اوتنکي ځوانان له حقوقوڅخه بې برخې دي اوله زیاتومشکلاتوسره مخ دي چې دهغوی په روح اوروان باندې یې ناوړه اغیزه کړې ده. په اوږدو کلونو کې د ماشومانوحقوقوته پاملرنه نه ده شوې اواوس هم په بیلابیلوښو د هغوی حقوق تر پښولاندی کېږي.

خوله نیکه مرغه نن دکورنیو، نړیوالې ټولنې اودولتونو له خوا دماشوم حقوقو ته توجه شوي ده. ملگروملتونو دماشوم د حقوقود تامین لپاره په ۴۱ مادو کې قانون تصویب کړ اوهر هیواد یې مکلف کړی دی چې د ماشوم ژوندانه ته، اودهغه جسمي اوروحي انکشاف ته پام وکړي.

پدې قانون کې له ۱۸ کلنۍ څخه د کم عمر درلودونکي ماشوم بلل کېږي. دهغوی دجسمي اوروحي ودې اوانکشاف لپاره کورنۍ اودولتونه موظف شوي دي. پدې کنوانسیون کې غوښتنه شوي ده چې د ماشوم د حقوقود تامین لپاره عملي گامونه پورته شي. د کنوانسیون په هره ماده کې دماشوم حقه حقوقوته پام شوی دی چې دلته یې څومادې راوړو:

دویمه ماده: دتوطیر مخنیوی: په دې کنوانسیون کې له توطیر پرته حقوق په ټولوماشومانوپورې اړه لري اودولتونه باید د هرډول توطیر په مقابل کې د ماشومانو ملاتړ وکړي.

دریمه ماده: د ماشومانو گټې: په هر اقدام کې بایدد ماشومانو گټې په پام کې ونيول شي. که چیرې موراوپلار اود هغوی

سرپرست ورته نظر نه کوي دولتونه بايد له ماشومانو څخه جدي څارنه اوملاتې وکړي .

۲۷ ماده : هر ماشوم حق لري د ژوندانه له داسې شرايطو څخه برخه من شي چې دهغه د جسمي ، ذهني ، رواني اواجتماعي ودې ضمانت وکړي .

۳۱ ماده : د ژوندانه سطحه : دهغه ماشوم حالت چې د دولت له خوا کورنۍ ته سپارل کيږي بايد په کلکه ارزيايي شي .
له دې امله بايد د ماشومانو حقوقو ته پاملرنه وشي . دولتونه بايد د ماشومانو لپاره د تفريح زمينه برابره کړي ، ورزشي کلبونه او سالم تفريحي پروگرامونه ورته جوړ کړي . د تلويزيون او پروجکتور له لارې علمي او ورزشي فلمونه ورته وښودل شي . د هغوی لپاره روغتيايي اسانتياوې ، تفريحي پارکونه او نورې اسانتياوې برابرې شي .

ماخذ:

د آموزش حقوق طفل، مجله، د افغانستان د حقونو د خپلواک کمیسیون له خپرونو څخه (۱۳۸۲ هـ . ش.) کال.

دروېشتم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	سيمه ييزې لوبې
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— سيمه ييزې لوبې به وپېژني.</p> <p>— د سيمه ييزو لوبو په ګټو به پوه شي.</p> <p>— د سيمه ييزو لوبو په مفهوم به وپوهېږي.</p> <p>— زده کوونکي به د سيمه ييزو لوبو په برخه کې نورو ته معلومات ورکړای شي.</p> <p>— په ورځني ژوند کې به د سيمه ييزو لوبو په ارزښت پوه شي.</p> <p>— زده کوونکي به متن ولوستلی او د نوو کلمو په معنا او جملو کې به يې وکارولی شي.</p>
۳	د تدریس لارې:	ډله ييز، دوه کسيز او يو کسيز فعاليت، سوال او ځواب، لوستل او ليکل.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	انځورونه، چارټونه، کارټونه، تخته، تباشير، کتاب، قلم، د يادښت کتابچه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	د ښوونکي د يادښت کتابچه، شفاهي، تحريري پوښتنې، څارنه
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	له سلام، روغې، د ټولګي تنظيم، د حاضري اخېستلو وروسته کورنۍ دندې کتل او ځواب يې په تخته ليکل.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	<p>— تاسې د درس ويلو او په کور کې د کار کولو پرته نور څه کوئ؟</p> <p>په وزګار وخت کې په کور او کلي کې څه کوئ؟</p> <p>لوبې په ټولو ځايونو کې يو شي وي؟</p> <p>علاقه لرئ چې سيمه ييزې لوبې وپېژنئ!</p>

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:
<p>— د لوست سرلیک (سیمه ییزې لوبې) دې په تخته و لیکي.</p> <p>— ښوونکي دې لوست په مناسب اولور آواز و لولي او زده کوونکي دې ورته متوجه کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې بلنه ورکړي چې لوست له ځان سره په پټه خوله ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې لوست په څو تنو زده کوونکو داسې ولولي چې د ټولګي مخې ته راشي او نور ورته غوږ ونیسي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په دریو ډلو ووېشي، یوې ډلې ته د خوسي، بلې ته د چیندرۍ او بلې ته دې د توپ ډنډې لوبې و سپاري چې په خپلو منځو کې پرې خبرې وکړي.</p> <p>— له هرې ډلې څخه یو غړي ته بلنه ورکړي چې د خپلې ډلې کار په برخه کې نورو ته معلومات ورکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د متن پوښتنې له بېلا بېلو زده کوونکو څخه وکړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې د متن لغتونه د مخامخ کلمو څخه معنا او په جملو کې استعمال کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دنده ورکړي چې د خپلې سیمې د یوې لوبې د ترسره کولو څرنگوالی و لیکي او په بله ورځ دې نورو زده کوونکو ته ووايي.</p>	<p>— زده کوونکي دې له روغې او کورنۍ دندې له اصلاح څخه وروسته د نوي لوست سرلیک ته متوجه شي.</p> <p>— زده کوونکي دې د ښوونکي لوستلو ته پام و اړوي چې سم تلفظ زده کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې درس له ځان سره په پټه خوله و لولي او د ستونزمنو کلمو پوښتنه دې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره متن ولولي، نور دې ورته غوږ و نیسي.</p> <p>هره ډله دې د لارښوونې سره سم په خپله برخه کې کار وکړي.</p> <p>— د هرې ډلې یو غړی دې د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې ډلې د کار څرنگوالی دې نورو ته بیان کړي چې د هرې ډلې له معلوماتو څخه ټول برخه من شي.</p> <p>زده کوونکي دې په ډېر احترام ځواب و وایي.</p> <p>— زده کوونکي دې د متن د لغتونو معنا په ورکړل شوو معناوو کې وګوري او په جملو کې دې استعمال کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په کورنۍ دندې ځان وپوهوي او بله ورځ دې ترسره کړي دنده ټولګیوالو ته و وایي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>چیندرۍ او پټپټانی د نجونو ترمنځ په پوره مینه ترسره کېږي.</p> <p>د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:</p> <p>د لغتونو معناګانې:</p> <p>نړیوالې: جهاني</p> <p>سیمه ییزې: محلي</p> <p>میر: د ډلې مشر</p> <p>ډوبۍ: د خاورو کوچنۍ ډبرۍ</p> <p>تیره: ګټه، ډبره</p> <p>دود: رواج</p>	

ښوونکي ته اضافي معلومات:

زموږ گران هېواد افغانستان د نورو هېوادونو په څېر په هره برخه کې هر څه لري، خو په ځينو برخو کې ورڅخه استفاده شوی او ځينې برخې همداسې بکرې پاتې شوې دي او په نړيوال ډول نه دي پېژندل شوي او که کومې پېژندل شوې، نو د هغوی لپاره امکانات په نظر کې نه دي نيول شوي چې ښې بېلگې يې زموږ ولسي لوبې دي. دا لوبې په کور، کلي کې رواج لري او همداسې د کور او کلي په منځ کې پاتې شوې دي او له کلونو کلونو څخه له يو نسل څخه بل نسل ته په ميراث پاتې دي او را روانې دي چې ښې بېلگې يې په لاندې ډول دي: خوسې، توپ ډنډه، ډی، لوڅ، قوتی، چيندری، ميرگاپ، کرښې، پتپتاني، وزلوبه، پرې کشول، شيطان مایه، منگي مات، سرشوکاني، بلوی يا کوډی، الوڅول، گاتي يا پنځه گاني، واوره وېشتل، چار خط، د مچنو غزه او ليندۍ لوبه، گاډوله ځغلول، شمه رات، غوزلوبه، کرښې، د ځنگله بلا او داسې نورې، خو دا هغه لوبې دي چې د افغانستان په بېلا بېلو خلکو سيمو او بېلا بېلو ولسونو کې دود دي، زياتره يې د کوچنيانو او زلميانو دي، ځينې يې د لويانو هم دي لکه، وزلوبه، پرې کشول، تېره اچول، توپ ډنډه او داسې نورې، ځينې داسې لوبې بيا هم لرو چې هغه يا له ډېره پخوا څخه له نورو همسايه ملکونو څخه راغلي او يا همدلته منځ ته راغلي دي، په هر صورت اوس مهال زموږ د هېواد په گوټ گوټ کې رواج شوي او په دې وروستيو کې يې داسې مينه وال پيدا کړي چې دې مينوالو يې له استادانو هم نړيوالو لوبو ته لاره پرانيستې. چې ښې بېلگې يې کرکټ او د تکواندو مشهورې لوبې دي چې په دې دواړو لوبو کې افغاني زلميانو د نړيوالو اتل وليو کپونه ترلاسه کړي دي او په مېړانه او شهامت سره افغانستان ته راستانه شوي دي، خو د دې ترڅنگ ځينې داسې نړيوالې لوبې دي چې هغه هم په افغانستان کې رواج دي، افغاني زلميان په هغو کې لاس بری لري، لکه بايسکل ځغلونه، باسکټ بال، هاکی، لامبو وهل، سوک وهنه، تينس، پهلواني، ځغاسته او داسې نورې.

ماخذونه:

د ماشومانو ولسي لوبې.

د تربيت بدني مجلې بېلا بېلې گڼې.

څلروېشتم لوست

د تدريس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	لاسي صنايع
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— زده کوونکي به لاسي صنايع وپېژني.</p> <p>— د لاسي صنايعو په مفهوم به پوه شي.</p> <p>— د لاسي صنايعو په تاريخي ارزښت به پوه شي.</p> <p>— د خپل هېواد د مختلفو سيمو په لاسي صنايعو به خبرې وکړي.</p> <p>— د لاسي صنايعو متن به سم وليکلی او ولوستلی شي.</p> <p>— د مختلفو لاسي صنايعو له نومونو سره به آشنا شي.</p>
۳	د تدريس لارې:	يو کسيز، دوه کسيزه، او ډله ييزه فعاليتونه، ليکل او لوستل، پوښتنې
۴	د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي:	کتاب، تخته، قلم، تباشير، د څو لاسي صنايعو چارټونه، او د کلمو د جوړښت کارټونه او د ښوونې او روزنې وزارت درسمي کارونو د صالون يادونه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	شفاهي پوښتنې، ليکنۍ پوښتنې، څارل، سوال او ځواب، د ښوونکي د يادښت کتابچه
۶	د زده کړې او تدريس فعاليتونه:	ټولگي ته له ننوتلو سره سم له سلام، روغې، د ټولگي له تنظيم، د حاضري له اخېستلو او کورنۍ دندې له کتلو څخه وروسته کورنۍ دنده د يو زده کوونکي په واسطه په تخته ليکل او زده کوونکو ته دنده ورکول چې خپلې کورنۍ دندې ورسره پرتله او اصلاح کړي.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	پخوا چې ماشينونه نه وو خلکو کالي او د اړتيا وړ ټوکړان په څه شي جوړول؟ دغه جوړ شوي ټوکړان او نور د اړتيا وړ شيان په څه نامه يادېږي؟

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې تختې ته پام و اړوي او د لوست سرلیک دې ولولي او په کتاب کې دې پیدا کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې دښوونکي لوستلو ته پام و اړوي او د نووکلمو سم تلفظ دې زده کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لوست متن له ځان سره ولولي او د ستونزمنو کلمو پوښتنه دې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره د متن په لوستلو کې برخه واخلي او ستونزمنې کلمې دې ښې تکرار کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په خپلو ډلو کې اړوندې دندې ترسره کړي او د خپلو پوښتنو ځوابونه دې پیدا کړي.</p> <p>— له هرې ډلې دې یو غړی د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې ډلې د کار په باره کې دې نورو ته معلومات ورکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په خپل وار د ټولګي مخې ته راشي او ځوابونه دې وایي.</p> <p>— زده کوونکي دې ورته پام و اړوي او د نورو صنایعو نومونه دې له ځان سره و لیکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په کورنۍ دنده باندې ځان وپوهوي چې د بلې ورځې لپاره یې ترسره کړي.</p>	<p>— ښوونکي دې د نوي لوست سرلیک (لاسي صنایع) په تختې و لیکي او زده کوونکي دې و هڅوي چې په کتاب کې یې پیدا کړي.</p> <p>— ښوونکي دې لوست په مناسب او لوړ آوازو لولي او زده کوونکي دې وڅاري چې لوست ته پام و اړوي او سم تلفظ زده کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې و هڅوي چې د لوست متن په پټه خوله له ځان سره ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې څو تنو زده کوونکو ته په وار بلنه ورکړي چې متن د کتاب له مخې د ټولګي په مخکې ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په درې ډلو وېشي، یوې ډلې ته دې دنده ورکړي چې متن په خپلو منځو کې ولولي او د فعالیت تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړي.</p> <p>— بلې ډلې ته دې دنده ورکړي چې د متن له لوستلو وروسته د پنځم فعالیت ځواب پیدا کړي، بله ډله دې وګماري چې د اتم فعالیت ځواب پیدا کړي.</p> <p>— بیادې د هرې ډلې یو غړی د ټولګي مخې ته را وغواړي چې د خپلې ډلې د کار څرنگوالی نورو ته تشریح کړي.</p> <p>— ښوونکي دې بېلو بېلو زده کوونکو ته په وار بلنه ورکړي چې د لومړي، دویم، دریم او څلورم فعالیت پوښتنو ته ځوابونه وایي.</p> <p>— دوه درې زده کوونکي دې په وارسره د ټولګي مخې ته را وغواړي چې له یاده دلاسي صنایعو په برخه کې نورو ته معلومات ورکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې د خپلې سیمې لاسي صنایعو په اړه لس لس کرښې کورنۍ دنده ترسره کړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>ښځینه نومونه: کړکۍ، الماری، دروازې، چوکۍ، بڼه، بانډه، غالی، شړۍ، خامتا، جرابې، خپلۍ، خمڅۍ، ټوکرۍ، ښاخۍ، وړۍ، خولۍ.</p> <p>د فعالیت په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:</p> <p>په لوست کې پنځه ښځینه نومونه پیدا او په جملو کې یې وکاروئ.</p> <p>کړکۍ، الماری، دروازې، چوکۍ (ښځینه نومونه)</p> <p>بغلان، کونړ، لوګر، نورستان، میزونه (نرینه نومونه)</p>	

ښوونکي ته اضافي معلومات:

د خلکو د گټې اخیستنې لپاره د شيانو د استحصال، کیفیت او بڼې بدلون ته صنعت ویل کېږي، چې د اقتصاد د علم له نظره یوه تولیدي پروسه ده، چې له خامو موادو لکه وړۍ، پنبه، پوستکي او نورو څخه د انسان د مټ قوت او ځواک په واسطه ترې کار اخیستل کېږي.

په دې کې شک نشته، چې صنایع د هر هېواد په اقتصاد کې ستر ارزښت او اهمیت لري. د همدې صنایعو د پیاوړتیا په نتیجه کې د بهرنۍ سوداګرۍ نا انډولې له منځه ځي. د صنایعو د رامنځ ته کېدو په اړه باید ووايو، چې په لرغونو زمانو کې، چې د څاروېو او کرنې محصولاتو د خلکو اړتیاوې پوره کولای نه شوې نو وګړو د کرنې ودې ته ډېر پام وړاوه، نو ځکه یې د اړتیا له مخې د کار اسبابونه جوړ کړل، چې همدا د لومړي صنعت پیلامه وه او بیا کله چې یې د فلزاتو ویلې کول زده کړل. دا د صنعت دویم پړاو بلل کېږي، چې د ماشین تر اختراع پورې د عنعنوي صنعت لړۍ روانه وه، چې وخت په وخت پکې د ذوق او اړتیا له مخې کيفي بدلونونه رامنځ ته کېدل، تر څو چې په ۱۸ مې میلادي پېړۍ کې په انگلستان کې صنعتي انقلاب رامنځته شو، چې له دې سره په ټوله نړۍ کې ژور بدلونونه رامنځته شول.

په هېواد کې اوس تر پنځوسو ډولو نو پورې د اړوند و لاسي صنایعو اتیا زره وړې دستګاوې شته چې د هېواد په سلو کې ۱۸ وګړي پکې کار کوي.

په ۱۳۵۰ هـ. ش. کال یعنې د دریم پنځه کلن پلان په پای کې د هېواد د لاسي صنایعو د تولیداتو ارزښت ۵،۴ ملیارده افغانۍ ښودل شوې و چې د هېواد د ملي عایداتو په سلو کې اتمه برخه وه. دغه اندازه په ۱۳۶۴ هـ. ش. کې ۱۴،۸۱ ملیارده افغانۍ ته رسېده چې د تولیداتو زیاته برخه یې په کورنیو کې ترلاسه شوې چې ښځو او ماشومانو پکې په ځانګړې توګه ګټوره ونډه درلوده.

ماخذونه:

۱- جغرافیایي اقتصادي افغانستان، پوهاند محمد ظریف تڼیوال او پوهاند حمیدالله امین کابل پوهنتون، خپرونې لړ ۵۶.

۲- افغانستان پیژندنه، اورنگ زب ارشاد، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۴ کال، پېښور.

پنځه ويستم لوست

د تدريس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	څلوريزې
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— زده کوونکي به څلوريزې وپېژني.</p> <p>— د څلوريزو په مفهوم به پوه شي.</p> <p>— د څلوريزو د جوړښت او موضوع په هکله به نورو ته معلومات ورکړای شي.</p> <p>— د څلوريزو متن به سم ولوستلی شي.</p> <p>— په پښتو ادب کې به هغه شاعران وپېژني چې زياتې څلوريزې يې ويلي دي.</p> <p>— د څلوريزو په لوستلو سره به زده کوونکي د نوو کلمو له معناوو او کارولو سره بلد شي.</p>
۳	د تدريس لارې:	يو کسيز، دوه کسيز، ډله ييز فعاليت، لوستل او ليکل، پوښتنې.
۴	د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي:	د څلوريزو چارټونه، کارتونه، کتاب، تخته، مارکر.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	شفاهي پوښتنې، تحريري پوښتنې، فردي کار، ډله ييز کار، سوال او ځواب
۶	د زده کړې او تدريس فعاليتونه:	سلام، روغې، د ټولګي تنظيم، د حاضري اخېستلو او کورنۍ دندې له کتلو وروسته د يوه زده کوونکي په واسطه په تختې د کورنۍ دندې ليکل چې نور زده کوونکي ورسره خپلې دندې پرته او اصلاح کړي.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	<p>— د شعر څو ډولونه پېژنئ؟</p> <p>— د څلوريزې په نامه موکوم شعر اورېدلی ياليدلی دی؟</p> <p>— څه ډول شعر د څلوريزې په نامه يادېږي؟</p>

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې د روغې او سلام له ځواب نه وروسته د څلوریزو سرلیک په کتابونو کې پیدا کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د کتاب لوست ته پوره پاملرنه وکړي او د لوست د کلمو تلفظ دې زده کړي او ستونزمنې کلمې دې په نښه کړي.</p> <p>— د ستونزمنو کلمو حل ته دې پام واړوي .</p> <p>— زده کوونکي دې په خپل وار متن و لولي او د نوو کلمو زده کړې ته دې توجه وکړي.</p> <p>— هره ډله دې خپله دنده په نظر کې ونیسي او په خپلو منځو کې دې د ورسپارل شوو څلوریزو په جوړښت او معنا بحث او خبرې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې خپل استازی و ټاکي او د ښوونکي له لارښوونې سره سم دې د ټولګي مخې ته راشي او خپل نظر دې نورو ته وړاندې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د فعالیتونو ځوابونه وایي.</p> <p>— زده کوونکي دې په کورنۍ دندې ځان و پوهوي او د بلې ورځې لپاره دې آماده کړي .</p>	<p>— د نوي لوست سرلیک (څلوریزې) دې په تخته و لیکي او د زده کوونکو پام دې ورته و اړوي.</p> <p>— د کتاب لوست دې په لوړ او مناسب آوازو لولي او زده کوونکي دې په لوستلو کې و څاري.</p> <p>— ښوونکي دې د زده کوونکو ستونزمنو کلمو ته ځواب و وایي.</p> <p>— څو زده کوونکو ته دې بلنه ورکړي چې متن د کتاب له مخې ولولي او له نوو کلمو سره اشنا شي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په ډلو وېشي یوې ډلې ته دې د کاظم خان شیدا، بلې ته د اشرف خان هجري، بلې ته د شمس الدین کاکړ، بلې ته د خوشحال خان خټک او بلې ته د عبدالقادر خان خټک څلوریزې چې په متن کې راغلي وسپاري چې په جوړښت او معنا یې خبرې وکړي.</p> <p>— د هرې ډلې یو غړی دې د ټولګي مخې ته راوغواړي چې د خپلې ډلې نظر او فعالیت نورو ته وړاندې کړي.</p> <p>— څو تنه زده کوونکي په وار سره د ټولګي مخې ته راوغواړي او د فعالیتونو ځوابونه ترې غواړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې کورنۍ دنده ورکړي چې د کتاب د څلوریزو غونډې نورې څلوریزې د بلې ورځې لپاره و لیکي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>د کاظم خان شیدا صاحب د شعر مطلب: څومره چې الله تعالی انسان ته سرلوړي ور په برخه کوي هغومره یې هم تواضع او خاکساري ورکړي.</p> <p>د اشرف خان هجري صاحب د شعر مطلب: د دنیا مال او دولت که څوک د ټولنې په ګټه ونه کاروي ترې پاتې کېږي، بیا که هرڅومره ارمان وکړي، ځای نه نیسي.</p> <p>د شمس الدین کاکړ صاحب: ښکاري مرغان چې نور آزاروي او له غوښې یې کار اخلي، نوکان او مښوکې یې کږې دي. دغسې که چا خپل بار کوږ تړلی وي، هم منزل ته نه رسېږي، ځکه نو باید د بل له آزار نه خوند وانه خلو.</p> <p>رحمان بابا وایي چې سوګند خوړونکي او دروغجن خلک د اشنایي وړ نه دي. عبدالقادر خټک یې عمله او بې علمه خلک د تاوان سره مخامخ کېدونکي ښودلي که هر څومره بخت او طالع هم ولري.</p>	

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

د دریم فعالیت لغتونه:

سوگند: قسم

مل: ملگری

منقار: مینوکه

بې پته: بې عزته

د څلورم فعالیت مترادف:

مساعد: برابر

غوندې: مشابه

ډول: قسم، رنگ

بنادي: خوښي

ښوونکي ته اضافي معلومات:

څلوريزې د پښتو له مشترکو نظمونو څخه هغه ډول دی چې درې مصرع يې د قافيې کلمې ولري يعنې لومړۍ، دويمه او څلورمه مصرع کې يې قافيه وي او دريمه مصرع يې له قافيې ازاده وي.

څلوريزه هغه شعري فورم دی چې له عربي څخه پښتوته راغلی دی. دافورم څلورمصري لري، له ځينو استثنایي حالاتو پرته چې په هغه کې کېدای شي ددرېمې مصري يوه خپه دقافيه والو مصرو له څپو څخه کمه يازياته شي په ټولو ليز ډول دټولوڅلوروواړو مصرو د څپو شمېره سره مساوي وي. دڅلوريزې لومړۍ بيت مقفې وي، دريمه مصره يې قافيه نه لري اودڅلورمې مصري قافيه يې دمطلع قافيه تعقيبيوي. ردیف پکې اختياري وي خو کله چې دڅلوريزې په مطلع کې ردیف راوړل شو څلورمه مسره کې به ضروريا هماغه ردیف تکرارېږي. په پښتو کې د بېلابېلو څپو په شمېربرباعي ويل شوي دي خولس څپيزې څلوريزې په کې زياتې دي. داڅلوريزې اکثره په تول تللې دي. لس څپيزې داهنگ له مخې په دوو برخو ويشل کېږي، پنځه يوه خوا اوپنځه بله خوا دپښتوژبې د سترشاعرخوشحال خان خټک په څلوريزوکې کابو ۸۵ فيصده لس څپيزې دي، همداشان ارواښاد قيام الدين خادم هم دخوشحال بابا په پله پل ايښی دی، دده څلوريزې هم لس څپيزې دي.

وگړي واره کارونه خپل کا	مردان هغه دي چې کار د بل کا
څوک چې آرام گټي د نیکو نام گټي	د خوږو زړونو دارو به تلل کا
مال دې په کور کې که زر که سل وي	دا گمان مه کړه چې ستا به تل وي
بهره په ورکړه ځینی حاصل کړه	دا چې نن ستا دي سبا د بل وي
علم وکړئ غریزه خوږه	فهم په علم په عمل بسوږه
کمکيه ونه بارداره ښه ده	نه پلنه ونه بې باره لږه
ادب چې نه وي په سپين په تورکې	عزت به نه وي په هغه کورکښې
دولت به درومي له هغه خلقه	چې سره تل وي په شروشور کې
آزار دخولې دی آزار د لاس دی	له دواړو خلاص دی هغه چې ناس دي
سړی به نه وي هغه به دد، وي	چې په دا واره توکه الماس دي

ماخذ: دپښتوچاربيتې (قلمي) باغ وبهار، قاضي عبدالحليم اترافغاني.

دپښتو شعر هندسي جوړښت، مولف پوهيالی محمد اسماعيل يون: دانش کتابخانه، ډهگي نعلبندي قصه خواني پشاور ۱۳۷۷ لمريز کال.

رسا، سيد رسول، ارمغان خوشحال، يونيورسيتي پېښور، د چاپ کال ۲۰۰۱ م.

خټک، عبدالقادر گلدسته (د گلستان پښتو ژباړه) د علومو اکاډمۍ، کال ۱۳۸۶

شپږويشتم لوست

د تدريس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	ګل پاچا الفت
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— ګل پاچا الفت به وپېژني.</p> <p>— د ګل پاچا الفت په علمي او فرهنگي هلو ځلو به پوه شي.</p> <p>— د ګل پاچا الفت له نظمي او نثري کتابونو سره به بلد شي.</p> <p>— د ګل پاچا الفت د لوست متن به سم ولوستلی شي او د الفت په اړه به نور معلومات وړاندې کړای شي.</p>
۳	د تدريس لارې:	يو کسيز، دوه کسيز، ډله ييز، فعاليت، سوال او ځواب، لوستل او ليکل.
۴	د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي:	د ښوونکي چمتو کړي کارتونه، د الفت صاحب انځور او د اثارو چارت، کتاب، تخته، تخته پاک، تباشير يا مارکر، قلم او کتابچه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	شفاهي، ليکنې، پوښتنې څارنه او د ښوونکي د يادښت کتابچه
۶	د زده کړې او تدريس فعاليتونه:	ټولګي ته له ننوتلو سره سم له سلام، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضري اخېستلو څخه وروسته د کورنۍ دندې کتل او په ښه خط په تخته ليکل چې زده کوونکي خپلې دندې ورسره پرتله او اصلاح کړي.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	<p>— ستاسو په کليو او ښارونو کې شاعران شته؟</p> <p>— زموږ د هېواد پېژندل شوي شاعران څوک دي؟</p> <p>— تاسې په معاصرو شاعرانو کې کوم شاعران پېژنئ؟</p>

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:
<p>— ښوونکی د نوي لوست سرلیک (گڼل پاچا الفت) دې په تخته ولیکي او د زده کوونکو پاملرنه دې ورته و اړوي.</p> <p>— ښوونکی دې نوی لوست په مناسب او لوړ آواز داسې و لولي چې زده کوونکي په پام کې ونیسي.</p> <p>— ورپسې د مور په اړه شعر او د مزار لوحه دې په مناسب او لوړ آواز و لولي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې نوی لوست په پټه خوله له ځان سره ولولي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکي په درې ډلو و وېشي، یوې ډلې ته د گڼل پاچا الفت د پېژندنې، بلې ډلې ته د مور په اړه شعر او دریمې ډلې ته دې د مزار لوحې د متن لوستل او په خپلو منځو کې پرې د خبرو اترو دنده و سپاري.</p> <p>— ښوونکی دې د هرې ډلې یو غړی د ټولگي مخې ته راوغواړي چې د خپلې ډلې د کار په برخه کې نورو ته معلومات ورکړي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې په متن کې د ورکړل شوو لغتونو معنا په مخامخ برخه کې پیدا او په کتابچو کې ولیکي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې په متن کې دورکړ شوو کلمو څخه نومونه، صفتونه، نرینه او بشپړه نومونه پیدا او په خپلو کتابچو کې ولیکي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکي دې ته و هڅوي چې ورکړل شوي کلمې داسې ترتیب کړي چې یوه معنا لرونکې جمله ترې جوړه کړي.</p> <p>— ښوونکی دې د متن یو پراگراف په لوړ غږ داسې ولولي چې زده کوونکي یې د املاء په ډول ولیکي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې د مزار لوحه په کور کې ولولي او په اړه یې پنځه کرښې د کورنۍ دندې په توگه ولیکي او بله ورځ یې په ټولگي کې ولولي.</p>	<p>— زده کوونکي دې د لوست عنوان (گڼل پاچا الفت) په کتابونو کې پیدا کړي او پام دې ورته و اړوي.</p> <p>— زده کوونکي دې د متن د لوستلو په وخت کې د کلمو تلفظ ته پام و اړوي چې سم تلفظ زده کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په پوره مینه غوږ ورته کېږدي.</p> <p>— زده کوونکي دې له لارښوونې سره سم په چوپه خوله متن ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې په خپلو ډلو کې له خپلې دندې سره سم متن و لولي او په خپلو منځو کې دې پرې خبرې وکړي او د ستونزو په هکله دې له ښوونکي څخه پوښتنه وکړي.</p> <p>— له هرې ډلې څخه دې یو غړی د ټولگي مخې ته راشي، خپله ورسپارل شوې برخه دې نورو ملگرو ته ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې د متن د لغتونو معنا په مخامخ برخه کې ومومي او په کتابچو کې دې ولیکي.</p> <p>— زده کوونکي دې په ورکړل شوو کلمو کې نومونه، صفتونه، نرینه او بشپړه نومونه پیدا او په کتابچو کې دې ولیکي.</p> <p>— زده کوونکي دې له لارښوونې سره سم کار وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې کلمې په دقت سره ولولي او جملې دې ور څخه جوړې کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لوستل شوي متن املاء ولیکي.</p> <p>— زده کوونکي دې له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده تر سره کړي.</p>

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

د مزار په لوحه کې یو اجتماعي درس پروت دی. الفت صاحب ټینګار کوي چې موږ ته لازمه ده چې د خپلو بې وزلو وروڼو سره مرسته وکړو او د دې پر ځای چې د ناوړه عنعنو په پاللو پیسې وګرځو او لګښتونه کوو نو هغه خپلو بې وزلو مسلمانانو وروڼو ته ورکړو او لاس نیوی یې وکړو.

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

د فعالیتونو د لغتونو معنا کول:

ځلېدل: پر کېدل

ونډه: برخه

بدایي: شتمني

بله: روښانه

ډیوه: څراغ

کوټی: وړه کوټه

مړی: ډوډی

لاندې کلمې ولولئ، لومړی نومونه، صفتونه او بیا نږینه او بشپړه نومونه سره جلا کړئ.

نومونه: غړی، موتی، هدیره، عزیز خان کڅ، پښتو ټولنه، ونډه.

صفتونه: ښه، خوږ، رښتینی، غریب

د کلمو له ترتیب سره معنا لرونکی جمله:

کور په کور او کلي په کلي به ګرځېدم، د خدای ﷻ په نامه به مې څه غوښتل.

ښوونکي ته اضافي معلومات:

ارواښاد گل پاچا الفت

په هره ټولنه کې بېلا بېل وگړي ژوند کوي، خو ځيني د ځان په فکر کې وي، او ځينې داسې هم دي چې فکر او ژوند يې د ځان لپاره نه، بلکې د ټولنې او بشريت لپاره وي، خو دغه ډول انسانان د ټولنې د پرمختگ او هوساينې او د بشريت رېښتينې کاميابي غواړي. ارواښاد استاد گل پاچا الفت هم د ټولنې او د بشريت لوی خوا خوږی و. ارواښاد گل پاچا الفت په ۱۲۸۸ هـ. ش کال. د لغمان ولايت د عزيز خان کڅ په منصور کلي کې زېږېدلی، د پلار نوم يې مير سيد پاچا او د نيکه نوم يې سيد فقير پاچا دی.

ارواښاد استاد گل پاچا الفت په کوچني والي کې د ښوونځي او پوهنځي دروازه نه ده ور خلاصه کړې، بلکې ديني زده کړې يې د خپلې سيمې له جهيدو علماؤو څخه کړې دي. صرف، نحوه، منطق، تفسير، معاني، بيان او احاديث يې ولوستل د خپلې مورنۍ ژبې سر بېره يې دري، عربي هم زده کړه او په دغو ژبو کې يې داسې ژورې او پرله پسې مطالعې وکړې او د همدغو مطالعو او ژورو څېړنو برکت و چې د لومړي ځل لپاره په کال ۱۳۱۴ هـ. ش. کې د انيس په جريده کې د کاتب په توگه وگمارل شو، خو له دې دندې سره سره يې په ۱۳۱۵ هـ. ش کال کې د کابل د ادبي انجمن غړی شو، په ۱۳۱۶ هـ. ش. کال د پښتو ټولنې له غړيتوب سره د زيري جريدې مسؤؤل مدير وټاکل شو، په ۱۳۱۸ هـ. ش. کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدير مرستيال شو. په ۱۳۱۹ هـ. ش. کال. کې د پښتو ټولنې د لغاتو د قواعدو د څانگې مدير شو. په ۱۳۲۰ هـ. ش. کال کې د اصلاح د ورځپاڼې مشاور شو.

بيا د پښتو ټولنې عمومي مبصر او د کابل مجلې چلوونکی شو. په ۱۳۲۵ هـ. ش. کال. کې د اتحاد مشرقي مدير شو. په ۱۳۲۷ هـ. ش. کال په ننگرهار کې د قبايلو عمومي مدير شو. په ۱۳۲۸ هـ. ش. کال د جلال اباد د خلکو له خوا د ملي شورا په اوومه دوره کې وکيل وټاکل شو او په ملي شورا کې د دويم مرستيال دنده ورته وسپارل شوه. په ۱۳۳۱ هـ. ش. کال. کې د لغمان د قرغيو د خلکو له خوا د شورا اتمې دورې ته وکيل وټاکل شو. په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال. کې په لومړنۍ رتبه د پښتو ټولنې رئيس وټاکل شو او هم د پوهنې وزارت د عالي شورا په غړيتوب ومنل شو او ورسره د کابل پوهنتون د حقوقو د پوهنځي او د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د استادۍ سپېڅلی دنده هم ور په غاړه شوه. په کال ۱۳۳۸ هـ. ش. کال کې د افغان شوروي د دوستۍ د ټولنې رئيس هم شو، په همدې ترڅ کې د ۱۳۳۰ هـ. ش. کال له غبرگولي څخه ۱۳۳۲ هـ. ش. کال د لړم د مياشتې تر پايه پورې د ولس د ملي جريدې د اميتاز خاوند هم و. په ۱۳۴۳ هـ. ش. کال په لويه جرگه کې چې د نوي اساسي قانون د تصويب لپاره جوړه شوې وه، غړيتوب درلود. په ۱۳۴۴ هـ. ش. کال کې د قبايلو مستقل رئيس شو. په ۱۳۴۸ هـ. ش. کال د ولسي جرگې په ديارلسمه دوره کې منتخب استازی شو. د دولتي دندو ترڅنگ ده خپل قلم داسې چلولی دی چې يو زيات شمېر کتابونه يې د خپلې ټولنې د سمون لپاره ليکلي او يا ژباړلي دي چې نومونه يې په دې ډول دي: د پسرلي نغمه، عالي افکار، د ازادۍ پيغام، غوره اشعار، د زړه وينا، ښه لمسونه، پښتو سندرې، ادبي بحثونه، لوړ خيالونه او ژور فکرونه، ليکوالي او انشاء، ملي قهرمان خوشحال خان خټک، نوی سبک او نوی ادب او داسې نور، خو د دې کتابونو ترڅنگ يې په سوونو مقالې ليکلي دي او د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ شوي دي. د دې ترڅنگ ارواښاد گل پاچا الفت ډېرو هېوادونو ته علمي او سياسي سفرونه کړي دي او په ډېرو کورنيو او بهرنيو علمي سيمينارونو کې يې کارنده ونډه اخيستې ده. د ژوند تر پايه پورې يې خپل قلم نه دی درولی. ارواښاد گل پاچا الفت چې په کومو مقامونو کې کار کړی، بيا يې هم له خورانو او فقيرانو نه ځان بېل نه دی گڼلی، فقيري او درويشي يې په اميري ورته کړه، لکه دی چې خپله وايي:

په ليدو د زخمي زړه چې زخمي نه شي

زړه يې مه بوله تور کاني د صحرا دی

په ۱۳۵۶ کال يې له دې نړۍ څخه ابدي نړۍ ته مخه کړه او د لغمان ولايت د عزيز خان په کڅ کې د کابل د سيند د کلکڅونو او د ورېښمو د لارې په څنگ کې په يوه وړوکې شانتې غونډۍ کې خاورو ته سپارل شوی دی.

ماخذونه:

غوره نثرونه. گل پاچا الفت .

د الفت نثري کليات گل پاچاافت

الفت مجله.

اوویشتم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبو نوسرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	احمد شاه بابا
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي. — احمد شاه بابا به وپېژني. — احمد شاه بابا به د افغانستان د يو ټولواک په توګه وپېژني. — د احمد شاه بابا په سياسي، علمي، فرهنگي او اجتماعي هلو ځلو به پوه شي. — په پښتو ادب کې به د احمد شاه بابا په ادبي دريځ پوه شي. — د احمد شاه بابا د لوست متن به سم ولوستلی، وليکلی او نورو ته به يې ښېګڼې وويلی شي.
۳	د تدریس لارې:	يو کسيز، دوه کسيز او ډله ييزې، فعاليت، لوستل او ليکل، سوال او ځواب.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	د جرګې انځور، چارټونه او کارټونه، د احمدشاه بابا انځور، کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک، مارکر او يا تباشير.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	شفاهي، ليکنې، پوښتنې او د ښوونکي د يادښت کتابچه، سوال اوځواب، د زده کوونکو څارنه
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	ټولګي ته د ننوتو سره له سلام، روغېر، د ټولګي تنظيم، د حاضري اخېستلو او کورنۍ دندې له کتلو وروسته خپله او يا د زده کوونکي په واسطه کورنۍ دنده په تخته وليکي او زده کوونکو ته بلنه ورکړي چې خپلې کورنۍ دندې ورسره پرتله او اصلاح کړي.
۷	د انگېزې رامنځته کول:	زموږ په خلکو کې د بابا په نامه کوم کسان يادېږي؟ د افغانستان په تاريخ کې داسې څوک پېژنئ چې د معاصر افغانستان بنسټ اېښودونکی وي؟ د افغانستان په وروستيو پېړيو کې څوک د شورا او مشورې له لارې واکمن شو؟

د زده کوونکو فعالیتونه:	د ښوونکي فعالیتونه:
<p>— زده کوونکي دې د لوست سرلیک (احمد شاه بابا) په کتاب کې پیدا او پاملرنه دې ورته وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د لوست تلفظ ته ځیر شي چې کلمې سمې ولولي.</p> <p>— زده کوونکي دې لوست په چوپه خوله و لولي او د ستونزمنو کلمو پوښتنه دې وکړي.</p> <p>— د هر بیت مفهوم ته دې پام و اړوي او د ښوونکي لارښوونې دې له ځان سره وليکي.</p> <p>— زده کوونکي دې دوه دوه تنه له یو بل پوښتنه وکړي او په ځوابونو کې دې د احمد شاه بابا د وخت د شاعرانو نومونه و اخلي.</p> <p>— زده کوونکي دې په خپلو ډلو کې د ورسپارل شوو پوښتنو په مطلب خبرې وکړي او په خپلو منځو کې دې مطلب روښانه کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې د خپل استازي په واسطه نور له خپل کار څخه خبر کړي.</p> <p>— زده کوونکي دې په وار سره د فعالیتونو پوښتنو ته ځوابونه و وایي.</p> <p>— زده کوونکي په خپلو ډلو کې خپل کارپه مینه سرته رسوي.</p> <p>— زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي په کور کې ورباندې کار کوي چې بله ورځ یې په ټولگي کې ولولي.</p>	<p>— ښوونکي دې د نوي لوست سرلیک (احمد شاه بابا) په تخته وليکي او د زده کوونکو پاملرنه دې ورته راواړوي.</p> <p>— ښوونکي دې لوست په مناسب آوازو لولي او زده کوونکي دې و څاري چې کتابونو ته پاملرنه وکړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې لوست په پټه خوله ولولي.</p> <p>— د لوست ستونزمنې برخې دې ورته تشریح کړي. د وطنپالنې شعر دې بیا ولولي او د هر بیت په برخه کې دې د زده کوونکو له نظر نه وروسته خبرې وکړي او معنا دې روښانه کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په دوه کسيزه توگه دې ته وهڅوي چې د احمدشاه بابا د وخت د شاعرانو نومونه یو بل ته د ټولگي په مخکې ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په دریو ډلوو وېشي یوې ډلې ته د احمدشاه بابا د هېوادنۍ مینې د شعر لومړي دوه بیتونه، دویمې ډلې ته منځني دوه بیتونه او دریمې ډلې ته دې وروستي دوه بیتونه و سپاري چې په خپلو منځو کې پرې خبرې وکړي او مطلب یې روښانه کړي.</p> <p>— د هرې ډلې یو غړی دې د ټولگي مخې ته ر واغواړي چې د خپلې ډلې د کار څرنگوالی او موخه نورو ته وړاندې کړي.</p> <p>— د فعالیتونو هره پوښتنه دې په یوه زده کوونکي په وار سره ځواب کړي چې نور زده کوونکي پرې پوه شي.</p> <p>— د یوې ډلې زده کوونکو ته دې د متن عام نومونه، بلې ډلې ته دې د بې ترتیبو کلمو او جملو جوړونه او بلې ډلې ته دې د لغتونو معنا په مخامخ کلمو کې پیدا او په کتابچو کې د لیکلو دندې وسپاري.</p> <p>— ښوونکي دې د احمد شاه بابا په اړه کورنۍ دنده ورکړي چې په راتلونکي درسي ساعت کې یې په ټولگي کې ووايي.</p>

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

لاندینی کلمې سره ترتیب او دوه جملې ترې جوړې کړئ.

ښوونځی، پرون، وم، تللی، زه، ته.

راکړ، ته، موږ، ښوونکی درس.

(زه پرون ښوونځی ته تللی وم)، (ښوونکي موږ ته درس راکړ)

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

دلغتونو معناگانې:

ډگر: میدان

راغ: د غره د لمنې ډاگونه

هوډمن: تصمیم نیوونکی

منځگړی: دریم گړی

پرېکړه: فیصله

شخړه: جنگ

ښوونکي ته اضافي معلومات:

د افغانستان ستر واکمن اعلیحضرت احمد شاه بابا:

د اوسني افغانستان بنسټ اېښودونکی احمد شاه بابا چې مور او پلار یې احمد خان باله، د سدوزیو د پښې د ابدالي محمد زمان خان دویم زوی د دولت خان لمسی چې په ۱۱۳۵ هـ. ق. کال چې له ۱۷۲۲م. کال سره سمون لري، په شاوخوا کې د زرغونې الکوزۍ بې بي له بطنه د افغانستان د هرات په ولایت کې زېږېدلی، دا هغه وخت دی چې د ده پلار د هرات والي و، د احمد خان له زوکړې نه څو میاشتې وروسته یې پلار محمد زمان خان وفات شو، خو د احمد شاه بابا پالنه د هغه مور زرغونې انا د هغه مشر ورور ذوالفقار خان ته پاتې شوه، خو احمد خان په داسې سختو شرایطو کې رالوی شو چې د تورو له خړپهار او د توبو او ټوپکو له درز هاریې بل څه نه لیدل، له دې سره سره احمدشاه بابا خپل هوډ له لاسه نه دی ورکړی او په کوچنیوالي کې یې مروجہ علوم له دیني عالمانو څخه زده کړل.

احمد خان یو ورور درلوده چې له ده څخه مشر و چې ذوالفقار خان نومېده او د خويندو په اړه یې تاریخونو څه نه دي لیکلي، خو داسې ویلی شو چې داسې کورنۍ به ډېره کمه وي چې د وروڼو ترڅنګ خويندې ونه لري او احمد شاه بابا له کوچني والي څخه د ښو اخلاقو خاوند او ملي دودونو او مذهبي لارښوونو ته ژمن او نیاومن انسان و.

احمد خان له کوچني والي څخه د تورو غټو سترګو، جګې پوزې، ورین تندي خاوند و، احمد خان څلور ماندینې درلودې چې لومړنۍ یې د هندوستان د شاهنشاه محمد شاه گورګانې لور وه او شاه زیه بیګم نومېده، دویمه یې د ننگرهار د بهسودو د سردار نومې سړي لور وه او د نورو، ودونو په هکله یې تاریخونو څه نه دي لیکلي. یوازې یادونه یې کړې ده، خو د واده کولو نېټه یې د یوې هم نه ده معلومه. داسې هم معلومه نه ده چې زامن یې له کومې څخه وه، مشر زوی یې تیمور شاه دویم زوی یې سلیمان، و. کله چې د نادر افشار له مړینې وروسته افغانان د شیر سرخ په زیارت کې سره راټول شول اولویه جرګه یې جوړه کړه په دې جرګه کې څو کسه د پاچاهۍ څوکۍ ته نومول شوي وو احمد شاه بابا د پاچاهۍ څوکۍ ته ولاړ هم نه و، خو د جرګه والو ترمنځ اختلاف موجود و. د جرګې د پرېکړې لپاره د استاد لایخوار نومي سړي زوی صابر شاه کابلی راپورته شو او د احمدشاه بابا په سر یې د غنمو وړې وټومبه او احمدشاه بابا د ټولو له خوا د پاچا په حیث وټاکل شو. په دغه وخت کې احمد خان ۲۵ کلن ځوان و، احمد خان داسې پاچاهي وکړه چې د افغانستان پولې یې له اټکه تر ډهلي چې په غرب کې تر مشهد او په شمال کې تر مروې او د عربو تر سمندرګي پورې ورسولي. په پای کې د ناروغۍ له امله ۱۱۸۶ هـ. ق. کال د جون په لسمه د پنجشنبې په ورځ د غرمې پر وخت له دې فاني دنیا څخه سترګې پټې کړې او د کندهار په ښار کې د خرقې شریفې ترڅنګ خاورو ته ورسپارل شو. بیا د ده زوی د تیمور شاه په امر پرې یوه لویه او ښکلې کنبه لرونکې ودانۍ جوړه شوه. احمد خان د اوسني افغانستان مؤسس، عادل او دینداره اداره چې، مدبر او زړور شخص و، رعیت یې هغه ته د بابا لقب ورکړی دی، د اشعارو یو ښکلی دیوان لري او دا دیوان د لومړي ځل لپاره په کابل کې په ۱۳۱۹ هـ. ش. کال کې چاپ شو.

ماخذونه:

د لوی احمد شاه بابا یاد، (د احمدشاه بابا د سیمینار د مقالو مجموعه)، خپرونکی د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنو نړیوال مرکز، ترتیب کوونکی، محقق سید محی الدین هاشمي.

احمد شاه بابا افغان، د ستر احمد شاه بابا د اتل ژوند تاریخ.

احمد شاهي تاریخ.

د افغانستان مختصر تاریخ، عبدالحی حبیبی.

د احمد شاه بابا دیوان.

اته وېشتم لوست

د تدریس وخت: درې درسي ساعتونه

ګڼه	د مطلبونو سرليکونه:	د مطلبونو شرحه
۱	د لوست موضوع:	خبرې اترې (محاوره)
۲	د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، او ذهني موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي: — د خبرو اترو ترتیب به زده کړي. — د خبرو اترو په کولو سره به د خبرو کولو وړتیا پیدا کړي. — په ورځني ژوند کې به د خبرو اترو په ارزښت پوه او ورڅخه به سم کار واخلي. — د خبرو اترو متن به سم ولوستلی، وليکلی او نورو ته بیان کړای شي.
۳	د تدریس لارې:	يو کسيزه، دوه کسيزه او ډله ييزه، فعاليت، سوال او ځواب، لوستل او ليکل.
۴	د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	د خبرو اترو د وخت انځور، د کلمو کارتونه، کتاب، تخته، تخته پاک، تباشير، قلم، کتابچه.
۵	د ارزولو لارې او وسيلې:	شفاهي، ليکني، پوښتنې، څارنه او د ښوونکي د يادښت کتابچه
۶	د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	ټولګي ته له ننوتلو سره سم سلام، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضري اخيستل، د ناسوب زده کوونکو پوښتنه او د کورنۍ دندې له کتلو وروسته کورنۍ دنده پر تخته ليکل چې نور زده کوونکي خپلې دندې ورسره پرتله او اصلاح کړي.
۷	د انګېزې رامنځته کول:	يو مطلب د څه شي په واسطه ښکاره او روښانو لي شو؟ — خبرې اترې څنگه پيل کړو؟ — له خبرو اترو څخه مطلب څه دی؟

د ښوونکي فعالیتونه:	د زده کوونکو فعالیتونه:
<p>— د نوي لوست سرلیک دې په تختې و لیکي او د زده کوونکو پاملرنه دې ورته راواړوي، لومړۍ مرکه دې ولولي بیا دې دویمه مرکه په مناسب آوازو لولي او ورپسې دې دریمه مرکه و لولي او په لوستلو کې دې زده کوونکي وڅاري.</p> <p>— زده کوونکو ته دې سپارښتنه وکړي چې درې واړه مرکې په چوپټیا سره ولولي.</p> <p>— ټولگي دې په درې ډلو ووېشي، لومړۍ ډلې ته د لومړۍ مرکې، دویمې ته د دویمې مرکې او دریمې ته دې د دریمې مرکې خبرې اترې سپاري چې په خپلو ډلو کې یې وکاروي؛</p> <p>— د ستونزو له حل نه دې وروسته له هرې ډلې څخه دوه دوه تنه د ټولگي مخ ته راوغواړي چې خپله مرکه په خبرو اترو کې ترسره کړي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې دنده ورکړي چې په لوست کې هر یو پنځه پنځه نومځري پیدا او په کتابچو کې دې ولیکي.</p> <p>— زده کوونکو ته دې څلورم فعالیت ترسره کول و سپاري.</p> <p>— په پنځم فعالیت کې لغتونه دې معنا او په جملو کې وکاروي.</p> <p>— زده کوونکي دې د زه، هغه، تاسې، موږ دوی، دا، دې نومځري په نښه او په خپلو کتابچو کې ولیکي.</p>	<p>— د نوي لوست سرلیک (محاورة) دې په کتابو کې پیدا او زده کوونکي دې ورته متوجه شي.</p> <p>— زده کوونکي دې په لوست کې هرې مرکې ته پام وکړي او په مطلب دې ځان و پوهوي.</p> <p>— زده کوونکي دې درېواړه خبرې اترې په پټه خوله ولولي او د ستونزمنو کلمو پوښتنه دې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې درې ډلې جوړې کړي او هره ډله دې خپله ورسپارل شوې مرکه په خپلو منځو کې ترسره کړي او د ستونزو پوښتنه دې وکړي.</p> <p>— له هرې ډلې دې دوه دوه تنه زده کوونکي په وار سره د ټولگي مخې ته راشي او خبرې اترې دې وکړي.</p> <p>— زده کوونکي دې دنده ترسره کړي. او نومځري دې پیدا کړي.</p> <p>— زده کوونکي له لارښوونې سره سم کار کوي. او څلورم فعالیت دې حل کړي.</p> <p>— پنځم فعالیت دې عملي کړي. او لغتونه دې په جملو کې وکاروي.</p> <p>— زده کوونکي دې په کورنۍ دنده باندې ځان و پوهوي چې بله ورځ یې ترسره او د ټولگي په مخکې یې ولولي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول:</p> <p>لغتونه:</p> <p>سیمه: ځای، منطقه</p> <p>موندل: پیدا کول</p> <p>توکي: اجزاء</p> <p>موسم: وخت، فصل</p> <p>نومځري: ضمیرونه</p> <p>زه: شخصي ضمیر د مفرد متکلم لپاره</p> <p>هغه: اشاري ضمیر</p> <p>تاسې: شخصي ضمیر د جمع مخاطب لپاره</p> <p>موږ: شخصي ضمیر جمع متکلم لپاره</p>	

دوی: شخصي ضمير د جمع غائب لپاره

۱: اشاری ضمير د مفرد مؤنث لپاره

دې: شخصي ضمير د مفرد مؤنث لپاره.

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:

د ضمیرونو پنځه ډولونه:

۱_ شخصي ضمیرونه

۲_ ملکي ضمیرونه

۳_ استفهامي ضمیرونه

۴_ ربطي ضمیرونه

۵_ اشاري ضمیرونه

اضافي معلومات:

کله چې انسان غواړي له خپلې مورنۍ ژبې سربېره نورې ژبې هم زده کړي، له هرڅه نه مخکې ورته په هغه ژبه کې محاوره یا خبرې اترې پکار دي، ځکه چې دخبرو اترو پواسط هرڅوک خپله موخه نورو ته څرګند وي او هغوی پرې پوهولی شي. له دې امله موږ اودښوونځي زده کوونکو ته ښايي چې په ورځیني ژوند کې له خبرو اترو څخه کارواخلواوځان خپلې موخې ته ورسو اونورپه خپل ذهني تصویرپوهوو

په خبرو اتروانسان نه یوازې داچې یوبل پوهوي، بلکې دکلمو سم تلفظ اوداکول هم پکې زده کيږي اودژبې دزده کړې خومهارتونه پکې ترسره کيږي، ماشومان چې نوي په خبرو پیل کوي، هغوی هم لومړی له موراوپلارڅخه خبرې اوري او بیا هماغه خبرې وايي، که دکلمو سم تلفظ یې اوریدلی وي، سم یې اداکوي اوپه دې توګه دلویانو اومشرانو دخبرو ځواب ورکوي اوله هغوی سره خبرې اترې کوي.

دخبرو اترو اغیزنه یوازې په ماشومانو کې، بلکې په هغو لویانو کې هم زیات څرګنددی چې هغوی یوه ژبه نوې زده کوي له دې امله زده کوونکو ته ښايي چې نه یوازې په ټولګي کې، بلکې په کور، کوڅه، بازارکې هم له خپلو خپلوانو اودوستانو سره په خبرو اترو کې خپله، موخه ترلاسه کړي.